

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta sociálních věd
Institut sociologických studií
Katedra sociologie

Diplomová práce:

„Jak jsem odešla do Mexika“
(Příběhy českých emigrantek)

Bc. Tereza Štursová

Praha 2007

Konzultant: Jakub Grygar, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literatury.

V Praze dne 21.5.2007

Tereza Pátek
.....

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala svému konzultantovi Jakobovi Grygarovi, Ph.D. za trpělivé a inspirativní vedení mé práce.

Děkuji také čtyřem ženám, které se mnou ochotně sdílely své příběhy a daly mi nahlédnout do svých zkušeností.

V neposlední řadě mé poděkování patří rodině Garduňových za nenahraditelnou pomoc při mém výzkumu v Mexiku.

ABSTRAKT

Záměrem mé diplomové práce bylo uchopit zkušenost migrace a následné adaptace v hostující společnosti z pohledu českých žen žijících v Mexiku. Zajímá mě, jak tyto ženy prožívají odchod z rodné země, jak je vyjednávána a konstruována jejich identita ženy v samotném migračním procesu a zejména pak v kontextu mexické kultury, a k jaké proměně dochází v jejich rolích. Zaměřila jsem se na jednotlivé fáze migrace; zabývám se motivy a rozhodováním, odchodem z Čech, příchodem do Mexika a životem v rámci mexické společnosti. Vycházím z vyprávění čtyř českých emigrantek, které se mnou sdílely své příběhy a zkušenosti. Při jejich analýze se zaměřuji jak na samotný proces migrace, tak na následný proces adaptace v mexické společnosti. Zajímá mě, kde se respondentky cítí doma a proč, jaké hlavní rozdíly a těžkosti pocítují v každodenním životě v Mexiku, jak se mění jejich role změnou sociálně-kulturního kontextu. Největší pozornost pak věnuji problematice postavení ženy a muže v mexické společnosti a tomu, jak se k ní staví mé respondentky, zda a jak je v dialogu s celospolečensky chápanými rolemi žen a mužů formována a vyjednávána jejich identita.

OBSAH

ÚVOD.....	7
FORMULACE VÝZKUMNÉHO ZÁMĚRU.....	9
TEORETICKÁ VÝCHODISKA.....	10
1. MIGRACE.....	10
1.1 POJMY A KLASIFIKACE.....	10
1.2 ZKOUMÁNÍ MIGRACE, NĚKTERÉ TEORETICKÉ MODELY..	12
1.3 PROCES INTEGRACE.....	15
1.4 KONCEPT DOMOVA.....	17
2. GENDER.....	18
2.1 GENDER A MIGRACE.....	18
2.2 KONSTRUOVÁNÍ GENDERU.....	20
2.3 GENDER V KONTEXTU MEXICKÉ SPOLEČNOSTI.....	22
2.3.1 MUŽSKÉ A ŽENSKÉ ROLE.....	23
2.3.2 RODINA.....	26
METODOLOGIE.....	30
1. METODA SBĚRU DAT.....	30
2. METODA ANALÝZY.....	32
2.1 JAK PŘÍSTUPUJI K VYPRÁVĚNÍM.....	32
2.2 VYPRÁVĚNÍ JAKO PROSTŘEDEK FORMOVÁNÍ IDENTITY...33	
2.3 VYBRANÉ POSTUPY NARATIVNÍ ANALÝZY.....	36
ANALYTICKÁ ČÁST.....	39
1. PŘEDSTAVENÍ RESPONDENTEK aneb PŘÍBĚHY V KOSTCE.....	39
2. VLASTNÍ ANALÝZA.....	40
ANNA.....	40
1. Motivy a rozhodování.....	40
2. Odchod(y).....	42
3. Příchod do Mexika, první kontakt.....	42
4. Život v Mexiku, hlavní pociťované rozdíly.....	44
5. Kde se cítí doma, plány do budoucna.....	50

6. Shrnutí.....	51
MARIE.....	53
1. Motivy a rozhodování.....	53
2. Odchod.....	54
3. Příchod do Mexika, první kontakt.....	54
4. Život v Mexiku, hlavní pociťované rozdíly.....	56
5. Kde se cítí doma, plány do budoucna.....	61
6. Shrnutí.....	62
KRISTÝNA.....	64
1. Motivy a rozhodování.....	64
2. Odchod.....	64
3. Příchod do Mexika, první kontakt.....	65
4. Život v Mexiku aneb argumenty proti.....	66
5. Shrnutí.....	72
NATÁLIE.....	73
1. Motivy a rozhodování.....	73
2. Odchod(y).....	74
3. Příchod do Mexika, první kontakt.....	76
4. Život v Mexiku aneb argumenty pro.....	77
5. Kde se cítí doma, plány do budoucna.....	82
6. Shrnutí.....	83
ZÁVĚRY.....	86
RESUMÉ.....	95
LITERATURA.....	96
PŘÍLOHA- PROJEKT DIPLOMOVÉ PRÁCE.....	99

ÚVOD

Vždy mě fascinoval kontakt s lidmi z jiných zemí, hlavně proto, že jsem tím objevovala limity svého uvažování a nahlížela za hranice vnímání světa, kterému jsem byla v naší společnosti od malička učena a které jsem brala automaticky za své.

I proto jsem se rozhodla odjet do Mexika. Důvodů bylo však více. Jednak jsem chtěla poznat jiný způsob života a chápání světa. Chtěla jsem poznat svět svého tehdejšího přítele a pochopit jeho způsoby jednání, jeho úhel pohledu. Chtěla jsem nahlédnout, jak jinak se dá žít a čemu věřit. A v neposlední řadě jsem se chtěla setkat se ženami, které do Mexika odešly a usadily se tam, popovídat si o jejich zkušenostech a ano, využít tyto informace ke své diplomové práci. V Mexiku jsem poznala nepoznané, mé modely myšlení a uchopování reality byly znovu a znovu vystavovány nelítostným zkouškám. A především jsem narážela na odlišná očekávání společnosti od ženy, než na jaká jsem zvyklá z českého prostředí.

Tento výlet za hranice každodennosti mě naučil mnohé. Po téměř čtyřech měsících strávených v Mexiku (září - prosinec 2006) jsem se však musela z osobních a finančních důvodů vrátit zpět do svých rodných Čech. Teď přemýšlím o tom, jak by to vypadalo, kdybych v Mexiku zůstala a měla bych tento svět přijmout za svůj, přizpůsobit se mu, žít v něm svůj „běžný“ život, od pondělí do neděle, týden za týdnem... Přemýšlím o tom, jaké to asi je být v této zemi emigrantkou.

Proto jsem se zaměřila na ženy-emigrantky, které odešly z Čech, aby se usadily v dalekém Mexiku. Vybrala jsem si ženy hlavně proto, že jsem žena a přirozeně je mi jejich zkušenost bližší než zkušenost mužů. Také proto, že ženám byla ve výzkumu migrace až donedávna pozornost upírána, a to zejména díky tomu, že byly vnímány jako nedostačující faktor k jejímu uchopení. (Podrobněji se tímto tématem zabývám v kapitole Gender a migrace). A v neposlední řadě proto, že se mi zdá zajímavé sledovat formování identit českých žen v kontextu mexické společnosti, jejíž pojetí mužských a ženských rolí je odlišné od toho v české společnosti.

Muže-emigranty jsem tedy vypustila jako hlavní objekty svého zájmu, zajímali mě spíše z hlediska role, kterou sehráli v procesu migrace žen. Hledala jsem, jaké měly ženy k odchodu důvody, zda byly v pozici následovatelek svých mužů anebo se rozhodly na základě svých osobních pohnutek, pak tedy jakých. V tomto případě jsem se ještě zajímala o to, jakou roli v rozhodování sehrál muž/partner.

Zkušenost migrace z pohledu žen jsem se rozhodla pojmout pokud možno v co nejširším rámci. Na základě získaných dat se věnuji celému procesu migrace, od rozhodování po život v „nové“ společnosti, jak jej prožívají ženy. Zejména zajímavé je téma každodenního života a adaptačního procesu respondentek. Narazily jsme na problémy, které ženy zakoušejí v interakcích s mexickou společností. Ty jsou založeny nejen na faktorech spojených s pozicí emigrantky, ale hlavně na faktorech spojených s pozicí ženy. Očekávání mexické společnosti od ženy a role jí připsané jsou často v rozporu s tím, jak svou pozici vnímají mé respondentky. Je tedy zajímavé sledovat, zda a jak dochází k proměnám identit českých žen v interakci s mexickou kulturou, s jejími požadavky a očekáváními.

Má práce je členěna následovně: v první řadě formuluji svůj výzkumný záměr, dále pak nastiňuji teoretická východiska, která slouží k nasměrování mé práce. Skrze ně formuji optiku, kterou nazírám na zkušenost migrace a adaptační proces mnou zkoumaných žen. V další části popisuji metody, které jsem využila při sběru dat a jejich analýze. Následuje analytická část, která se věnuje jednotlivým aspektům studované problematiky na základě vyprávění mých respondentek.

FORMULACE VÝZKUMNÉHO ZÁMĚRU

Záměrem mé diplomové práce je uchopit zkušenost migrace a následné adaptace v hostující společnosti z pohledu českých žen žijících v Mexiku. Zajímá mě, jak tyto ženy prožívají odchod z rodné země, jak je vyjednávána a konstruována jejich identita ženy v samotném migračním procesu a zejména pak v kontextu mexické kultury, a k jaké proměně dochází v jejich rolích.

Svou pozornost věnuji především adaptačnímu procesu respondentek, jelikož v rámci něj dochází ke změnám hodnot, vzorců chování, očekávání, k proměnám rolí a celkového sebepojetí aktérek. Vycházím z Schutzova konceptu Cizince, v mém případě cizinky, nově přichozí do hostitelské kultury, která se musí vypořádat s novým prostředím, pro ní cizím, neznámým, a je nucena nějakým způsobem adaptovat nový kulturní vzorec, aby se stala uznávanou členkou této společnosti. Kulturní vzorec její původní společnosti se totiž stává pro interpretaci nových zkušeností v cizím prostředí neplatným. Cizinka se tedy v první řadě ocitá ve složité situaci, kdy je okolnostmi nucena přehodnotit svůj dosavadní vzorec interpretace a vytváření významů, obecně je skrze novou pozici nucena změnit svůj pohled na svět. Přičemž adaptační proces nevede vždy k úspěšné adaptaci, může vést k extrémům jako je asimilace na jedné straně a izolace/marginalizace na straně druhé.

Cílem mé práce je tedy především zaměřit se na adaptační proces českých emigrantek v Mexiku, ne pouze na jeho výsledky, spíše a primárně na samotný proces, ve kterém aktérky redefinují situace a skrze nové zkušenosti rekonstruují své hodnotové systémy, vzorce chování a obecně identitu samotnou.

TEORETICKÁ VÝCHODISKA

V následujících kapitolách se věnuji některým teoriím, které se zaměřují na studium migrace a zkušenosti migrantů samotných a dále pak na problematiku genderu. Dělán tak proto, abych svůj výzkum zasadila do širšího teoretického rámce a utvořila si tak podklad pro následující analytickou část.

V první řadě se věnuji migraci obecně, jak je definována, kategorizována, jak se s ní v sociologických výzkumech pracuje. Dále pak svou pozornost věnuji procesu adaptace, který je pro můj výzkum klíčovým, jaké jsou možnosti jeho zkoumání, jaké teoretické modely se používají a jakou perspektivu volím já. Na závěr části věnované migraci se věnuji teoretickému uchopení pojmu domova, což je další z témat, kterým jsem svou pozornost při výzkumu věnovala především.

Druhá část je věnována problematice genderu, a to ve výzkumu migrace a dále pak konkrétně v mexické společnosti, která se stává mým respondentkám novým domovem. Svou pozornost zaměřuji na postavení ženy v mexické společnosti a s tím spojená očekávání kladená na role ženy v kontrastu s obecně přijímanou pozicí muže. Jedná se o teoretické koncepty hluboce zakořeněné v mexické kultuře, v její historii i současnosti, které se odráží na životě společnosti a zároveň jsou společností reprodukovány. Mým záměrem je nahlédnout do pozadí viditelných stereotypů týkajících se mužských a ženských rolí, poodhalit, jak a proč jsou vyjednávány genderové identity v mexické společnosti.

1. MIGRACE

1.1 POJMY A KLASIFIKACE

Není mým cílem zabývat se migrací v kontextu lidských dějin a jejími historickými příčinami a důsledky. V této kapitole chci vymezit problematiku migrace v moderní společnosti, jak je zkoumána a analyzována, pomocí jakých pojmů je uchopována a v neposlední řadě chci nastínit optiku, pomocí níž nahlížím na zkušenost migrace ve své práci já.

Migrace se v moderní době stává důležitým fenoménem hodným podrobného zkoumání mnoha vědeckých odvětví. V současnosti jeden z pětatřiceti lidí ve světě je mezinárodní migrant. Spojené Národy uvádí celkové číslo mezinárodních migrantů 175 milionů. (IOM, 2003) Migrace je nezbytnou součástí života lidských společností a v moderní době je navíc stále více institucionalizována, organizována a zjednodušována.

Lidská migrace je kategorizována mnoha způsoby. Například Patrick Manning (2005) rozděluje pohyb lidí do čtyř základních kategorií: migrace v rámci domácí komunity (např. sňatky); kolonizace (definována jako odchod jednotlivců z komunity za účelem založit komunitu novou, která kopíruje uspořádání té původní); migrace celých komunit (definována jako „vymístění“ (displacement) všech členů společenství, např. komunity nomádů) a čtvrtou kategorií je migrace mezi komunitami (cross-community migration), kterou autor definuje jako odchod vybraných jednotlivců a skupin z jedné komunity, aby se připojili ke komunitě jiné. Odchod z původního společenství je provázen nejrůznějšími motivy, od čistě osobních po skupinové.¹ Rozhodnutí migrovat může být podmíněno nadějí ke zlepšení osobní situace jednotlivce nebo touhou po zisku, zajištění rodiny. Často se jedná o tzv. samaritánský motiv, kdy jedinec opouští svou zemi, aby svými schopnostmi a zkušenostmi přispěl společnosti hostující, která je na nižším stupni ekonomického, politického či společenského vývoje než země původu. Takové cesty jsou většinou zaštiťovány organizacemi pro dobrovolnické projekty např. v Africe, Indii, Jižní Americe a Asii. Nezřídka jde pouze o čistou radost z cestování a poznávání jiných světů, kulturních a sociálních kontextů.

Mezikomunitní migrace, zahrnující také migraci mezinárodní, má podle Manninga několik důležitých funkcí. V první řadě napomáhá šířit inovace z komunity do komunity podobně jako jazyk šíří inovace v rámci komunit. Dále pak tím, že mezikomunitní migrace přináší nové zdroje a myšlenky do hostující společnosti, podněcuje inovace další, které vznikají právě v důsledku kontaktu dvou či více odlišných kultur. Navíc migrace, pomocí níž se zmiňované inovace

¹ Nevždy je rozhodnutí migrovat individuální, v mnoha případech se jedná o rozhodnutí vůdců rodiny nebo větších komunit.

šíří, není privilegovaně migrací lidí, může se jednat o migraci statků, myšlenek a zdrojů samotných.

Nejenže tedy migrace často přináší prospěch migrujícím aktérům a jejich rodinám, obohacuje také celá společenství, a to zejména skrze výměnu jazyků, zvyků, technologií a myšlenek. Podle Manninga (2005: 12) lidská migrace provázená rozptylováním², diferenciací a interakcí lidských populací přispěla k šíření inovací tak, že urychlila sociální evoluci do takové míry, že svou rychlostí předčila evoluci biologickou.

Klasifikací lidské migrace je nepočítaně, zmíním proto už pouze jednu uveřejněnou Mezinárodní organizací pro migraci v publikaci z roku 2003³, a to z několika důvodů. Tato klasifikace je zaměřena čistě na migraci mezikomunitní/mezinárodní a definuje obecně přijímané pojmy (zejména po formální stránce), kterými jsou jednotlivé její typy uchopovány a na základě těchto definic se s nimi dále pracuje. Typy a praktiky migrace jsou zde klasifikovány následovně: návratná migrace, nucená migrace, neregulérní migrace (za použití neregulérních či ilegálních prostředků), běžná migrace, pašování migrantů (ilegální vstup do země), totální migrace/síťová migrace, obchod s lidmi, re-emigrace.

Tato klasifikace mi umožňuje zasadit objekty mého zájmu do širšího rámce. Zaměřuji se na aktérky běžné migrace, tedy osoby, které dobrovolně opustily původní místo pobytu a přesunuly se na místo jiné, přičemž dodržely zákony a ustanovení týkající se odchodu ze země původu, cesty, přesunu a vstupu do země hostující.

1.2 ZKOUMÁNÍ MIGRACE, NĚKTERÉ TEORETICKÉ MODELY

Neexistuje univerzální teorie, která by byla používána při výzkumu migrace, taková teorie navíc není reálně dosažitelná, zejména proto, že migrace je

² V originále: dispersion- postupné šíření lidského rodu na všechny místa po světě (Manning, 2005: 12)

³ World Migration 2003. IOM

komplexní proces a pro studium jejich jednotlivých aspektů a obsažení problematiky v její celistvosti je nutno využít interdisciplinární přístup.

Migrace je proces, který je ovlivněn mnoha faktory a liší se u každého migrujícího jednotlivce, proto, pokud je zájmem badatele odhalit příčiny, motivy a průběh migrace, musí svou pozornost zaměřit na jednotlivé případy a konkrétní souvislosti, týkající se zkoumaných aktérů a jejich příběhů. Badatel tak musí upustit od globálního pohledu, který přináší statistická data o tom, kdo, kdy a jak migruje, a snažit se spíše než konstatovat, zaznamenat a uchopit příběhy lidí, kteří mají s migrací osobní zkušenost.

V posledních desetiletích je některými sociology a antropology rozvíjena nová perspektiva zabývající se mezinárodní migrací- transnacionalismus. Ten je definován jako sociální proces, skrze nějž migranti působí v sociálních polích, které překračují geografické, politické a kulturní hranice. (Brettell, 2000: 104) V moderní sociologii se z migranta, který pouze pasivně reaguje na požadavky kapitalistického systému, stává aktér, který překračuje mezinárodní hranice a pohybuje se mezi různými kulturami a sociálními systémy, v transnacionálních prostorech. Tyto prostory, které jsou vytvářeny právě působením migranta v zemi původu a v zemi hostující, nejsou omezeny hranicemi jednotlivých zemí, naopak hranice jsou překračovány a stírány. Tradiční bipolární model vysílající vs. hostující společnost je považován ke studiu pohybu lidí v globalizovaném světě za nedostačující. *„Migranti jsou v transnacionálním a globálním světě zapojeni do „budování národa“ více než jednoho státu; tudíž národní identity nejsou pouze zamlžovány, ale také vyjednávány a konstruovány.“* (Brettell, 2000:106)

Migrant je aktér, který skrze svou zkušenost migrace a interakci s okolním světem znovu konstruuje svou identitu. Jeho identita je neustále vyjednávána a nelze ji označit za stálou a neměnnou konstrukci, spíše by se dalo říci, že je znovu a znovu přetvářena v interakci se světem, který aktéra obklopuje. K rekonstrukci identity migrujícího jedince dochází zejména v rámci složitého procesu adaptace na novou kulturu. O adaptačním procesu migrantů bude řeč v následující kapitole.

Pro svou studii jsem zvolila perspektivu sociologicko-antropologickou, tedy na migranty a jejich zkušenost se zaměřuji zejména z těchto úhlů pohledu: spíše než zkoumat, kdo, kdy a proč migruje, chci na základě svých terénních dat nahlédnout do samotné zkušenosti migrace, jak jí podávají mé respondentky, co pro ně obnáší změna sociálního a kulturního kontextu, s jakými těžkostmi se potýkají v každodenním životě. Zajímají mě motivy odchodu ze země původu, proces rozhodování a samotné uskutečnění odchodu. Dále pak přijetí hostující zemí a proces integrace do společnosti „nové“. A v neposlední řadě strategie, perspektivy, plány do budoucna samotných emigrantek.

Jednou z inspirací pro můj výzkum se stal čtyřfázový model migrace podle A. Demuth (in Agozino, 2000), který je jakýmsi schématem zkoumání migrace a migrantů samotných. Tento model je založen na myšlence, že pokud analyzujeme migraci, její příčiny a důsledky, vždy se zaměřujeme na jednotlivce. Migrace je pak chápána jako dlouhodobý proces, který by měl být analyzován ve všech svých fázích, tj. v počáteční fázi (startovací), migrační fázi (cesta samotná), ve fázi příchodu a ve fázi pobytu. Dosud prováděné výzkumy se zaměřovaly zejména na první a poslední fázi, autor však zdůrazňuje důležitost i ostatních dvou fází.

První fáze modelu se zabývá samotným počátkem migrace, tedy pozadím rozhodnutí migrovat, motivacemi odchodu, a pokouší se je vysvětlit. Druhá fáze se soustředí na samotnou cestu, a jak její průběh ovlivňují různé faktory jako destinace, dopravní a komunikační infrastruktura, informační zázemí. Třetí fáze je klíčová, zaměřuje se na samotný vstup migranta do země. Právě tento moment předurčuje jeho postavení v dané zemi, včlenění do společnosti, které nemusí být úspěšné. Čtvrtá fáze reflektuje status migranta v nové hostující společnosti, a to jak právní, tak ekonomický i sociální. Na základě toho se předpokládá, zda migrant bude úspěšný v procesu včleňování se do společnosti nebo zda bude vystaven exkluzi. Svou pozornost budu věnovat hlavně této poslední fázi, a to zejména proto, že v rámci ní dochází ke změnám identity migrujícího jednotlivce.

1.3 PROCES INTEGRACE

Až do sedmdesátých let ve výzkumu mezinárodní migrace (zejména migrace do USA) dominující asimilační model je v dnešní době nahrazován komplexnějšími přístupy ke studiu migrace. V rámci tohoto asimilačního modelu byl proces migrace nazírán jako jednosměrný proces potenciální asimilace imigrantů dominantní americkou kulturou. Od imigrantů se očekávalo, že se dominantní kultuře plně přizpůsobí a přijmou veškeré její aspekty, požadavky, předepsané role za své. Pokud tak neučiní, jsou společností marginalizováni. Heisler zmiňuje (in Brettell, 2000: 79) změnu v perspektivě zkoumání lidí migrujících do USA v posledních pětadvaceti letech. K této změně dochází zejména proto, že americká společnost není homogenní a její složitá struktura nedovoluje studovat migranty a jejich integraci jednoduchým modelem přímočaré asimilace (Gans, 1973, 1992 in Brettell, 2000: 79). Nové modely začlenění imigrantů jsou méně zaměřeny na imigranty samotné, soustředí se spíše na proces interakce mezi institucemi a strukturami hostující společnosti a charakteristikami „nově přicházejících“. (Heisler in Brettell, 2000)

Pro výzkum míry adaptace jedince přicházejícího do hostující společnosti je tradičně používán teoretický model založený na dichotomii exkluze a inkluze. Uvádím ho zde ve stručnosti hlavně z toho důvodu, abych ukázala, jak je míra adaptace imigrantů v teorii kategorizována a definována. V praxi se však jednotlivé kategorie často prolínají a nelze jednoznačně konstatovat míru exkluze či inkluze aktérů. Podrobně tento model rozebírá například Demuth (in Agozino, 2000) ve svém textu.

1) **Exkluze** je zapříčiněna izolací emigranta. Ta může být způsobena vnějšími faktory (jako např. nutností celé dny pracovat- na nějaké volnočasové aktivity, které by napomohly začlenění do hostující společnosti, nezbývá čas), ale také může být volbou samotného emigranta, který zůstává uvnitř své etnické komunity, kde nachází útočiště. Na druhé straně však netouží po včlenění se do hostující společnosti a sám sebe tak izoluje. Exkluze může být také nucená, nedobrovolná. Stane se tak, když migrant přichází do nové společnosti s vůlí navázat kontakt a stát se její součástí, ale společnost jeho vůli neopětuje.

2) Úplná **inkluze** je podle Demutha jakýsi ideální stav, ve skutečnosti se s ním nesetkáme. Proces inkluze je dvoustranný, přičemž na jedné straně stojí migrant a jeho postoj k hostující společnosti, naproti němu stojí hostující společnost a její postoj k imigrantům. Druhy inkluze závisí na vzájemné interakci obou stran, standardně jsou zmiňovány tyto: adaptace, akulturace, integrace a asimilace.

Adaptace je charakterizována snahou imigranta adaptovat normy hostující společnosti. *Akulturace* je proces, ve kterém imigrant přijímá většinu kulturních rysů a hodnot hostující společnosti. V obou případech se jedná spíše o jednostrannou aktivitu imigranta, který se snaží včlenit do nové společnosti. Ta zaujímá neutrální či mírně pozitivní postoj vůči imigrantům.

Naopak proces *asimilace* je charakteristický „diktátorským“ postojem hostující společnosti, která vyžaduje, aby se imigranti chovali jako ostatní, aby se plně přizpůsobili daným pravidlům, aby přijali za své hodnoty a normy dané společnosti, aby jednoduše řečeno schovali své odlišnosti a nevyčnívali z řady. Imigranti tak opouští kulturní tradice a hodnoty svých původních zemí a od základu mění svou identitu v souladu s požadavky hostující společnosti.

Integrace je považována za nejpozitivnější z procesů inkluze. Je založena na pozitivním postoji hostující společnosti, která přijímá imigranta a snaží se mu pomoci usadit a cítit se jako doma. Na druhé straně imigrant se dobrovolně snaží poznat a přijmout nové hodnoty, normy, tradice. Stává se tak součástí hostující společnosti, aniž by opustil, odmítl svou původní kulturu. Podle Arnolda Van Gennepa je inkorporace posun od outsidera k insiderovi, což ještě Chavez doplňuje o podstatnou poznámku, že plná inkorporace je podmíněna tím, že široká veřejnost „chápe“ imigranty jako členy své společnosti. (in Brettell, 2000: 105)

Jak již bylo řečeno nepředpokládám, že analýza dat přinese jednoznačné závěry, které by korespondovaly s výše uvedenými kategoriemi. Naopak, mým předpokladem je, že komplexní proces adaptace a integrace do „nové“ kultury u respondentek nebude mít jasné hranice a jejich identity budou znovu a znovu vyjednávány v každodenních interakcích.

Při zkoumání míry integrace imigrantů v hostující společnosti je důležité zaměřit pozornost na sociální kapitál, se kterým imigrant vstupuje do společnosti. Ekonomické, politické a sociální vazby imigrantovi usnadňují adaptovat se na nové

prostředí. Wilson (1994, in Brettell, 2000: 107) navíc tvrdí, že výběr cílového místa migrace není založen výhradně na vidině nejvýhodnějšího ekonomického zisku, nýbrž na tom, zda jsou v místě nějakí známí, rodina, příbuzenstvo.

Při hlubším zkoumání zkušenosti migrace a adaptačních mechanismů migrantů je nutné věnovat pozornost sociálním sítím a jejich rolím v procesu usazování a adaptace v hostující zemi a to, jaký sociální kapitál poskytují. Zaměřím se tedy na to, do jakého zázemí imigrantky vstoupily při příchodu do země. Jaké měly kontakty, vazby, kdo jim pomáhal na začátku jejich pobytu. Ale také na to, jaké vazby vyvinuly a jaké udržují vztahy, jaký je jejich sociální kapitál.

1.4 KONCEPT DOMOVA

Dalším tématem mého zájmu je koncept domova a jeho vnímání respondentkami. Toto téma je zajímavé zejména proto, že „domov“ nabývá v moderní, globalizované společnosti nových významů. Pojem domova není nadále spojen jen s místem, kde se člověk nachází, ale je to spíše pocit. Doma je tam, kam člověk patří, kde se cítí v bezpečí, kde je emocionálně spíše než fyzicky „zakotven“. Pojem domova je citově zbarvený. (Demuth in Agozino, 2000: 25)

Význam „domova“ se mění a rozvíjí. Migranti vyvíjí nové globálně orientované identity a pluri- či trans-lokální rozumění pojmu „domov“. (Ali, Koser, 2003: 6) Domov se stává prostorem, společenstvím vytvořeným v rámci měnících se vztahů (spojení) mezi „tady“ a „tam“. Domov tedy není pouze teritoriálně vymezen, ale je to místo, kde jsou zakotveny sociální a osobní významy jednotlivce.

Vnímání domova u emigrantů je ovlivněno nejen jejich osobní zkušeností v době před emigrací, ale také samotným aktem migrace a následným pobytem v hostující zemi. Důležitým faktorem je pouto k zemi původu, k místu, kde vyrůstali, prožili své dětství, a v neposlední řadě je to také vztah k rodině, která zůstala „doma“. Čím silnější tato pouta jsou, tím těžší je rozhodnutí „domov“ opustit a integrovat se do nového prostředí, přijmout nové hodnoty a vytvořit si „domov“ nový.

Podle Ali a Kosea emigranti redefinují domov v závislosti na výše zmíněných faktorech, pro některé domov zůstává v zemi původu a svým způsobem brání emigrantům plně se „ukotvit“ v novém prostředí. Pro ty, kteří nemají tak silné pouto ke svému původnímu „domovu“, se otevírají nové možnosti ve společnosti, do které vstupují a ve které si budují domov nový. Jiní cítí domov někde mezi zemí původu a zemí hostující a vytváří si tak mnohonásobné identity, doma jsou tady i tam. Pro některé je domov v samotném pohybu.

Zajímá mě tedy v první řadě, kde se moje respondentky cítí doma a proč. Jaké vztahy měly ke své původní rodině a jaké udržují v současnosti.

2. GENDER

2.1 GENDER A MIGRACE

Přestože ženy hrají klíčovou roli v migračních procesech, až donedávna byla tato jejich role přehlížena. Ženy byly zhruba do sedmdesátých let minulého století považovány za nedostatečný, podřadný faktor k vysvětlení migrace. Ve studiích mezinárodní migrace byly v podstatě neviditelné, ačkoli často jejich podíl mezi migranty byl stejný a někdy i větší než podíl mužů. (Kelson, 1999; Brettell, 2000)

V minulosti byla mezinárodní migrace zkoumána na základě předpokladu, že migrující populace je z větší části tvořena muži odcházejícími za prací. Ženám tak byla přiřčena role následovnic, které odcházejí za/se svými muži za hranice své země. Gender byl ve zkoumání migrace zamlžen a pozornost byla soustředěna výhradně na výzkum migrace mužské, popř. rodinné, vedené rozhodnutím hlavy rodiny, muže⁴. Jak upozorňuje např. Kelson (1999: 3) v novodobém výzkumu mezinárodní migrace je nutné zaměřit se na všechny aspekty migrující populace, tedy také na gender. Ženy jsou totiž často hlavními iniciátorkami odchodu ze země a navíc nezřídka odchází samy, bez účasti mužů. Jejich důvody migrovat jsou v mnoha případech velice odlišné od těch mužských.

⁴ Za hlavu rodiny byl tradičně implicitně považován muž, ženě byla připsána role závislé osoby, která nemá hlavní vliv na rozhodnutí k odchodu. Proto byla role ženy pro zkoumání mezinárodní migrace považována za irelevantní. (Brettell and Simon, 1986 in Kelson, 1999: 3)

Může se jednat o motivy ekonomické, ale také např. o touhu po útěku z manželských problémů, touhu po naplnění rodinné jednoty či o odchod za lepšími podmínkami ke společenské nezávislosti. Motivů žen k odchodu z rodné země je bezpočet, i na ně se ve svém výzkumu zaměřuji.

K důkladnému zkoumání komplikovaného procesu migrace je tedy nutno zvážit migraci žen jako jeho důležitou součást. Je zřejmé, že gender hraje klíčovou roli v rozhodování jak a kdy migrovat, ale také v samotném procesu usazování se v hostující společnosti. (Brettell, 2000: 109) Ženy zauímají významnou pozici v získávání společenských kontaktů, ve tvorbě sociálních sítí a často fungují jako spojující článek mezi rodinou a hostující společností.

Navíc pozice ženy v různých společnostech je často diametrálně odlišná, proto migrantky procházejí složitým procesem adaptace mnohdy obtížněji než muži. Rozdílnost chápání rolí muže a ženy je patrná, hovoříme-li konkrétně o české a mexické společnosti. Očekávání spojená s rolí ženy v Mexiku se ukázaly být pro české emigrantky nepřijatelnými, o tom však bude řeč později.

Rozdílnost definic mužství a ženství pro odlišné postavení mužů a žen v české a mexické společnosti je jeden z hlavních důvodů, proč jsem se rozhodla zaměřit se ve svém výzkumu na ženy. Mým cílem je nahlédnout do zkušeností žen-migrantek, jak ony prožívají odchod z rodné země, jaké je k tomu vedou motivy, s jakými těžkostmi se v každodenním životě v mexické společnosti potýkají a v neposlední řadě, jak přistupují na požadavky hostující společnosti ohledně jejich role ženy, do jaké míry dochází ke změně genderových rolí v jejich rodinách, domácnostech, jak je jejich ženská identita vyjednávána, formována a měněna v kontextu mexické kultury.

2.2 KONSTRUOVÁNÍ GENDERU

Gender je na rozdíl od pohlaví, biologické kategorie v podstatě stálé a neměnné⁵, kategorií kulturně psychologickou, která je neustále formována a sociálně konstruována. V perspektivě sociálního konstrukcionismu významy pojmů muž a žena nejsou chápány jako věčné, stálé a neměnné. Naopak tyto pojmy se vytvářejí, konstruují a formují v různých kulturních a společenských kontextech různě, jejich obsah se proměňuje, a to vždy ve vzájemném vztahu. (Gjuričová, 1999: 77)

Pojetí mužství a ženství se odvíjí od prostředí a společnosti samotné, od její historie i současnosti, mění se v prostoru i čase. „V různých kulturách lze vedle sebe najít stejnou biologickou distinkci mezi mužem a ženou v různých variantách genderových rolí.“ (Oakleyová, 2000: 121) Procesy konstruování genderových rolí jsou oboustranné, kde na jedné straně stojí definice a očekávání a na druhé společnost, muži i ženy. Pojetí vztahů mezi muži a ženami je tedy výsledkem neutuchajícího dialogu mezi celospolečensky ustálenými očekáváními a každodenními interakcemi členů společnosti.

Gender je pak chápán spíše jako proces, než kategorie. V teorii se setkáme s mnoha způsoby uchopování a vyjednávání pojmu gender. Např. West a Zimmerman (1987) hovoří o „dělání gender“ (doing gender), Martin (2003) zase o „genderování“ (gendering) (srov. např. Lucal, 1999), tedy o genderu jako neutuchajícím procesu konstruování významů. Podle Ridgeway a Correll (2000: 110) gender není primárně role nebo identita, ale institucionalizovaný systém sociálních praktik, který rozděluje lidi na dvě odlišné kategorie, mužskou a ženskou, a kolem nich organizuje vztahy nerovnosti. Gender systém je chápán jako víceúrovňový, kde kulturní přesvědčení a distribuce zdrojů tvoří makroúroveň; mezoúroveň neboli úroveň interakce, skrze níž jsou reprodukovány kulturní očekávání ohledně genderových rolí ve společnosti, je tvořena vzorci chování a situačními strukturami. Poslední úroveň gender systému je individuální úroveň, tedy „selves“ a identity. V procesech na různých úrovních jsou aplikována

⁵ I když v poslední době se na poli sociologické a antropologické teorie polemizuje, zda vůbec je možné pohlaví označit za kategorii pevně danou (viz. Např. Moore, 2001) a jaké je její propojení s pojmem gender.

genderová označení (labels), čímž dochází k produkování, vyjadřování a legetimizování nerovností. (srov. např. Ferree a Hall, 2000:476)

Genderová nerovnost v euroamerické společnosti je v nejobecnější rovině zapříčiněna hierarchickou dichotomií dvou rodů, která je založena na vztahu subjekt-objekt. Barša (2002: 14) tvrdí, že „...mužství je v této dichotomii asociováno se subjektem a jeho ekvivalenty- rozumem, myslí, formou a kulturou- zatímco ženství je naopak přiřazováno k objektu, jehož ekvivalenty jsou vášně, tělo, látka a příroda.“ Tento základní rozdíl mezi chápáním mužství a ženství je jádrem konstruování nerovností mezi rody a v různých formách se promítá do kulturních očekávání a hodnot společnosti, skrze jejíž členy je následně na rovině interakcí znovu reprodukováno.

Na základě různých forem této dichotomie často dochází k genderovému stereotypizování, které Gjuričová (1999: 77) popisuje jako „...proces, kterým se určité chování, postoje a emoce zařazují jako přiměřené a patřičné pouze pro jedno pohlaví a dále už se pak jedná tak, jako by šlo o přirozené či dané odlišnosti- a nikoliv o odlišnosti sociálně naučené.“ Oběma rodům jsou tak společností automaticky přiřazovány role, o kterých se již dále nepochybuje a jejich naplnění aktéry je považováno za samozřejmé. Prakticky ve všech společnostech se setkáme se stereotypy ohledně mužů a žen, které jsou produkované v sociálních procesech, proto v různých společenstvích jsou genderové stereotypy různé.

V této práci se nebudu podrobně zabývat tím, jak a proč je pojem gender chápán v různých teoriích, ani srovnáním, jak a proč je gender konstruován v praxi, v různých kulturních a sociálních kontextech. V předchozím textu jsem nastínila optiku, skrze níž nahlížím na gender jako na proces, resp. systém procesů, skrze které jsou formovány a konstruovány významy pojmů mužství a ženství v určité společnosti. V následující kapitole se věnuji některým konceptům, přesvědčením a stereotypům z nich vycházejícím, které jsou přítomné v mexické společnosti a v rámci ní jsou také reprodukovány. Mým cílem je přiblížit sobě i čtenáři pozadí formování mužství a ženství ve společnosti, ve které se ocitají mé respondentky a v rámci níž dochází k vyjednávání jejich identit v každodenních

interakcích. V analytické části se pak soustředím na to, jak jsou genderové role reflektovány ve vyprávěních žen- emigrantek o jejich zkušenosti s enkulturací do mexické společnosti.

2.3 GENDER V KONTEXTU MEXICKÉ SPOLEČNOSTI

Na úvod této kapitoly bych ráda vysvětlila, z jaké perspektivy nahlížím na problematiku genderu v mexické společnosti.

Způsob života a chápání světa se liší společnost od společnosti. Jsem přesvědčena, že lidé žijící v Mexiku jednají a přemýšlí v jiných konceptuálních schématech (Fay, 2002: 104) než lidé žijící např. v Čechách. Skrze tyto schémata dávají lidé svému životu smysl a navíc svým jednáním utváří svět, ve kterém žijí. Úhel pohledu každého člověka je tedy ovlivněn jeho každodenním světem, který ho obklopuje. To neznamena, že nejsme schopni pochopit i jiné způsoby života a vztahování se ke světu. Je však nutné mít tuto naši perspektivu na paměti. Navíc poznávání samo utváří skutečnost, tedy skutečnost je uskutečňována jednáním i myšlením nás- aktérů.

Jelikož jsem si vědoma toho, že můj pohled je vždy subjektivní, ovlivněn svým každodenním světem, vykresluji problematiku konstruování identit žen a mužů v Mexiku na základě literatury, která vychází z vědeckých studií a výzkumů, a ne na základě své osobní zkušenosti. Dělam tak hlavně proto, že má zkušenost není komplexní do takové míry, že bych jí chtěla použít při psaní této práce. Využívám tedy pramenů a výpovědí, které jsou komplexnější a mají větší vypovídací hodnotu. Pomocí teorie se tedy snažím vykreslit kontext, v němž se ocitají mé respondentky a v jehož rámci dochází k vyjednávání, popř. proměně jejich identit. V následující části tak přináším obraz mexické společnosti se zaměřením na problematiku konstruování genderu, který je do značné míry zobecněný a zploštělý, protože se zaměřuje na společnost jako celek. Mexická společnost je však velmi různorodá a výrazně sociálně stratifikovaná, proto z níže vykresleného obrazu unikají detaily, které by nám pomohli mu lépe porozumět. V analytické části se pak zaměřuji právě na

specifické případy, které se k tomuto obrazu nějakým způsobem vztahují a skrze něž jej lze diskutovat.

2.3.1 MUŽSKÉ A ŽENSKÉ ROLE

V mexické společnosti a zejména pak v problematice postavení ženy a muže hrají významnou roli především dva koncepty, které mají kořeny v hluboké historii, ale i nadále jsou společností přijímány a v každodenním životě reprodukovány. Jedná se o koncept machismu a méně známý marianismus.

Koncept ***machismu*** je celosvětově známý a v mnoha směrech je jeho chápání zavádějící, zjednodušené na stereotyp dominantního muže, který má plně pod kontrolou život své ženy. To je sice do jisté míry pravda, ale tento koncept je daleko komplexnější. Obecně je machismus chápán jako prominentně uplatňovaná nebo nadměrně prosazovaná mužnost.

Machismus má v Mexiku, resp. v celé Latinské Americe hluboce zapuštěné, historicky podmíněné kořeny. Ačkoliv se v této práci nebudu podrobně věnovat historii machismu, ráda bych alespoň ve stručnosti nastínila jeho příčiny a důsledky pro mexickou společnost a konkrétně pro celospolečensky chápané pozice muže a ženy v dnešní době.

Machismus jako „kult přehnané maskulinity“ je definován uplatňováním moci a kontroly nad ženami a ostatními muži, je to nadměrné prosazování mužství nad ženstvím, uplatňování mužné síly nad „slabšími“ jedinci. Podle Lancastera (1992: 235 in Chant 2003: 14) machismus není pouze a primárně prostředek pro strukturování mocenských vztahů mezi mužem a ženou, ale zejména prostředek pro strukturování mocenských vztahů mezi muži. Machistické praktiky (pití, gamblerství, riskování, prosazování názorů, dobývání žen apod.) mají znovu a znovu dokazovat mužství a mužnou sílu ostatním mužům, ale i danému muži samému.

Kořeny machismu v Latinské Americe jsou hluboké, na jejich původu se však historici, sociologové a antropologové jednoznačně neshodují. Podle Mirandé

(1997, in Chant, 2003:15) existují tři hlavní pohledy na původ machismu. První vidí kořeny machismu v době kolonizace, kdy původní obyvatelé, muži utrpěli porážku nejen vojenskou, která hluboce zasáhla do jejich dosavadního života a obrátila ho naruby, ale také porážku jejich mužství, když španělští dobyvatelé hromadně znásilňovali jejich ženy. „*Domorodí muži vyvinuli příliš maskulinní a agresivní odpověď, aby tak kompenzovali hluboce pocíťované pocity bezmoci a slabosti. Machismus potom není nic víc, než marný pokus zamaskovat pronikavý pocit neschopnosti, bezmoci a hlouposti, vyjádření slabosti a pocit méněcennosti.*“ (Mirandé, 1997:36)

Druhý pohled považuje machismus za zavlečený na americký kontinent španělskými dobyvateli. Španělská kultura byla hluboce patriarchální, žena zaujímal podřadné postavení a vše bylo podřízeno mužské „cti“. Tento princip se navíc vystupňoval po příchodu Španělů do Latinské Ameriky, kdy se dobyvatelé brutálně zmocňovali domorodých žen, které pro ně měly ještě nižší status než ženy španělské. To vedlo k extrémní formě mužské nadřazenosti posílené patrilineárním příbuzenským systémem a k ideologii ženské mravní bezúhonnosti, starání se o rodinný krb a poddanosti stanovené církví a státem. (Elmedorf, 1997 in Chant, 2003: 15)

Třetí pohled označuje machismus za koncept předkolumbovských civilizací, zejména Aztéků, kteří žili ve válečné společnosti, kde muži dominovali nad ženami. Machismus je potom chápán jako jakýsi hybrid Starého a Nového světa, přičemž jeho kořeny tkví zejména ve společenském uspořádání před příchodem dobyvatelů.

V mexické společnosti je machismus pevně zakořeněn a jeho projevy jsou součástí každodenního života. Od muže je očekávána role dobyvatele, živitele, majícího vládu nad ženou, a to nejen ve sféře veřejné, ale především ve sféře soukromé. Lze rozlišit dva druhy sexuálních vztahů mužů: první se svou ženou, které jsou často označovány za citové, ale sexuálně konzervativní a druhé s prostitutkou či příležitostnou milenkou, které jsou více méně živočišné, bez větších citových vazeb. (Chant 2003:135) O milenkách často žena ví, ale není v jejich silách ani moci protestovat nebo prosazovat své námitky, touhy po změně.

Navíc vztah muže k matce je vyzdvihován nad vztah k sexuální partnerce a je mu přikládána důležitost největší. Matka má často poslední slovo v důležitých rozhodnutích muže-syna a je hybnou pákou v jeho životě.

Marianismus není zdaleka tak známý koncept jako machismus, ale i tento kult „supermadre“ reflektuje současné stereotypy o mužském a ženském chování v Latinské Americe. (Jaquette, 1994: 29) Vznikl jako kompenzativní reakce na machismus.

Tento hybridní komplex idealizovaného ženství prosadil tvrzení o ženské spirituální a morální nadřazenosti mužům, která působila jako zlegitimizování podřadných domácích a společenských rolí žen. Stevens (1973:94 in Chant 2003: 9) popisuje tento ideál základními charakteristikami- polobožstvím, morální nadřazeností a spirituální silou. Tato spirituální síla rodí odříkání, což je nekonečným zdrojem pokory a sebeobětování. Ženě je tak přiřčena role hospodyně starající se o domácnost a řádný chod rodiny, přičemž veškeré jiné aktivity nepřispívající tomuto záměru jsou shledávány jako nemístné, v mnoha případech nepřipustné.

Katolickým ideálem ženy je matka, což se samozřejmě promítá do života společnosti tvořené z více než devadesáti procent křesťany⁶. Žena je tak naplněna až poté, co se stane matkou, přičemž vzhledem k ideálům marianismu je sex schvalován pouze pokud je spojen s manželstvím a reprodukcí, je tak „skryt a odpuštěn ve slovech“. (Jelin, 1997:76 in Chant 2003:135)

Katolická církev navíc skrze ideál Panny Marie uvádí věřící ženy v pochybnosti o jejich rolích v každodenním životě a o ženství samotném. Jak uvádí např. Deighton (1983:146 in Chant 2003:135) obraz Panny Marie, neposkrvněné matky se často pro ženy v Latinské Americe stává nedosažitelným ideálem. „*Symbol odříkání, Panna staví ženské věřící do pozice vědomé méněcennosti a tímto zdůrazňuje nebezpečí sexu, strach ze zkaženosti a hříchu.*“

⁶ V současném Mexiku je podle statistik 89% vyznavačů římsko-katolické víry (formálně), 6% protestantů a 5% vyznavačů jiné víry.

(Zdroj: <https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/mx.html#People>)

Ačkoliv tyto koncepty nejsou v praxi vždy uplatňovány, jsou přítomny ve všech sférách mexické kultury. S projevy machismu se setkáme na ulici, na úřadech, v domácnostech. Výchova dívek je diametrálně odlišná od výchovy chlapců. Dívky jsou tradičně vychovávány k počestnosti a úslužnosti, jsou připravovány na to, aby byly dobrými manželkami (tedy takovými, jaké společnost očekává) a matkami. Muži se žení téměř výhradně s ženami počestnými⁷, které jim umožní vyjádřit pozitivní aspekty svých rozvíjejících se mužských identit, jako je ochrana, úcta a zodpovědnost. (Amuchástegui Herrera, 1998:118, Melhuus, 1996:245 in Chant, 2003:145) Dívky jsou často vychovávány k tomu, aby si své sexuální zkušenosti schovávaly do manželství, na druhé straně chlapci jsou podporováni v tom, aby tyto zkušenosti nasbírali ještě před uzavřením manželství, aby tak mohli lépe „instruovat“ své ženy-manželky.

2.3.2 RODINA

Důležitost rodin a domácností pro gender tkví v jejich roli domácí jednotky jako hlavní oblasti socializace, kde jsou významy a vzorce týkající se genderu přenášeny z generace na generaci skrze normy a zvyky rodičovství, manželství a vychovávání dětí. Dále je pak gender konstruován v rámci široké společnosti skrze dělbu práce, distribuci zdrojů, rozdělení moci apod.

V rodinách je reprodukována základní struktura téměř všech současných společností, patriarchalismus. Jak o něm píše např. Castells (1997:134 in Chant, 2003:162): *„Je charakterizován institucionálně prosazovanou autoritou mužů nad ženami a dětmi v rodinných jednotkách. Aby tato autorita byla uplatňována, patriarchalismus musí prostupovat celou organizací společnosti, od produkce po konzumaci, po politiku, právo a kulturu... Nicméně je analyticky a politicky nezbytné neopomínat zakořenění patriarchalismu v rodinné struktuře a v socio-biologické reprodukci druhů, jak v historickém, tak v kulturním rámci.“*

⁷ Ve smyslu- bez předchozích sexuálních zkušeností

Charakter a důležitost role rodiny v Mexiku, resp. v celé Latinské Americe do značné míry ovlivňuje a legitimizuje Římskokatolická církev skrze proklamované ideály, jako je patrilinéární dědičnost, život lidí v nukleárních domácnostech a zároveň udržování rozšířených příbuzenských vztahů, rozdíly mezi rolemi žen a mužů, autoritativní charakter vztahů v rodině a různé regulace ženské sexuality. (Chant, 2003:167)

Ačkoliv některé novodobé výzkumy ukázaly, že autoritativní patriarchální struktura rodin je v moderních společnostech postupně stírána a nahrazována strukturami alternativními, jiné výzkumy ukazují, že tento „tradiční“ model rodiny a vztahů v rámci ní je v mnoha oblastech Latinské Ameriky v praxi uplatňován.

Jak ukazují například výzkumy z posledních dvaceti let role ženy a muže v rámci rodiny jsou v Latinské Americe vysoce polarizovány. Tradiční rodinné genderové vzorce přisuzují muži roli živitele a toho, kdo rozhoduje v rámci jednotek domácností a vlastní prokazatelně větší moc a svobodu než jeho ženský protějšek. Tak zatímco muž tráví poměrně hodně času venku se svými kamarády a kolegy, ženiny vztahy s muži jsou omezeny pouze na vztah k synovi. (Lomnitz, 1977 in Chant, 2003:167) Ženy byly ve výzkumech vykresleny jako matky a hospodyně finančně závislé na mužích a s menší mocí nad svými životy. Navíc základní rozdíly mezi muži a ženami s ohledem na práci, moc a zdroje v rámci domova byly (a v mnoha případech stále jsou) spojovány s polarizací morálky, sexuality a sociálního chování. Prostor ženy je tak omezen výhradně na izolovanou, soukromou oblast domácnosti, zatímco mužovou doménou je oblast veřejná. (Chant, 2003:168) S tím souvisí i rozdělení domácích prací. Pokud muž nějakým způsobem participuje na pracích v domácnosti, dostává se mu často nelichotivých označení a poznámek od okolí, které podkopávají jeho „mužskou“ identitu a sebevědomí. To ilustruje i mexické lidové rčení „*Pobre el hogar en que canta la gallina*“⁸.

Rodiny jako ekonomické jednotky mohou být různé velikosti, od nukleární až po rozšířené, které byly v Latinské Americe poměrně častým jevem.

⁸ Volně přeloženo: Nešťastná domácnost, ve které kdáká slepice.

V současné době nelze jednoznačně určit trend, který v rodinném soužití převažuje. V některých oblastech, zejména chudších, podíl rozšířených rodin klesl, a to především díky zhoršení ekonomických podmínek. Důležité faktory hrající pro zmenšování jednotek domácností v Mexiku jsou stoupající podíl domácností jednotlivců, které však stále tvoří podle výsledků výzkumu Lópeze a Izazoly (1995, in Chant, 2003:174) pouze jedno procento mexické populace, a klesající porodnost, která je způsobena zejména lepší dostupností antikoncepčních prostředků a rostoucím věkem žen vstupujících do manželství. V Mexiku stoupl medián věku lidí uzavírajících manželství z 20,8 na 22 let v období od roku 1970 do 1990. (López a Izazola, 1995:12 in Chant, 2003:175) Dalším faktorem zmenšování rodinných jednotek je nárůst domácností s jedním rodičem, přičemž se jedná ve většině případech o matku. Ačkoliv společenský postoj k rozvodům je stále jednoznačně odmítavý, v dnešní době se rozvod stává dosažitelnou alternativou zejména pro ženy vystavené domácímu násilí či jiným formám utlačování. Stále však počet žen, které setrvávají v prokazatelně neudržitelných vztazích převyšuje počet žen, které z nich vystupují. (LeVine, 1993 in Chant, 2003:179)

Tradiční model rodiny, ve které muž funguje jako pracující živitel rodiny a de facto její jediný zdroj financí a žena se stará o rodinný krb, se v mnoha oblastech Latinské Ameriky postupně mění. Tento posun byl odstartován zejména ekonomickou krizí v osmdesátých letech a s ní spojenou transformací k neoliberální vývojové politice. Zaměstnanost žen výrazně stoupá, a to především kvůli zvyšujícím se výdajům na živobytí a klesajícím finančním ohodnocením pracujících mužů. (Safa, 1995b in Chant, 2003:180) Platy žen se stávají doplňujícím rodinným příjmem nezbytným pro řádný chod domácnosti, uspokojení základních životních potřeb a udržení životního standardu rodiny. V Mexiku stoupl počet pracujících vdaných žen z deseti procent v roce 1970 na čtvrtinu všech vdaných žen v populaci v roce 1991. (Chant, 2003:180) Ačkoliv značně stoupl podíl žen na pracovním trhu, stále je daleko tomu, aby se vyrovnal podílu pracujících mužů. Ženy jsou znevýhodňovány nejen nižší úrovní vzdělání, ale také zodpovědností za výchovu dětí a chod domácnosti. (González de la Rocha, 1994 in Chant, 2003:183)

Vzrůstající závislost rodiny na finančních příjmech žen navíc ohrožuje mužské identity a často je zapojení ženy do pracovního procesu podmíněno souhlasem muže. To se projevilo zejména během zmiňované ekonomické krize v osmdesátých letech, kdy výrazně stoupl počet případů domácího násilí páchaného na ženách. (Selby *et al.*, 1990 in Chant, 2003:181) Na druhé straně také stoupl počet rozvodů iniciovaných ženami, které se staly finančně nezávislymi na svých partnerech-manželech, a počet domácností vedených ženami.

Vykreslení rodiny jako prostoru pro patriarchální násilí je nebezpečné zejména proto, že posiluje stereotypní spojení feminismu s proti-rodinnými postoji. Podporování tohoto stereotypu rozhodně není můj záměr. Věnovala jsem svou pozornost tradičnímu modelu rodiny v Latinské Americe a jeho přítomnosti v současném Mexiku zejména proto, abych nastínila, jaká situace ohledně rodinných vztahů v mnoha domácnostech panuje.

Navzdory novodobým trendům v Latinské Americe jsou identity žen a identity mužů nadále konstruovány na základě výše zmíněných hluboce ukotvených tradičních modelů rodiny a partnerských vztahů, a to zejména v domácnostech s nižším příjmem. Jak zmiňují například García a Oliveira (1997, in Chant, 2003:186) ve své komparativní studii skupin střední třídy ve třech mexických městech (Tijuana, Mérida a Mexico City), mateřství zůstává zejména pro ženy s nižším příjmem hlavním zdrojem identity a zaměstnání se pro ně stává prostředkem, díky němuž mohou lépe splňovat role matky. Pro ženy s vyšším příjmem a vzděláním, které si mohou dovolit zaplatit chůvu pro své děti, se pak zaměstnání stává důležitým aspektem jejich osobní identity.

Identita ženy v mexické společnosti je tedy nadále často a nejviditelněji konstruována především skrze rodinný prostor, zatímco identita muže skrze prostor veřejný. Sebepojetí žen se v této zevšeobecňující optice odvíjí od naplňování rolí předepsaných společností, tedy zejména rolí vzorné partnerky a matky. Proklamovaný ideál ženy starající se o rodinný krb a zázemí pro svého partnera, který rodinu ekonomicky zajišťuje, stále přetrvává a zůstává referenčním bodem, ke kterému se ženy vztahují a ve většině případů se ho snaží dosáhnout. Samozřejmě je nutné znovu zdůraznit, že v současné době se objevují nové

trendy emancipace žen, které se však prozatím týkají hlavně výše postavených a bude nejspíš ještě dlouho trvat, než budou společností přijaty ne jako vrtoch zámožných dam, ale jako rovnocenná alternativa k tradičnímu chápání ženských a mužských rolí. Nutno podotknout, že si nejsem jistá, zda k této situaci vůbec dojde, a to zejména proto, že výše popsané obecně přijímané tradiční modely mužských a ženských identit jsou v mexické společnosti opravdu hluboce zakořeněné a mohla jsem se na vlastní kůži přesvědčit, že jsou (i když třeba nevědomě) nadále posilovány přístupem mužů i žen s nejrůznějším socio-ekonomickým statusem. Dalo by se spekulovat, kdo má větší podíl na reprodukování stereotypů mužství a ženství, zda muži svým působením zejména ve sféře veřejné, nebo ženy, jejichž dominantou je sféra soukromá, tedy např. výchova dětí. To však není mým záměrem.

METODOLOGIE

1. METODA SBĚRU DAT

Původně jsem jela do Mexika s cílem kontaktovat české emigranty, tedy jak ženy, tak muže. Téma se však, ovlivněno mou osobní zkušeností, brzy zúžilo „pouze“ a primárně na zkušenost žen.

Po příjezdu do Monterrey, Nuevo Leon, kde jsem strávila necelé dva měsíce, jsem navštívila český konzulát a s laskavou pomocí pana konzula Radka Tichavského jsem získala kontakty na Čechy žijící v regionu. K mému zklamání se jednalo pouze o pět českých imigrantů (z toho tři ženy), kteří v době mého zkoumání byli v místě přítomni. Postupem času jsem tedy zkontaktovala své krajanky a provedla jsem s nimi polostrukturované hloubkové rozhovory. Přepokládala jsem, že za použití metody „snow-ball“ získám od dotazovaných kontakty na další Češky žijící v Mexiku. Situace byla však trochu jiná. Všechny „mé“ respondentky měly ponětí o nějakých dalších Češích v Mexiku, ale vesměs jejich společnost nevyhledávaly a nijak se s nimi nestýkaly, ani neudržovaly pravidelný kontakt. Přesto mi poskytly pár emailových adres, na které jsem rozeslala prosbu o spolupráci. Touto cestou se mi však podařilo „ulovit“ už jen

jednu českou ženu žijící v oblasti Michoacan, se kterou jsem se sešla v následujícím měsíci v rámci mé cesty na jih Mexika.

Boj o kontakty byl těžký a ne příliš úspěšný. Postupně jsem obvolala další dva české konzuláty v Mexiku (Guadalajara, Tijuana). Dozvěděla jsem se, že sice v regionu Češi samozřejmě jsou, ale nijak se nesdružují a ani nejsou s konzuláty v kontaktu. Dále jsem komunikovala s českou ambasádou sídlící v Mexico City, kde je komunita Čechů největší (zhruba 500 lidí) a měla jsem naplánováno na závěr svého pobytu strávit několik týdnů právě tam. Bohužel okolnosti nedaly jinak, než že jsem musela předčasně odjet, a proto zůstalo u těch čtyř rozhovorů, které jsem stihla pořídit v oblasti Nuevo Leon a Michoacan.

Setkání se odehrávala vždy ve velice přátelské a uvolněné atmosféře a respondentky byly nadmíru ochotné vypovídat o svých zkušenostech. Ukázalo se, že toho mají hodně na srdci, a proto jsem se snažila do jejich vyprávění zasahovat co nejméně. Připravené otázky jsem vznášela pouze pokud se jich samy ve svých vyprávěních nedotkly anebo jsem je použila k nasměrování vyprávění a k obsazení všech pro mne zajímavých témat. Polostrukturované rozhovory tedy sklouzly k autobiografickým vyprávěním, která byla mými otázkami pouze doplňována a ujasňována.

Nutno zde také zmínit mou pozici, která ovlivnila způsob vyprávění a sdílení „mých“ respondentek. Jelikož jsem v té době měla mexického přítele, což ony věděly, byla jsem v pozici potencionální emigrantky, tedy potenciálně jedna z nich. Jejich přístup byl do značné míry ovlivněn snahou sdělit mi pokud možno všechna pro a proti odchodu z Čech do Mexika a života tam. Nežřídka mi své vlastní zkušenosti vyprávěly s varováním či radou, čemu se vyhnout, co by udělaly jinak, co naopak bylo dobré, co by neměnily apod. Snažily se vesměs (tedy podle mého názoru) podat svou zkušenost co nejobjektivněji, abych si svou případnou emigraci řádně promyslela, na druhé straně se mě nesnažily od tohoto kroku odradit. S vědomím této situační skutečnosti budu k datům přistupovat.

2. METODA ANALÝZY

2.1 JAK PŘISTUPUJI K VYPRÁVĚNÍM

Jak tedy přistupuji k příběhům, do kterých mi mé respondentky dávají nahlédnout? Nepřijímám předpoklad, že životy jsou příběhem samy o sobě a skrze vypravěče mohou být správně či mylně interpretovány, že životy jsou žité příběhy reálně existující neohledně na jejich interpretaci. Na druhé straně nezastávám názor, že životům je přidělena narativní forma zvenčí, skrze vypravěče, který svými interpretacemi dává žitému smysl až vyprávěním příběhu. Přijímám optiku narativismu, jak o něm píše například Brian Fay (2002). Tedy předpokládám, že v identitě jednajících aktérů jsou vtěleny příběhy, které jsou následně vyprávěny z pozice vypravěče a ta do značné míry ovlivňuje podobu vyprávěného příběhu. Příběhy jsou tudíž nejen o životě, ale také v něm. Jsem si vědoma toho, že *„součástí příběhů o prožitých životech je neustálé zprostředkovávání minulosti přítomnými věcmi, takže se změnami v přítomnosti se budou měnit také podoby příběhů o minulých životech.“* (Fay, 2002: 225)

Příběhy, jak mi byly respondentkami vyprávěny, nepovažuji za soubor faktů či jediný pravdivý popis jejich dosavadního života a zkušeností, pátrání po takovém popisu ani není mým záměrem. Naopak k vyprávěním přistupuji jako k interpretacím žitého příběhu, které jsou ovlivněny přítomnou pozicí respondentek. Není mým cílem tato vyprávění dále interpretovat ve smyslu přiřazování významů jednotlivým příběhům z mé pozice těmto vyprávěním vnější, ovlivněné mou vlastní zkušeností a vědomostmi. Jde mi spíše a primárně o to zprostředkovat příběhy, jak mi byly vyprávěny, aniž bych se snažila podrobit je jakýmkoliv hodnotícím soudům.

Význam lidské zkušenosti je strukturován narativně a je nám přístupný skrze určitou konkrétní, dílčí podobu této narativní strukturace, zpravidla skrze autobiografické vyprávění získané v kontextu výzkumného rozhovoru. V autobiografickém vyprávění je život ztvárněn a současně také interpretován. K tomu přistupuje - v rámci výzkumného procesu - ztvárnění a interpretace ze strany výzkumníka. Proto je možné říci, jak již bylo naznačeno výše, že narativní výzkum je „interpretací interpretace“, „rekonstrukcí konstrukce“ či „převyprávěním

vyprávění“. Vycházím z perspektivy, kterou dobře ilustruje následující úryvek z textu V.Chrze: *„Vyprávěný život by měl být interpretován z hlediska významů, které mu ve své konstrukci dávají vyprávějí. Jak již bylo řečeno, postihnout takovéto „dávání významu“ životu znamená zaměřit se na způsob jeho narativní strukturace. Narativní výzkum je tedy rekonstrukcí způsobu vytváření významu narativními prostředky.“*⁹

Vyprávění považuji za samotný akt konstrukce identity mých respondentek, který je ovlivněn přítomnou situací, tedy nejen vypravěčkou samotnou, ale i mnou-posluchačkou. Jedná se o vzájemnou interakci, v rámci níž vypravěčky znovu konstruují své životní příběhy a zpětně jim dávají smysl. Jsem přesvědčená, že vyprávěné příběhy nabývají různých podob podle toho, jakému publiku jsou vyprávěny. První posluchač má důležitou roli zejména v tom, že vypravěči poskytuje zpětnou vazbu, čímž ovlivňuje nejen podobu vyprávění, ale také to, co bude vyprávěno a co zamlčeno. S vědomím této skutečnosti k narativům přistupuji. Z narativistické perspektivy analyzuji příběhy a jejich vyprávění samotné jako strukturu a proces, které dávají zkušenostem smysl a vypravěčkám identitu. (Andrle, 2000)

Jde mi tedy především o to vysledovat skrze vyprávěné zkušenosti a příběhy formování identity respondentek. A to nejen konstrukci identity imigrantky, ale spíše identity ženy v její celistvosti. Předpokládám, že mé respondentky ve vyprávění svých zkušeností zaujímají určitou pozici, skrze níž dávají jednotlivým událostem smysl. Spíše než sledovat z etnometodologického hlediska, jak to „dělají“, mi jde o to vysledovat, jaké pozice přijímají za své, k čemu se hlásí a jakých změn tak nabývá jejich identita. (i když si toho nemusí být vědomy)

2.2 VYPŘÁVĚNÍ JAKO PROSTŘEDEK FORMOVÁNÍ IDENTITY

„...vyprávění životních příběhů jsou jak reflexe tak konstituce zkušeností; jsou stejně tak konstitucí „Já“ a identit jako rekonstrukcemi minulého. Právě tento

⁹ CHRZ, V.: *Možnosti narativního přístupu k autobiografickému rozhovoru*. Staženo [2004-12-03] z <http://www.psu.cz> .

aspekt životních příběhů je činí ideálním žánrem k vysvětlení subjektivity.“ (Lal, 2005: 2)

Pro zkoumání vyjednávání a formování identity mých respondentek jsem zvolila analýzu vyprávění. Ve svých autobiografických příbězích respondentky situují sebe a druhé a zaujímají k prožitým zkušenostem určité postoje. Zároveň skrze rekonstruování minulého zpětně dávají událostem smysl z pozice nynější. Považuji tedy vyprávění a jeho analýzu za vhodný prostředek pro vysledování procesu konstrukce self/identity¹⁰ respondentek. Mým cílem je odkrýt „narativní identity“ a způsoby, kterými ženy konstruují své identity skrze sebe-umístování, zaujímání pozic v mnohonásobných příbězích zkušenosti migrace a integrace do mexické společnosti. Identitě tedy rozumím jako procesu, ne jako ustálené konstrukci, který se navíc neodehrává pouze uvnitř jednotlivce, ale je tvarován okolnostmi a interakcemi se světem vnějším.

„Vyprávění a self jsou neoddělitelné v tom smyslu, že vyprávění se rodí ze zkušeností a zároveň dávají zkušenostem formu. Aktivita vyprávění dává vypravěčům možnost vnést pořádek do jinak nepropojených událostí a vytvořit kontinuitu mezi minulými, přítomnými a imaginárními světy.“ (Ochs a Kapps, 1996: 19) Self je zde chápáno jako rozvíjející se reflexivní vědomí bytí na světě (being-in-the-world) zahrnující smysl, který člověk přikládá minulosti a přítomnosti.

Podobně o vyprávění životních příběhů píše např. Fisher-Rosenthal (1997: 8): *„Životní příběhy (life stories) jsou rekonstruovány z autoreferenčního hlediska, ze kterého osoby zpětně nahlíží na uplynulé události a prospektivně i to, co je očekáváno nebo zamýšleno.*“ Děláním vyprávění se tedy snaží najít most mezi self, které cítilo a jednalo v minulosti, self, které cítí a jedná v přítomnosti a hypotetickým self, které je projektováno do cítění a jednání v určitém ještě nerealizovaném momentě.

Vyprávění je podle Ochs a Kapps (1996) charakterizováno dvěma dimenzemi. V první řadě se jedná o výše zmíněnou **časovost** (temporality), tedy

¹⁰ V anglické literatuře se používá jak pojmu *self*, tak *identity*. Jelikož jsem nenašla podle mého názoru přesně vystihující ekvivalent k pojmu *self* v češtině, používám ho v původní anglické podobě.

propojenost minulých zkušeností s přítomnými a budoucími světy. Navíc sekvence vyprávěných událostí nemusí odpovídat realitě, vypravěč často skáče z jedné události na druhou, zpět či dopředu v časové linii. Druhým charakteristickým rysem vyprávění je **úhel pohledu** vypravěče, který ve svých příbězích vytváří dvě roviny: jednání (action) a vědomí (consciousness). Rovina jednání se zaměřuje na to, co aktér dělá za určitých podmínek a rovina vědomí na to, v co aktér/vypravěč věří a co cítí. Přičemž rovina vědomí kategorizuje a racionalizuje aktérovo jednání, víry a pocity ve vztahu k normám.

Souvislé vyprávění je takové, které má začátek, prostředek a konec, přičemž to, co je vyprávěno, věrohodně vychází z toho, co se stalo předtím a vztahuje se k tomu, co nastane potom. Pak hovoříme o zasazení do dějové linie (emplotment)¹¹. Vyprávění však nejsou vždy souvislá, což značí, že vypravěč nezaujímá jasný postoj k žitým zkušenostem a smysl, který událostem přikládá, je zamlžený. Takové vyprávění ale nemá menší vypovídací hodnotu o identitě vypravěče než vyprávění jasně formulované a souvislé.

Americký psycholog Dan P. McAdams (1988, 1993) vytvořil model identity založený na lidském příběhu, tento model je zároveň metodou analýzy životního příběhu. Příběh je zde chápán jako klíč k poznání osobnosti vypravěčů. Ústředním tématem McAdamsovy teorie je tedy narativní identita, identita jako příběh o životě.

Základní kategorií McAdamsova modelu je *téma* či tematická linie. Téma je chápáno jako opakující se vzorec lidských přání a záměrů, jako to, co lidé chtějí a sledují v čase. Ke každému příběhu přistupujeme pomocí jakési osy, podle které se v něm můžeme orientovat. Tento model je vysoce komplexní, pro účel mé práce zde uvádím pouze strukturu modelu, který ukazuje, na co se výzkumník zaměřuje při popisu problematiky identity:

1. Klíčové události, důležité momenty v příbězích a jejich přiřazení k tematickým liniím.

¹¹ Tento termín byl poprvé použit Hayden White (in Berger a Quinney, 2004)

2. Perspektivy a cíle; v nejširším slova smyslu jsou zde sledovány životní plány, cíle a perspektivy.
3. Obrazy sebe a druhých
4. Hodnoty a přesvědčení

Tento model se stal inspirací pro mojí analýzu příběhů. Vzhledem k tomu, že předmětem mého zájmu nejsou životní příběhy v jejich celistvosti, ale pouze jejich část zaměřená na zkušenost migrace, nemohu tento model plně využít při analýze. Používám ho však jako kostru strukturace vyprávění a na jednotlivé aspekty se v analýze zaměřuji.

2.3 VYBRANÉ POSTUPY NARATIVNÍ ANALÝZY

Vyprávění mohou být analyzována mnoha způsoby. Přístupy k narativní analýze závisí na účelu a zkoumané problematice, ale také na datech, která má výzkumník k dispozici a která mají být analýze podrobena. Riessman (1993 in Burck, 2005) rozlišuje tři základní přístupy v narativní analýze. První z nich je metoda, která analyzuje životní příběhy, tedy výzkumník vychází z příběhu, který mu byl vyprávěn a ten pak rekonstruuje a zkoumá. Narativní analýza je pak zaměřena na to, do jaké míry jsou vyprávěné události zasazeny v dějové linii a jaké žánry vypravěč používá. Pozornost je dále zaměřena na propojenost vyprávěných událostí a na místa, kde je dějová linie životního příběhu narušena. Druhý přístup vybírá jednotlivé sekvence stěžejního příběhu a zkoumá jejich strukturu a vzájemné tematické propojení. Třetí přístup pak podle Riessman volí metodu přepisu příběhu do formy básně, která umožňuje analýzu užitých metafor a může tak odhalit nové významy z narativu vycházející.

Jak již bylo řečeno v mém případě se nejedná o vyprávění životních příběhů v jejich celistvosti. Má pozornost byla zaměřena na zkušenost migrace a adaptace, a tedy příběhy, které mi byly vyprávěny se týkají zejména tohoto určitého období v životě respondentek. Není mým cílem tyto příběhy rekonstruovat a zasadit je do celkového životního příběhu vypravěček. Pomocí vybraných postupů narativní analýzy se snažím interpretovat vyprávěné příběhy z hlediska

významů, které jsou jim přisuzovány samotnými vypravěčkami, a vysledovat tak formování jejich identity se zaměřením na aspekt genderu.

Jak tedy vlastní analýzu provádím? V prvé řadě si definuji **oblasti**, na které se vyprávění zaměřuje. Jsou to témata rozhodování k odchodu do Mexika, odchod samotný, přijetí mexickou společností a první kontakt s ní, včlenění do společnosti a každodenní život, interakce, problémy a radosti. K těmto tématům respondentky vztahovaly vyprávění svých zkušeností, ať už spontánně nebo za pomoci mých doplňujících otázek. V rámci těchto oblastí vypravěčky tvarovaly obrazy sebe a druhých, vykreslovaly své hodnoty a přesvědčení a nastiňovaly tím perspektivu, ze které vyprávěným událostem dávají smysl. Budu se věnovat tomu, jaké příběhy a jak jsou vyprávěny a jejich vzájemnému propojení.

K uchopení problematiky vyjednávání identit emigrantek v kontextu hostující společnosti se mi zdá nejvhodnější použít metodu **pozicování** Davies a Harré (1990). Pozicování je zde chápáno jako „... *diskurzivní proces, kterým jsou selves umístěna v konverzacích jako pozorovatelně a subjektivně koherentní účastníci společně produkovaných linií příběhu.*“ (ibid., str. 261) Přičemž pozicování může být interaktivní, kde vypravěč tím, co říká, pozicuje druhé, a/nebo reflexivní, kde vypravěč pozicuje sám sebe ve vztahu k druhým. Úkolem výzkumníka je tedy zaměřit se na části vyprávění, ve kterých se vypravěči vztahují sami k sobě a k druhým tím, jaké pozice zastávají v jakých příbězích.

K vysledování, jaké pozice vypravěči přijímají, nám slouží tzv. diskurzivní praxe vyprávění, která se odvíjí právě od pozice vypravěče v určitém diskurzu. „*Jakmile člověk přijme určitou pozici za svou, nevyhnutelně vidí svět z pohledu této pozici vlastní a v termínech určitých představ, metafor, linií příběhu a konceptů, které jsou relevantní pro určitou diskurzivní praxi, v rámci níž jsou pozicování.*“ (ibid., str. 262) Tedy to, jakou pozici vypravěči zaujímají vyplývá z pojmů a forem vyprávění, které používají ve svých příbězích. Pozicování můžeme chápat jako vytváření obrazu sebe a druhých (viz. McAdamsův model analýzy).

V neposlední řadě se snažím definovat **žánr** vyprávění. Na základě příběhů a způsobu, jakým mi byly vyprávěny, lze určit perspektivu, ze které respondentky nahlíží své zkušenosti. Gergen (2002) hovoří o třech základních formách vyprávění:

- Narativ ustálený (stability) je ten, kde jsou jednotlivé události propojeny tak, že trajektorie vypravěče zůstává v podstatě neměnná ve vztahu k cíli či výstupu. Život ve vyprávění prostě plyne, nemění se ani k lepšímu, ani k horšímu.
- Narativ progresivní naopak předkládá události a jejich hodnocení z pozitivní perspektivy, tedy trajektorie vypravěče je stoupající. Tzn. vypravěč hodnotí události jako posun k lepšímu.
- Narativ regresivní je pravý opak narativu progresivního, kde trajektorie je klesající a vypravěč vidí události jako vedoucí k horšímu.

V současné společnosti jsou navíc podle Gergen používány nejčastěji následující formy vyprávění, které zahrnují použití tří výše zmíněných základních žánrů. Jedná se o tzv. *tragické* vyprávění, ve kterém je progresivní narativ vystřídán rychlým narativem regresivním. (např. pád z vysoké pozice) Dalším typem vyprávění je *komicko-romantické*, kde naopak regresivní narativ je vystřídán narativem progresivním. *Mýtus šťastně až do smrti* je charakteristický užitím progresivního narativu, který je poté vystřídán narativem stability. Jako poslední ze současných typů vyprávění je zmíněna tzv. *hrdinská saga*, tedy série střídajících se progresivních a regresivních narativů.

Z vyprávění mých respondentek vyplyne, jaký žánr užívají, a tedy jakou perspektivu volí k uchopení svých zkušeností, jaký zauímají přístup k událostem ve svém životě.

Tedy v kostce: ve své analýze se zaměřuji na to, jaké pozice zauímají mé respondentky ve vyprávěných příbězích a do jakých pozic staví druhé, jaké události vyprávějí (jaké hlavní rozdíly pociťují v hostující společnosti, s jakými těžkostmi se v každodenním životě potýkají, jaké naopak zažívají radosti) a jaké jim přiřazují významy a v neposlední řadě z jaké perspektivy příběhy vyprávějí.

ANALYTICKÁ ČÁST

1. PŘEDSTAVENÍ RESPONDENTEK aneb PŘÍBĚHY V KOSTCE¹²

ANNA (45 let)

Odešla do Mexika dvakrát. Poprvé (1995-1998) se tak rozhodla, aby následovala svého partnera a otce své dcery (té byly toho času dva roky), který jel do Mexika za pracovní příležitostí. V roce 1998 se partnerství rozpadlo a Anna se ocitla i se svou dcerou zpátky v Praze, kde zůstaly tři roky. Druhý odchod do Mexika byl také spojen s mužem-partnerem, kterého Anna poznala při první fázi života tam a se kterým udržovala kontakt během tří let strávených v Praze. Za ním se pak rozhodla odjet v roce 2001. Žijí ve společné domácnosti s partnerem-manželem a dcerou. Anna dává soukromé hodiny klavíru a zároveň působí jako žena v domácnosti. Doma mluví česky, popř. španělsky.

MARIE (51 let)

V době vysokoškolských studií se poznala s Mexičanem (původem Němec, žijící v Mexiku od svých devíti let; přijal mexické občanství), který přijel do Prahy na postgraduální studium, tam zůstal pět let. Ona se pak rozhodla, že pojedje s ním do Mexika. To bylo v roce 1982. Za tohoto pána se provdala a v Mexiku (region Nuévo Leon) zůstala až do dnes. Mají spolu dvaadvacetiletou dceru, která se narodila v Mexiku. Marie přednáší na místní univerzitě psychologii. S manželem mluví česky a španělsky, dcera česky rozumí, ale ostýchá se mluvit.

KRISTÝNA (30 let)

V roce 2001 navštívila svou kamarádku (Natálii) žijící v regionu Michoacan a tolik se jí v Mexiku zalíbilo, že se po návratu do Čech snažila najít cestu, jak se tam vrátit. Oslovila orchestr v regionu Nuevo Leon a ten jí nabídl pozici flétnistky. Ona přijala a v únoru 2002 se odstěhovala, plán byl na půl roku. Tam však potkala svého budoucího manžela (Rumuna), proto zůstala déle. S manželem se po roce manželství rozvedla a nyní plánuje návrat do Čech. Působí dále jako flétnistka v místním orchestru a hraje na soukromých akcích.

¹² Veškerá jména a jiné identifikační údaje byly v zájmu zachování anonymity pozměněny.

NATÁLIE (30 let)

Do Mexika odjela v roce 2001 na roční stipendium. Jejím důvodem bylo podívat se do země svého bývalého přítele. Během desetiměsíčního stipendijního pobytu v Mexiku si našla partnera- Mexičana. Po ukončení stipendia se vrátila do Čech, kde ale zůstala pouhé dva měsíce a poté se vrátila zpátky do Mexika. Po několika měsících zjistila, že je těhotná. Partner jí opustil a ona se rozhodla porodit v Čechách. Vrátila se tedy zpátky, ale po porodu odjela i se svým synem opět do Mexika. Nyní jsou synovi dva roky, Natálie vyučuje na konzervatoři hru na kytaru a je svobodnou matkou. Má nového partnera, Mexičana, mluví spolu španělsky.

2. VLASTNÍ ANALÝZA

ANNA

1. Motivy a rozhodování

V obou případech odchodu se Anna rozhodla následovat své partnery se záměrem „dát“ své dceři tátu a poskytnout jí zdravé zázemí úplné rodiny. Poprvé následovala svého partnera a otce své dcery z důvodu, který formuluje takto :

„... a když N. jako pořád trval na tom, že teda nás tady čeká, že o nás stojí a já nevím co, tak prostě jsem se rozhodla sem odjet.“

Podruhé byl motiv rozhodnutí podobný- jednalo se především o „dobro dcery“, Anna se snažila dopřát jí možnost stýkat se se svým otcem a poskytnout jí plnohodnotné zázemí společně se svým novým partnerem. Navíc cítila, že udržet vztah nadálku v dlouhodobé perspektivě není možný.

„...nó ačkoliv taky to nebylo úplně jednoduchý, ale jako bylo to, bylo to jasný jo, bylo to jasný, že prostě sama v Praze nechci bý.. nechci pokračovat a že prostě tady s H. (partner) tu možnost zkusím a že, byla to taková jistota jo, jsem cítila v něm spíš takovou jistotu a říkala jsem si, nakonec pro holku to taky bude dobře, protože jednak teda budeme rodina úplná a navíc teda tady má toho tatínka jo, že jo.“

Ve fázi rozhodování i v následujících fázích vyprávění se „pro dobro dcery“ stává takovým leitmotivem, v pojmech McAdamsovy teorie (1993) tématickou linií. Z Annina vyprávění vyplývá, že dcera (M.) je pro ní to nejdůležitější a vše, co dělá a rozhodnutí, která koná, jsou vždy podmíněna tím, že tak prospěje své dceři (nebo při nejmenším jí tím nijak neublíží).

„Ale ale já jako kvůli sobě nebo kvůli M. jsem říkala, no tak nakonec není to tak špatný, já budu mít rodinu, M. taky že jo, budeme mít i když jako je to nová rodina jako umělá že jo, protože H. není její tatínek, tak jsem věřila žeee že prostě to pro ní bude nový tatínek...“

V případě prvního odchodu hrál nejdůležitější roli motiv umožnění dceři život s otcem a zároveň dopřání sobě samé život s partnerem. Nejednalo se tedy o rozhodnutí z důvodu získání pracovní pozice či touhy po dobrodružství. Zároveň také Anna v té době neměla (kromě svého partnera) v Mexiku žádné přátele či známé. Rozhodla se odejít do neznáma, o těžkostech, které toto rozhodnutí následovaly bude řeč v další části. V případě druhého odchodu už bylo rozhodování ovlivněno více faktory. Jak sama říká v období tří let strávených v Praze jí přišlo hodně věcí líto:

„Jo, a říkala jsem si škoda.., jako všechno mně připadalo škoda, jo líto, jako líto zahodit možnost, aby holka pokračovala v tom, že teda se učila španěl.., že uměla španělsky jo, líto pro mě, že jsem tady mohla prostě třeba něco dobrýho vykonat nebo nějakým způsobem růst jako osobně jo, žeeee líto že holka nevidí tatínka, i když jako stál za to, za co stál..“

Ačkoliv Anna tříleté období strávené v Praze popisuje jako vcelku bezproblémové (měla práci, byt, zajištění pro sebe a dceru), přesto ve svém vyprávění popisuje touhu vrátit se do Mexika, jakoby tam opustila něco nedokončené, jakoby zahodila šanci vybudovat něco nového.

„...ale zas na druhou stranu jako mi bylo dobře (v Praze), protože našla jsem dobrou práci že jo, bavilo mě to na pedáku, sbor jsem vedla, všechno jako v pořádku jakoby jo, ale pořád ta, ten pocit toho, že tam jsem byla a dařilo se mi taky dobře a je to něco jinýho že jo, je to něco novýho, tak tam byl.“

2. Odchod(y)

Obě rozhodnutí byla následována ne příliš souhlasnou reakcí ze strany rodiny, především ze strany Anniny maminky. Anna se však ve svém vyprávění staví do pozice samostatné ženy, která se určitým způsobem rozhodla a své rodiče a přátele postavila před hotovou věc. Je tedy pouze na nich, jestli jí pochopí a jak se s jejím rozhodnutím vypořádají.

„...já nevím no, tak přijala (maminka) to, že jo přijala to s tím, navíc eeh sem přijela za náma jo a tak, ale jakoby nesla to těžce. A okolí taky že jo, kamarádky taky říkaly jééžiš! A navíc Mexiko je takový prostě exotický že jo, to není jako v rámci Evropy, kdybys odešla někam do Německa, no tak řeknou, no tak dobrý no, je to pár kilometrů od nás že jo, ale Mexiko se jim prostě zdálo jako co tady budu dělat?! No, tak plakali hodně, maminka hrozně no, hrozně plakala a mmm (.) ale musela to, musela to zvládnout no.“

„Ale říkám, bylo to, bylo to.. šok. Šok pro všechny no. Těžko to nesou lidi. Ale jako čas, čas všechno zahojí jo, že si zvyknou a prostě to tak je no, to je život.“

V obou případech se Anna rozhodla odejít do Mexika jen na čas, vždy to bylo, jak říká „dočasně“. Tento pocit „dočasnosti“ jí vždy pomáhal překonat těžkosti, které zakoušela v nové společnosti.

3. Příchod do Mexika, první kontakt

Anna tedy poprvé odešla se svou dvouletou dcerou do Mexika, přičemž tam neznala nikoho kromě N. a neuměla ani slovo španělsky. Příchod do Mexika označuje jako „strašnou změnu“.

Anna mluví o prvním půl roku po příjezdu jako o „největší krizi“. Půl roku jí trvalo, než začala rozumět španělsky a poté i mluvit. Vše, jak říká, se začalo měnit k lepšímu, když začala pracovat. Pomohlo jí to osvojit si jazyk a také potkávala

nové lidi, dělala si přátele, necítila se tak sama. A hlavně jí práce dala pocit „důležitosti“.

„Že nemáš možnost komunikace jo, že vlastně seš taková izolovaná, nějakým způsobem. I když nejsi, vidíš lidi a chodíš ven, tak seš izolovaná, protože nemáš možnost se jako domluvit jo. A potom, jak vlastně eeh člověk přijde mezi lidi a začne pracovat, tak se cítí jako realizovanej jo. Já nejsem, prostě mně hrozně dělalo zle, že nemůžu něco užitečného dělat, že jenom uklízím a vařím a starám se o dítě jo, to mi přišlo úplně děsný teda, to mě deprimovalo dost.“

Příchod do Mexika se v jejím vyprávění stává klíčovým momentem, kdy ztrácí svou roli aktivní ženy v pracovním procesu (v Praze vyučovala na univerzitě, zpívala ve sboru a další dva doprovázela na klavír, cestovala atd.) a stává se v podstatě ženou v domácnosti. V následujícím úryvku je dobře vidět, jak se vymezuje vůči této roli, resp. vůči mexickým ženám v domácnosti.

„A jako, ten život se hrozně změní, protože já si připadám kolikrát jako dss... měla jsem i deprese šílený, nebo propadala jsem depresím, protože si připadáš jako, jako prostě takovej, jako jako ty seňoras tady prostě přiblblý, který nic neumí jo, jenom prostě sedí doma že jo, ještě kolikrát mají nějaký ty služky že jo a bl.. hledí na ty přiblblý telenovely nějaký a jinak nic jo. A já z těch mejch aktivit, já prostě ty aktivity, který jsem měla, tak prostě najednou jsem se stala tady prostě že jo, uklízečkou doma a šoférkou pro dítě a učitelkou pro ni, protože samozřejmě eeh s ní musím probírat češtinu a historii a zeměpis, kerej potom bude dělat zkoušky z toho.“

Tím, že začala pracovat (dávat hodiny klavíru a také češtiny), poznávala nové lidi, vytvářela si pracovní kontakty, které ona sama neoznačuje za přátelství. Tyto kontakty považuje za pomíjivé, staré mizí a vznikají nové s novými pracovními pozicemi. Ve své současné situaci jim nepřikládá větší důležitost, zpětně však na ně nahlíží jako na významné prvotní kontakty, které jí pomohly se v nové společnosti přestat cítit izolovaně.

4. Život v Mexiku, hlavní pocíťované rozdíly

Anna vypráví o životě v Mexiku v několika rovinách, které se vzájemně prolínají. Zaměřuji se tedy na jednotlivá témata, jak je vypravěčka rozvíjí, jak se k nim vztahuje a jakou pozici v jejich rámci přijímá¹³. Vypráví zejména o:

- své práci a kulturní úrovni mexické společnosti, která s její prací úzce souvisí
- výchově dětí a školním systému
- lidech a jejich rozdílnosti oproti lidem v Čechách
- problematice machismu a rozdělení ženských a mužských rolí v Mexiku
- vztahu k Čechám a o plánech do budoucna

Ve svém vyprávění věnuje hodně pozornosti událostem spojeným se svou dcerou. Zejména pak hovoří-li o výchově dětí a školním systému v Mexiku. Vypráví historky a události, které zažila jako matka dcery-cizinky. Tato perspektiva je patrná i ve vyprávění o ostatních výše zmíněných tématech.

Práce

„...člověk si tady připadá fakt prostě jak mistr světa.“

Když Anna povídá o své práci, dostaneme se k tématu kulturní úrovně v Mexiku. Jelikož má aprobaci Hudební výchova - Český jazyk a vždy se věnovala pracovním aktivitám spojených s hudbou (soukromé hodiny klavíru, výuka na univerzitě, působení ve sboru apod.), snažila se (alespoň ze začátku) tyto aktivity rozvíjet i v Mexiku. Brzy však zjistila, že to, co označuje za kulturní úroveň, je zde nižší a přístup lidí k hudbě je poněkud rozdílný od toho, na který byla z českého prostředí zvyklá.

„Hmm, v té muzice, já nevím. Prostě nemají tady, nemaj tu úroveň. U nás přeci jenom každý skoro, já nevím, každý třetí dítě, nebo čtvrtý dítě chodí

¹³ Nutno podotknout, že o těchto tématech nezačíná vždy mluvit sama od sebe. V některých případech jsem ji svými otázkami nasměrovala.

někam do hudebky jo, nebo mají hudebku ve škole jo. Tady nemají, to je otrěs, to je otrěs!“

„...prostě člověk, kterej má trošku hudební vzdělání nebo hraje trošku na instrument, tak si připadá jako virtuos tady skoro. No, nevím. Tak takhle to je.“

Anna vypráví o své zkušenosti ze soukromých hodin hry na klavír, čímž ospravedlňuje svůj pocit rozdílnosti a zároveň tím vysvětluje, jak je z této situace podle svých slov „*frustrovaná*“. Ve svém vyprávění vykresluje soukromé hodiny jako vymoženost bohatších rodin, které si mohou dovolit učitelku zaplatit a zaměstnat tak na chvíli jedno ze svých mnoha dětí. Je to tedy spíše záležitost společenské prestiže; jak říká Anna, ani u rodičů, ani u dětí samotných nelze hovořit o čistém zájmu o hudbu a o to, aby se dítě opravdu naučilo hrát na klavír. Děti samotné to berou „*jako takovou kratochvíli*“ nebo to dělají proto, „*aby se naučily pár písniček*“, ale podle Anny žádný z jejich žáků nemá v hudbě perspektivu, a to zejména kvůli výše popisovanému nezájmu. V tom, co dělá, Anna necítí „*satisfakci*“ a dodává:

„... kolikrát člověk počítá každou minutu, aby už to skončilo a vím, že teda tam jsem proto, že si vydělám peníze jo.“

Druhým problematickým momentem ve vyprávění o práci je skloubení s časem pro rodinu, resp. pro dceru. V prvních dvou letech vyučovala na Lyceu hudební výchovu, ale sama říká, že to byla „*katastrofa*“. Časové vytížení jí totiž neumožňovalo trávit s dcerou tolik času, kolik podle jejího názoru bylo potřeba. Dcera potřebovala pomoci s úkoly do školy a rozvíjet nějaké volnočasové aktivity, což ale bez matky nebylo možné. Proto se Anna po dvou letech rozhodla z práce odejít a být v domácnosti, starat se o rodinu a věnovat se dceři. S odchodem z práce měla problém hlavně proto, že nechtěla přijmout fakt, že to „*vzdala*“ a že bude „*doma uklízet a vařit a starat se o dceru*“. Nakonec však nenašla jiné východisko a dva roky byla ženou v domácnosti. Když začala dcera ve škole prospívat, Anna se vrátila k soukromému vyučování, ale říká: „*...nebudu to přehánět, protože vždycky potřebuješ být prostě tomu dítěti k dispozici jo, vždycky,*

aspoň pár dnů v týdnu jo...“ Víc než práce je pro ní tedy důležitější trávit čas s dcerou a věnovat se jí.

Výchova dětí a školní systém

„...co se školy týká jo, tak jsou tady prostě v mnoha směrech sto let za vopícema. Zlatej Komenskej, škola hrou!“

O výchově dětí a školním systému v Mexiku Anna vypráví z pohledu matky dospívající dcery, která se od svých vrstevníků liší v mnoha aspektech (např. vzhledem, původem, přístupem apod.). Na základě zkušenosti, kterou má se svou dcerou, vykresluje hlavní rozdíly ve školní výchově dětí v Mexiku. Přičemž je zřejmé, že s používanými praktikami nesouhlasí.

Anna vypráví, že ze začátku měla pocit, že v Mexiku je výchova dětí uvolněnější než v Čechách, že tam neplatí tak přísná pravidla a děti jsou tím pádem „rozjívenější“. Dále s velkým zaujetím srovnává výchovu školní. Rozčiluje se, že v Mexiku nejsou děti rozvíjeny ke kreativitě jako u nás.

„... vůbec ta kreativita jo, že jo u nás je člověk zvyklej, nebo ty děti prostě jsou zvyklý od malička že maj nějaký aktivity kreativní jo, od školky. Jo a prostě výtvarnou nějakou činnost jo, furt něco kutí, hudebku jo, tanečky, že mají správnou s.. jako ehh tělesnou výchovu jo, vždyť co všechno se učíme u nás ve škole?! Všechno!“

Navíc ve svém vyprávění dává najevo rozčarování z vyučovacích metod používaných v prvních ročnících základní školy. Popisuje, kolik hodin její dcera musela strávit mechanickým opisováním vět nebo matematických rovnic, bezmyšlenkovitým memorováním násobilky apod. Dodává, že na druhém stupni je ale situace daleko lepší, „*nebe a dudy*“ říká. Tento rozdíl vysvětluje jednak reformou školství, v jejímž důsledku jsou děti více vedeny k samostatné práci a tvořivosti, a také lepší přípravou učitelek, které mají na jednotlivé předměty specializaci.

Vyprávění na toto téma uzavírá s tím, že M. je teď ve škole spokojená, což je důležité, a že „...i tady v Mexiku se věci mění k lepšímu“.

Lidé

„...člověk si připadal jako nějaký zajímavý zvířátko takový.“

Annou na mexické společnosti nejvíce zaráží třídní rozdíly, zejména obrovský rozdíl mezi bohatými a chudými, přičemž střední vrstva v podstatě neexistuje. Říká, že je v Mexiku hodně nevzdělaných „chudáků“ a také hodně snobů, kteří *„si hrajou na lepší než jsou, všechno se to točí kolem peněz taky. U nás to tak člověk necítí, že jo. Zatím.“*

Třídní rozdíly v Mexiku podle ní úzce souvisí s rasismem. Ačkoliv Mexičané o sobě tvrdí, že nejsou rasisti, podle ní rasisti jsou. A právě s tím se jako cizinka (navíc bílá) zejména na začátku těžce vyrovnávala:

„...mají velkej obdiv a zároveň ale nenávisť jo, k těm ehh k těm jako cizincům, hlavně bílým jo. A takový ty indiáni, nebo ty mexičany tmavý, tak nestane se, že že prostě by je, by se k nim chovali stejně že jo. No a to mě hodně vadilo ze začátku, člověk si jako zvykne na to jo, nějakým způsobem, ale... ale ze začátku mi to bylo dost protivný no.“

Odlišný zjev nebyl jedinou překážkou, se kterou se na počátku musela vyrovnat. Za důležité také považuje to, že není věřící, což jí automaticky staví do pozice „té divné“ v očích mexické společnosti. Opět uvádí příklad na zkušenosti své dcery:

„M. taky tímhle hodně trpěla, pořád jí říkali ve škole, a ty nevěříš v Boha? Jaktoo? A proč? A takovýhle.“

Ale tvrdí, že první reakce lidí je překvapení, poté se s tím smíří. Navíc podle ní většina lidí je věřících „z tradice“, ale nejsou praktikujícími katolíky:

„A tak víš co, hodně lidí tady to bere jako že to je konvence, že to je jako normální, ale že by byli kdoví jak přesvědčení, si taky nemyslím jo. Jako, nepraktikují, oni řeknou, jako jo, ale nepraktikuju to moc jo. No ta společnost je k tomu vede a je společensky neúnosný, aby prostě ... nebyli jo, aby prostě nebyli pokřtění, aby nebyli u přijímání a aby tohleto všechno neprošli že jo.“

Těžce se vyrovnávala i s nespolehlivostí, která je v Mexiku „normální“. Na druhou stranu uznává, že je to k něčemu dobré, že se lidé tak nehoní a nejsou ve stresu. Jako další pozitivum vyzdvihla fakt, že:

„...tady jsou ty lidi v podstatě milí jako, jsou otevřenější, takový jako srdečnější, eeh mile se chovají a priori, ne jako u nás, že prostě přijdeš na úřad a jsou tam otrávený, už se to trošku lepší jo, ale lidi jsou tam prostě takový, maj blbou náladu, jak se říká, že jo. Jo a to mně hodně vždycky vadí. A vždycky se s tím setkám, vždycky tam.“

Zajímalo mě poté, co mi vyprávěla o všech rozdílech, které pociťuje mezi sebou a mexickou společností, zda má přátele mezi Mexičany. Z jejího vyprávění je zřejmé, že mezi Mexičany v podstatě přátele nemá, dalo by se říct pouze známé. Opravdové přátele má mezi hudebníky, zejména Evropany. S manželem se stýkají hlavně s emigranty z Bulharska, Ruska, Ukrajiny a Rumunska, kteří působí v místním orchestru. Podle Anny je tomu tak proto, že jsou součástí prostředí, ve kterém se pohybují - hudební svět.

Dodává: *„...já nevím, jako hodně se tady dělají takový ty reuniones a schůzky a fiesty se dělají jo, ale v podstatě ehh přes, přes týden nebo tak ani není moc času jo. Lidi prostě jsou jak splašení tady. Každý má co dělat, no, aby prostě se uživil a každý má svojí práci a tak, takže spíš si hledí toho svého no. A ty, ten okruh těch přátel se moc nerozšiřuje, si myslím, aspoň pro mě ne teda.“*

Machismus, ženské a mužské role

„...no tak záleží na tom, co ta žena jako chce že jo, co připustí.“

Anna hovoří o machismu z pozice té, které se to netýká. Říká, že ví, že existuje, ale kolem sebe ho nevidí. Domnívá se, že to je záležitost hlavně „těch tradičních mexických chudých rodin“, „těch nevzdělaných pobres“ a že už to tak nebude fungovat u rodin moderních, mladších. Ona se navíc stýká hlavně s rodinami evropských emigrantů, takže u nich to prý rozhodně nevidí. Jinak hovoří o tom, že situace je různá v různých částech Mexika, že tady v regionu Nuevo Leon (nejprůmyslovější a nejbohatší část Mexika) je lepší než např. v Chiapasu.

„...tady ten machismus jako už trošku jako ustupuje jo, že ty ženy už začínaj být samostatnější a takže prostě a mluví se o tom že jo, takže to prostě.. Já si myslím, že už je to téma takový docela otevřený.“

O roli ženy v Mexiku Anna mluví také s odstupem, z pozice „oni to maj tak, ale mě se to nedotýká“. Podle ní nejvíce záleží na tom, co ta žena chce a co připustí. Zároveň zdůrazňuje, že většina žen, které zná, přijala svou roli dobrovolně a nepovažuje jí za projev machismu.

„Protože tady je spousta žen, který se jako jako zabývaj tím, že jsou opravdu ama de casa (žena v domácnosti) jo, ale jsou spokojený jo. Ale jejich, prostě to je jejich životní cíl, oni jsou spokojený jo. Jako ty třeba kamarádky, který mám, který ta M. má, tak jsou typicky ama de casa jo, prostě manžel vydělává peníze, chodí do práce že jo a ona mu zajišťuje veškerý, veškerý pohodlí, ale necítí to jako machismus jo, jako že by nemohla něco nebo že by že by se nemohla, to to jsem nezažila. Ale je pravda, že že prostě domácnost je jejich jo, že musí zajistit, že ona ví, že prostě musí být čisto, ona musí navařit, ona to nádobí uklidí že jo, ale má na to třeba ty, tu služku jo, která jí hodně pomáhá třeba. Ale ne neviděla jsem, že by že by prostě to brala jako projev machismu.“

Jiná situace je podle ní, pokud se jedná o „takové ty extrémní projevy machismu“. Vypráví mi příběh své bývalé sousedky, kterou manžel bil a zavíral doma, nemohla vůbec nic dělat bez jeho svolení. Nakonec se jí podařilo s ním rozvést, ale její vlastní rodina jí zavrhla. Tento příběh vypráví jako takový příklad „toho typickýho machismu“, ke kterému má odpor. Pokud ale mluvíme o tom každodenním „neškodném“ machismu, zastává názor, proč ne, pokud s tím žena souhlasí.

„Ale ... myslím si, že řada ženských jako je s tím smířená, že jako s tím pocitem, že prostě jednou se vdám a potom je moje místo prostě doma, u dětí jo, eeh nechám profesi jo a budu dělat takzvanej krb jo, prostě starat se o krb. Jo a že to přijmou, pokud tam nejsou ty projevy extrémní nebo ňáký, pokud to funguje tak, tak to tak je prostě.“

Z jejího vyprávění vyplývá, že to, jakou roli žena má v partnerství či manželství, je v podstatě pouze na ní. Záleží na tom, pro co se rozhodne, čeho chce dosáhnout, co chce podstoupit atd. Je zřejmé, že Anna je ve své současné roli spokojená, že je sice částečně žena v domácnosti, ale zároveň má stále svoje aktivity a co je nejdůležitější, že si tuto svou roli sama vybrala, že ji k tomu rozhodně manžel nenutil.

5. Kde se cítí doma, plány do budoucna

„Pořád se cítím Češkou jako, že pořád jsem tam odsud, tady se cítím jako prostě na návštěvě.“

Pro Annu je domov doma (v Čechách), ale také se tam už cítí jako na návštěvě. Zároveň však přiznává, že ten život žije tady (v Mexiku), proto by se v podstatě mohla cítit doma tady. Hlavní rozpor cítí v tom, kde má rodinu.

„To se říká, že domov je tam, kde se cítíš doma nebo kde máš přátele nebo kde máš rodinu, že jo. Jenže moje rodina je teď tady jsme teď rodina jo, i když maminka je tam že jo.“

Anna říká, že se cítí být součástí mexické společnosti „v tom širokém pojetí“. To vysvětluje tak, že se logicky cítí součástí světa, ve kterém žije, ale tím, že není oficiálně nikde zaměstnaná a nemá mexické občanství (tím pádem např. nemůže jít k volbám) je stále cizinkou. Zmíněnou rozporuplnost vyjadřuje následovně:

„Doma je pro mě doma, ale taky se tam cítím na návštěvě. No, tím, že prostě vím, že tady je to, co si tady žijem, že jo. Prostě tady vyděláváme peníze, tady holka hlavně studuje že jo, tady je zatím naše jakoby budoucnost jo a to je právě taková šílená rozporuplnost toho, že domov je jinde.“

Zároveň ale necítí žádný pocit vykořenění. Spíše než že by se necítila doma nikde, cítí se doma na obou místech. Cítí se doma se svou původní rodinou v Čechách a zároveň se cítí doma se svou novou rodinou v Mexiku. Sama říká, že to není nic negativního, hodnotí tuto zkušenost pozitivně. A dodává, že je to tím, že v Mexiku není z donucení a že není „odříznutá od zbytku světa“. Konstatuje, že

odchodem do Mexika o spoustu věcí přišla, zároveň však opakuje, že současná situace je jen dočasná:

„...ale je to takový to, že jako je to dočasný všechno, ten nábytek je dočasnej, kde jsou moje všechny původní obrazy, který jsem měla, kde jsou moje knížky, který jsem měla, kde je můj klavír, kterej jsem měla, rozumíš jo? Kde je moje profese, kterou jsem měla jo? To prostě, o to přijde člověk.“

V blízké budoucnosti neplánuje návrat do Čech, ale říká, že za nějakých deset let, až půjde H. do důchodu, by si rádi pořídili „nějaký domeček v Čechách“. Touha po návratu také souvisí s přáním dcery, které se po Čechách stýská, všechno srovnává a jak říká Anna „vidí černo-bíle někdy“. Anna by chtěla své dceři vyhovět, ale z ekonomických důvodů to teď není možné. Zejména proto, že její manžel by jako lékař nemohl být v Čechách zaměstnán, protože to je „nepřenosné povolání“.

„...a zatím, protože to zatím nejde, kvůli práci že jo, z ekonomických důvodů, tak jsme tady jo, ale kdybychom měli prostě moc peněz, tak to tady zabalíme určitě a vracíme se do Evropy.“

Doposud tedy do Čech jezdili na letní prázdniny, a to hlavně proto, aby M. složila každoroční zkoušky na české škole a také proto, aby si je „babička a dědeček užili“. Stále však doufá v návrat do Čech, a to hlavně z tohoto důvodu:

„...pořád máš ten pocit, že seš prostě Čech jo, že tam patříš. A nechceš o to přijít, nechceš o to přijít. No, protože ta evropská kultura a všechno, cos prožila ty a co může prožít tvoje dítě, tak mu to nechceš vzít že jo.“

6. Shrnutí

Anna vypráví o své zkušenosti odchodu ze země původu a enkulturace v zemi hostující- Mexiku velmi otevřeně. Snaží se se mnou-posluchačkou sdílet své zážitky a přiblížit mi důvody svých rozhodnutí tím, že dopodrobna vykresluje okolnosti a podstatné faktory, které k jejím rozhodnutím vedly. Svým vyprávěním se ztotožňuje s určitými postoji a pozicemi, skrze které ospravedlňuje svůj pohled na věc a prožité události.

Hlavní **tématickou linií** jejího vyprávění, tedy tím, co chce a sleduje v čase, je dobro dcery. Z vyprávění je zřejmé, že Anna cítí zodpovědnost za rozhodnutí odejít do Mexika nejen sama za sebe, ale hlavně za svou dceru. Od příchodu do Mexika je v jejím hlavním zájmu to, aby dcera byla spokojená a aby se cítila v „cizí“ společnosti dobře. Toto přání ohledně spokojenosti dcery je patrné prakticky ve všech částech vyprávění.

Klíčovou událostí v Annině vyprávění je příchod do Mexika a s tím spojená změna její role. Tuto změnu reflektuje jako odchod z aktivního pracovního života do domácnosti, vypráví o svých aktivitách, které rozvíjela v Čechách a kterých se s příchodem do Mexika musela vzdát. Spíše než o změně sociálně-kulturního kontextu Anna hovoří o změně v osobním životě. Tuto změnu přijímá jako nutný důsledek svého rozhodnutí k dočasnému pobytu v Mexiku.

V mexické společnosti jsou Anniny **hodnoty a přesvědčení**, které si nese z předchozího života v Čechách, konfrontovány s odlišnými očekáváními a hodnotami. Anna se s tím vyrovnává následujícím způsobem: snaží se přizpůsobit vzorcům chování a myšlení, které jsou přítomny v mexické společnosti a s kterými se ve svém každodenním životě setkává. Snaží se přijmout za své to, co považuje za dobré, co se jí naopak nelíbí, od toho se distancuje a zaujímá pozici cizinky. Sama sebe pokládá za „*pozitivního člověka*“, což se promítá do jejího vyprávění ve způsobu, jakým hodnotí svou zkušenost migrace. Je přesvědčená, že tato zkušenost je velmi cenná a že obohatila nejen jí, ale hlavně její dceru.

Ve svém vyprávění o životě v Mexiku Anna zaujímá **pozici** cizinky a hlavně matky cizinky. Z těchto pozic pak nahlíží na své zkušenosti, ke kterým se vztahuje, a vytváří tak obrazy sebe a těch druhých. Líčí rozdíly, které pociťuje mezi sebou a mexickou společností, ve které žije. Když hovoří o lidech a o roli ženy a muže v Mexiku v jejím vyprávění je patrný odstup cizinky, který ji dovoluje zaujmout k některým věcem kritický postoj a dát tak najevo, že se s nimi neztotožňuje. Sama říká, že se cítí být součástí mexické společnosti „*v širším pojetí*“, protože je logicky součástí společnosti, ve které žije. Stále se však necítí být součástí mexické společnosti v tom smyslu, že by přijala za své způsoby jednání a myšlení, které jsou od ženy v Mexiku očekávány. Z vyprávění je patrné, že Anna si udržuje

svou pozici cizinky nejen proto, že je tak okolím vnímána, ale také proto, že se jí nechce vzdát. Jelikož svůj život v Mexiku označuje za dočasný, je možné domnívat se, že jejím cílem není plná adaptace mexické kultury, ale snaha o spokojený život v rámci společnosti, ve které se momentálně nachází.

Anna ve svém vyprávění nastiňuje své **perspektivy a cíle**, které jsou vztahovány jednak ke spokojenému životu jejímu a její rodiny v Mexiku a také k návratu do Čech. Několikrát během vyprávění zmíní plán odstěhovat se „na stará kolena“ zpátky do Čech. Zatím se však snaží žít šťastně v Mexiku a hlavně zajistit spokojený život své dceři. Ve své současné situaci je v rámci možností spokojená, ale ráda by naplnila svůj plán a vrátila se zpět do Čech, protože její pouto je velké, ale také především proto, že má pocit, že její dcera přichází o své kořeny.

Anna hodnotí své rozhodnutí odejít do Mexika a samotný pobyt v podstatě pozitivně. Její narativ lze dokonce označit za progresivní. Ve svém vyprávění první roky hodnotí jako krizové, po nějaké době se věci začaly měnit k lepšímu a tak se děje doted'. Navíc Anna hodnotí situaci podle své dcery, která si v mexické společnosti zvyká, ve škole se jí začíná líbit a dokonce už méně mluví o tom, že se chce vrátit do Čech. To je pro ní důležité, proto se momentálně na věc dívá pozitivně a s odstupem hodnotí své rozhodnutí jako dobré nejen pro ní, ale i pro dceru.

MARIE

1. Motivy a rozhodování

Marie odešla do Mexika před čtyřiceti lety. Když vypráví o svých motivech, vrací se do doby, kdy poznala svého manžela. Bylo to v době jejích postgraduálních studií, kdy se její „velká přítelkyně“ provdala za Chilana a u ní doma se scházela skupina lidí z Latinské Ameriky. Tam také Marie poznala svého budoucího manžela, který přijel do Čech na postgraduální studium, zůstal pět let.

Poté nastalo období rozhodování, kdy Marie volila mezi nabízenou pracovní pozicí klinického psychologa v nemocnici, což jak říká, byl vždycky její sen, a mezi odchodem do Mexika, následováním svého partnera. Rozhodování bylo „těžké“. Nakonec se rozhodla pro druhou variantu:

„Říkala jsem si dobře, když zkrachuju, aspoň poznám jinou zem, její kulturu a musím se aspoň naučit španělsky (smích). A... řekla jsem si to jako pozitivně, tak aspoň z toho něco musím získat, když se vrátím, zkrachuju, nedá se nic dělat, ale musím z toho něco dostat.“

2. Odchod

Když Marie oznámila svým rodičům, že se rozhodla odejít do Mexika, setkala se s odmítavou reakcí. Stejně jako Anna však své rodiče a přátele postavila před hotovou věc, sama se tak rozhodla a své rozhodnutí nechtěla měnit. Bylo tedy jen na nich, jak se s jejím rozhodnutím vypořádají.

„Moje maminka nejdřív mi zavěsila telefon nebo co, že jsem cvok atakdale a co, jsem se zbláznila a to, potom já jsem říkala, tak já to dělám a já vám to oznamuji a já jsem se tak rozhodla a uvidím, co co bude. Tak v podstatě nebyly velký boje nebo něco takovýho ne. Jakš takš, normální.“

Marie se rozhodla k odchodu nadobro, věděla, že už to bude v podstatě „napořád“, protože její manžel nechtěl žít v Čechách „v tom systému“ (komunistickém režimu). Podobně jako Anna odešla do neznáma, nikoho v Mexiku neznala a španělsky neuměla.

3. Příchod do Mexika, první kontakt

Po příchodu do Mexika Marie zažívala těžké období. Stýskalo se jí po Čechách, po rodině, cítila, „že sem nepatří“ a přemýšlela o jiné alternativě, kde žít. S manželem probírali možnost, že by se odstěhovali do Španělska, aby byli v Evropě, blíže rodině Marie. Zlom přišel v momentě, kdy Marie otěhotněla. Jak sama říká, uvědomila si, že si nemůže pořád stěžovat a musí víc myslet na svého

manžela a na dítě, které má přijít. Také se zlepšovala ve španělštině, což jí pomohlo se v nové společnosti cítit lépe.

„A tím, že jsem začala s tou španělštinou atakdale, najednou jsem si říkala, tak vlastně se může žít kdekoliv, ne? A pak jsem říkala ehheh ve své podstatě člověk si vybuduje mikrosvět, nikdy nemůžeš pohltnout makrosvět. To znamená každé vybuduje nějak ten mikrosvět svůj, své přátele atakdale a to může dělat v celém světě. A v celém světě jsou vynikající lidi a v celém světě jsou hajzlové. (smích)“

Marie zastává názor, že záleží na člověku, pro co se rozhodne. Pokud chce být obětí, zůstane obětí, když chce být nešťastný, bude nešťastný. Proto se ona rozhodla být šťastná v Mexiku a udělat pro to maximum. Vybuďovala si svůj „mikrosvět“, ve kterém je spokojená.

„Nejlepší lék“ pro Marii byl, když začala pracovat (přednášet na univerzitě). Podobně jako Anna říká, že pro ní bylo velice důležité, že se cítila užitečná. Navíc musela přednášet ve španělštině, což jí donutilo se jí rychle naučit. Vypráví, že profesně se jí dařilo moc dobře a to bylo podle jejích slov to „*nejdůležitější pro adaptaci*“.

„Kdybych bejvala byla doma zavřená, tak jsem se asi zbláznila! Určitě by mě to zakomplexovalo.“

Marie říká, že krizové období trvalo dva roky, jednak kvůli jazykové bariéře a také proto, že tam neznala žádného Čecha. Na druhou stranu, tvrdí, že „*to bylo vynikající*“, protože byla nucená se učit jazyk, který za půl roku byla schopná používat v běžných konverzacích.

První dva roky měla pocit „*já tady nepatřím*“ také kvůli nátuře Mexičanů, která je podle ní dost odlišná od té české. Postupem času si ale na jejich způsoby myšlení a jednání zvykla a v některých věcech se změnila.

„Faktem je, že já jsem byla tak úzkostná v tom Česku, taková prostě zodpovědná, tak pořád jenom jsem se starala, jestli to se smí- nesmí atakdale, a když jsem něco měla udělat, tak jsem se potila nervozitou atakdale, to jsem úplně v Mexiku ztratila! To jsem si říkala, fakt jsem si

uvědomila, že nikdo tě nesežere, že nic se nestane a že vlastně se ti daří dobře. Ale dva roky je to těžký...“

4. Život v Mexiku, hlavní pocíťované rozdíly

Marie vypráví o životě v Mexiku z pozice cizinky, ale také z pozice vysokoškolské pedagožky - psycholožky. Celé vyprávění je prolno to zkušenostmi, které má z přednášení na univerzitě. V podstatě se její vyprávění rozvíjí ve dvou rovinách. Osobní rovina zahrnuje vyprávění o rodině, přátelích a jejích pocitech. Druhá rovina vyprávění, řikejme jí profesní, se odvíjí od jejích zkušeností se studenty a vyučujícími na univerzitě. Z tohoto akademického nadhledu pak vypráví o hlavních problémech Mexika. Tyto dvě roviny samozřejmě nejsou striktně oddělené, v mnoha bodech se prolínají.

Z Mariina vyprávění je zřejmé, že práce je její hlavní náplní a skrze ní se nejen realizuje, ale také se snaží „udělat něco pro dobro země, ve které žije“. Prakticky ve všech částech vyprávění se nějakým způsobem dostane ke zkušenostem ze své profese. Přednášení na univerzitě je taková červená nit, která se táhne celým jejím vyprávěním. Proto se v následujícím textu nezaměřuji na téma práce samostatně, ale na ostatní témata, která rozvíjí v kontextu zkušeností ze své profese či osobního života.

Problémy Mexika

Prvním problémem je podle Marie to, že Mexičané jsou „*rasisti mezi sebou, ale ne k cizincům*“. Říká, že se běžně setkává s opovrhující reakcí vůči indiánům, nikdy však sama neměla problém s tím, že je bílá- guera. Vysvětluje si to tím, že Mexičané „*mají takový kolektivní komplex méněcennosti*“, který se odvíjí od dob kolonizace, kdy bylo Mexiko dobyto Španěli. Často od lidí slyší, že jsou „*hijos de la chingada*“, což překládá jako „*děti odnikud*“, protože v historii byly mexické ženy znásilňovány španělskými dobyvateli a děti tím pádem neměli otce. Mnozí také o sobě tvrdí, že jsou „*malinchisti*“¹⁴, tzn. že si více váží cizinců než svého lidu.

¹⁴ La Malinche byla indiánská žena, která se přidala ke Cortésovi, stala se jeho milenkou a společnicí, čímž zradila svou vlast

Marie sama nikdy s rasismem problémy neměla:

„Ale s rasismem já jsem neměla nikdy žádný problémy, vopravdu ne. Oni Mexičani jsou hrozně kordiální, jak se to řekne, jsou moc příjemní, oni ti hned otevřou dům a hned ti řeknou, tady můžeš zůstat a to, jsou ehmm no, nejsou rasisti, na cizince.“

Velký respekt k cizincům podle Marie také vyplývá z nízké vzdělanosti společnosti. Cizincům se automaticky otevírají dveře dokořán, i když „to je třeba blbec“. Ale většinou jsou cizinci „lépe připraveni, mají lepší vzdělání atakdále“ než Mexičané. Stejně tak to bylo i v jejím případě, kdy se na univerzitě ocitla mezi svými kolegy jako jediná s doktorským titulem. Ze začátku cítila od svých kolegů, tedy hlavně kolegyň, určitou závist a říká, že měla i nepřátele. Dnes už je situace jiná, protože na univerzitě působí přes deset let a se svými kolegy má vesměs přátelské vztahy.

S nízkou vzdělaností je spojen další problém, o kterém Marie mluví a který jí v Mexiku „bolí“ - chudoba. Říká:

„Co tě bolí v Mexiku, a mě, že maj chudobu, že v podstatě maj problémy ekonomický, že je nezaměstnanost, a vzdělání, že chybí těm lidem jo. Protože tady nikoho nezajímá, jestli skončíš tu základní školu nebo jí neskončíš atakdále.“

Vedle chudých jsou však v Mexiku i nejbohatší lidé na světě, to je další věc, která Marii překvapuje. A co jí vadí nejvíce, je korupce, „strašná korupce“. Rozčiluje se nad tím, v jak velké míře je korupce přítomná v mexické společnosti.

„Ta korupce už je taková, že už tě vychovávají, víš, že to nevadí, že podvedu, prostě už je to taková par.. jako část té osobnosti! Já si myslím, že to je velkej problém Mexika. A to je korupce na jakýkoliv úrovni! Korupce, že prostě ti prominou, že nepřejdeš do školy, že to. Tam to začíná a mám dojem, že to je protože ta hlava je zkorumpovaná. Prostě si říkaj, proč já mám bejt takovej, když prostě náš prezident krade no?“

O všech těchto problémech Mexika Marie vypráví s velkým zaujetím a dostáváme se k tomu, co se jí osobně týká a co jí trápí. Během přednášek na

univerzitě zjišťuje, že studenti vůbec nemají zájem o dění v Mexiku, že často o těchto problémech neví, informace nevyhledávají a sami jí říkají, že ačkoliv je cizinka, ví toho o Mexiku daleko víc než oni. Proto se Marie snaží ve svých přednáškách neprobírat pouze studovanou látku, ale také říkat studentům o událostech, zajímavostech a problémech jejich země. Marie, i když cizinka, se cítí být součástí mexické společnosti, a proto jí problémy země, ve které žije, zajímají a snaží se zájem vzbudit i u svých studentů.

„Protože já jsem část toho! I když se snažíš a říkáš něco studentům, úplná apatie, apatie! Co se děje v jejich vlastní zemi. Dívej se všichni na telenovely. Ty si myslíš, že se dívaj na zprávy? Nebo že si koupí noviny? Ani učitelé! Jak to můžeš chtít po žácích?!“

Tato osvěta mezi studenty je pro Marii velice důležitá. V jejím vyprávění je to hlavní tematická linie. Je zřejmé, že je stále z jejich apatie rozčarovaná, ale snaží se v nich vzbudit zájem o dění v Mexiku. Snaží se jim podat informace, které si oni sami nevyhledávají, a věří, že alespoň něco málo „dělá pro dobro věci“.

Machismus, ženské a mužské role

„Jestli jsou machos? Jsou hrozný machos! Rozhodně jsou někteří, kteří ne tak, ale všeobecně jo, všeobecně jsou žárliví, všeobecně ehheh trpí, když ta žena je inteligentnější anebo má, nemusí být ani inteligentnější, ale že má nějaký zaměstnání důležitý atakdale.“

Podle Marie je machismus komplex, nejistota pramenící z nízkého sebevědomí. Říká, že asi na celém světě jsou machos, ale v Mexiku zvláště. O machismu vypráví s nadhledem, podobně jako Anna- „oni to maj tak, ale mě se to osobně nedotýká“. Marie vypráví o tom, jak nikdy tento problém s manželem neměla. Nikdy jí nedržel zkrátka, „nezavíral jí doma“, naopak ji vždy podporoval, když se chtěla nějak pracovně rozvíjet. Myslí si, že manžel je takto nastavený proto, že strávil několik let v Evropě a poznal „její kulturu“ a kamarádky a věděl, „jak jsou svobodný a rozhodnou se“. Sám jí popsal, jak vnímá rozdíl mezi Mexičankou a Češkou takto:

„A on mi říkal, hmm Češka je hrozně ehhe nezávislá, emancipovaná a umí si všechno, nepotřebuje služku nic a zorganizuje se, ale nemá moc dětí, protože chce žít. A Mexičanka se chce vdát a mít služku a být doma.“

Marie vypráví o tom, že v Mexiku převažuje tradiční model rodiny- muž vydělává peníze a žena je zavřená doma, stará se o domácnost a nijak se profesně nerozvíjí. Hlavní problém vidí Marie ve výchově:

„...že ženy si stěžují hrozně na machismo, ale oni jsou, které vychovávají ty děti, protože mužskej se tady do výchovy moc neplete To znamená, že ta žena říká, to je tvůj bratr, musíš mu posloužit, toto kluci nedělají! To znamená, ty vychováváš macho a potom když jseš velká, jak říkáš, jak je to hrozný ne? Ale přitom tys ho vychovala!“

Sama se setkala s odlišným chápáním ženských a mužských rolí na začátku, když s manželem jezdili na pozvání na večírky, kde „se najednou ty muži oddělili a byli tady a ty ženský tady a mluvily jenom vo ofertách, co koupily a nebo kam si jely koupit nějaký věci do Lareda.“ To se Marii nelíbilo a necítila se v tom dobře, navíc si neměla s nikým co říct, protože o nakupování se nezajímá. Proto s manželem na takové večírky přestali jezdit. V současnosti mají stálý okruh přátel, se kterými se pravidelně stýkají, a proto necítí nutnost jezdit na párty a seznamovat se s novými lidmi. (na téma Přátelé dále)

Vlastní zkušenost má také s bratry svého muže, které si ho dobírají kvůli tomu, že svou ženu „moc poslouchá“. Ona jim vždy na to řekne, že v Čechách se říká, že hlavou rodiny je sice muž, ale žena je tím krkem, který hlavou hýbe. Tomu se společně zasmějí, ale příště mají poznámky podobné. Marie to bere jako hru, nijak jí to netrápí, protože její muž stojí při ní.

Víra

„Já vždycky říkám, chudák Bůh, jim vždycky řeknu těm studentům, co všechno mu hodíte na ty záda!“

Marie rozvíjí téma mužských a ženských rolí dále, vypráví o tom, jak to souvisí s tím, že jsou Mexičané věřící. Manžel jí kdysi říkal, „že ty Mexičanky

nejsou tak liberální“, že na Evropany se v Latinské Americe dívá jako na „volnomyšlenkárky“. Na to má Marie svou odpověď:

„Nevím statisticky, ale o latinoch se říká, že mají secunda frende jako vždycky, že jsou nevěrní jo. A já mám takovej dojem, že s někým musej bejt nevěrní, že jo? Tak s kým to ty mexičani dělají? Když ty mexičanky jsou tak svatý?!“

Marie tomu říká „dvojí morálka“. Myslí si, že to je puritánství, že samozřejmě Mexičanky jsou také nevěrné, ale vše je schované „pod pokličkou“. Rozčiluje se nad tím, že v Mexiku neexistuje „nějaká osobní, ale ani sociální zodpovědnost“. Lidé se odvolávají na Boha: „Lo que díos quiere, si díos quiere, si díos permite...“¹⁵ při všem, co dělají. Ale zároveň říká, že „tady nežijou úměrně s tím, čemu věří“. Takže Marie se snaží ve svých přednáškách vykládat také o historii náboženství, o středověku, o době temna apod., aby své žáky přiměla přemýšlet o tom, čemu věří a proč. Říká, že ta víra je automatická a že „tomu věří, protože jim to vyhovuje“, což jí připadá, zvláště u vysokoškolských studentů, neuvěřitelné.

Sama není věřící a říká, že s tím neměla větší problém, jen „vypadá divně“. Zaráží jí ale pořád, jak to v mexické společnosti funguje.

„Pro mě je vždycky to dvojí morálka. Se pokřizujou před každým kostelem a to to to, ale přitom ti vrazí kudlu do zad anebo dělají nevěru atakdale, to znamená, že je to takovej komediální kafkovskej svět, já mám dojem.“

Lidé

„Milujou víc život.“

Marie srovnává lidi v Mexiku a v Čechách. Podle ní Mexičané jsou daleko otevřenější a přátelštější, což se jí líbí. Také si z věci „nedělají hlavu“, nestresují se kvůli zbytečnostem a žijí více poklidným životem než lidé v Čechách.

„Mexičan ti otevře dům, jenom tě uviděl, možná ti ho nevotevře na celej život. Ale myslím si, že Čech, když ti otevře svůj dům a svý přátelství, že to

¹⁵ Co Bůh chce, jestli Bůh chce, jestli Bůh dovolí...

je úplně na celý život. To znamená, že jsme víc kvalitní v tom, že ehmm nejdřív hrozně studuješ, víš, než se rozhodneš a než se dáš. A oni se dají hned! A možná se zklamou a možná se bouchnou do hlavy atakdale, ale netrápí se zase kvůli tomu.“

Ona sama neměla problém najít si přátele, ale jak říká, moc jich nemá, stejně tak jako v Čechách jich moc neměla. S manželem si vytvořili skupinu asi patnácti „moc vzdělaných lidí“, Mexičanů i evropských emigrantů, se kterými se pravidelně schází, vaří večeře apod. „Říkáme si skupina frustrovaných, protože chceme změnit svět (smích).“ Dále pak má přátele na univerzitě, s některými kolegyněmi se pracovní vztahy rozvinuly v přátelské, což jí velice těší. Necítí se izolovaná a myslí si, že má kolem sebe „vynikající přátele“.

5. Kde se cítí doma, plány do budoucna

Marie jezdí do Čech jednou za pár let navštívit rodinu a kamarády, se kterými udržuje kontakt přes email. Tato přátelství už nepovažuje za opravdová přátelství, protože už spolu nesdílí život, nemají společné zážitky apod., ale říká, že je nikdy neopustila a vždy je ráda uvidí. V Čechách už se necítí jako doma, jak sama říká:

„Už ne, už jsem věděla, že se tam nevrátím no, že už ... i když jako nostalgie, jasně že přijde atakdale, a ty lidi víš, ale už za chvíli jsem cítila jako, že jsme si všechno popovídali atakdale, já už tam nepatřím! Už ne, už vykořeníš.“

Marie už by věci neměnila, svůj život si v Mexiku uspořádala a co dělá, se jí líbí. Ale stále se cítí (a vždy bude) jako Češka, i když se také cítí součástí mexické společnosti a způsobu myšlení. Stále má „ty české návyky“ jako chodit všude včas a odevzdávat věci v termínu, takže jí občas ještě rozčílí ležerní přístup Mexičanů, ale říká, že už je to lepší a že vlastně se jí ten jejich způsob myšlení líbí víc.

Do Čech už návrat neplánuje, protože si myslí, že už je pozdě začínat znovu, ale také proto, že její manžel je Mexičan a dcera se také cítí Mexičankou. V Mexiku se cítí doma, protože si zde svůj domov vybudovala a její rodina je tam.

Svého českého občanství se ale vzdát nechce, říká, že to je možná z nostalgie, ale zkrátka „o něj nechce přijít“. Také nestojí o občanství mexické, které by jí umožnilo „pouze“ jít k volbám. Říká, že jako cizinka by se do politiky neměla plést, proto i když jí spravedlnost zajímá, o změně občanství rozhodně neuvažuje.

6. Shrnutí

Marie se ve svém vyprávění nevěnuje primárně zkušenosti migrace a samotnému odchodu z Čech, spíše vypráví o svém životě v Mexiku, jak si ho zařídila a co je její hlavní náplní. Je tomu tak zejména proto, že z Čech odešla již před 24 lety a vypráví více o zkušenosti, kterou bezprostředně zažívá. Její pozice emigrantky je zastíněna pozicí vysokoškolské pedagožky - cizinky, která jí poskytuje určitý nadhled, z něhož popisuje život v Mexiku a vykresluje rozdíly mezi mexickou a českou společností.

Tématickou linií Mariina vyprávění je její snaha „udělat něco pro dobro věci“, čímž je míněna osvěta mezi studenty. Ze svého postu vysokoškolské pedagožky se snaží přimět své studenty uvědomit si problémy vlastní země a přemýšlet o věcech, které automaticky přijímají za své. Několikrát během vyprávění tuto svou snahu vyzdvihuje a vysvětluje pohnutky, které jí k tomu vedou. Hlavním důvodem je to, že se cítí být součástí mexické společnosti a jejího života, proto jí situace v Mexiku není lhostejná a tím, co dělá, se snaží věci změnit k lepšímu.

V Mariině příběhu migrace je **klíčovou událostí** moment, kdy se dovídá, že je těhotná. V této době se mění její pohled na věc a perspektiva, definitivně se rozhoduje, že chce zůstat v Mexiku a být tam šťastná. Tuto událost vykresluje jako zlomový bod, kdy opouští své obavy a přijímá roli manželky Mexičana a matky Mexičanky. V jejím vyprávění pak nejsou přítomny pochybnosti či myšlenky na návrat do Čech, protože její místo je určeno rodinou a zázemím, které si spolu s ní v Mexiku vybudovala.

Jak již bylo řečeno, Marie se cítí být součástí mexické společnosti a Mexiko považuje za svůj domov. Její **hodnoty a přesvědčení**, které si přinesla z české

kultury, jsou postupem času formovány v dialogu s hodnotami a přesvědčeními, se kterými se setkává v každodenním životě v mexické společnosti. Sama říká, že se od příchodu do Mexika hodně změnila a v mnoha směrech už jsou jí přirozenější mexické způsoby jednání a myšlení. Ty, s kterými nesouhlasí a nepřijímá je za své (například celospolečenské chápání role ženy), jsou v jejím vyprávění vystaveny kritice, kterou jí dovoluje její současná pozice.

To, jaké **pozice** Marie ve svém vyprávění přijímá a jaké naopak připisuje druhým, je na jejím vyprávění tím nejzajímavějším. Sama sebe implicitně vykresluje jako vzdělanou ženu s velkým kulturním a společenským rozhledem, která v rámci mexické společnosti zaujímá váženou pozici. Tato pozice jí zajišťuje nejen spokojený profesní a osobní život, ale hlavně to, že může svým přednášením ovlivnit myšlení a jednání mladých lidí – svých studentů. Z jejího vyprávění je zřejmé, že se jako vysokoškolská pedagožka přednášející psychologii na místní univerzitě od svého okolí liší. Její odlišnost tedy není dána jen jejím evropským původem, ale především jejím pohledem na svět, který je do značné míry formován tím, co dělá. Ze své, dalo by se říci nadřazené pozice se pak snaží přimět své okolí, především studenty, aby viděli to, co vidí ona a aby podle toho jednali.

Mariiny **perspektivy a cíle** jsou vztahovány ke spokojenému a smysluplnému životu v Mexiku. O svých plánech v podstatě mluví jen v souvislosti s tím, že se nehodlá vrátit do Čech. Mexiko je pro ní novým domovem, který už by neměnila, a to zejména proto, že jí dalo hodně úsilí si tento domov a spokojený život vybudovat. Důležitým faktorem je také to, že její manžel je Mexičan a její dcera se cítí být Mexičanka. Marie nemá touhu se do Čech vracet a své „*vykořenění*“ přijímá jako přirozený důsledek dlouhodobého odloučení od své vlasti.

Mariino vyprávění se blíží mýtu *šťastně až do smrti*. Ačkoliv první roky po příchodu do Mexika byla pro ní situace těžší, věci se začaly měnit k lepšímu v momentě, kdy se ona sama rozhodla, že chce být v Mexiku šťastná. Následoval rychlý profesní vývoj, který vyústil v pozici, kterou v současné situaci zaujímá. V osobním životě je také spokojená a „*nic by neměnila*“. Lze se tedy domnívat, že

Marie v blízké budoucnosti nehodlá svůj život měnit a chce ho udržet na takové rovině, jaký žije v současnosti.

KRISTÝNA

Celé Kristýnino vyprávění je zabarveno jejím negativním postojem k životu v Mexiku, který vyplývá z její současné situace. V podstatě je to sled argumentů, proč nechce zůstat v Mexiku. Udává jeden důvod za druhým, proč se tam necítí dobře a proč plánuje návrat do Čech. Struktura jejího vyprávění je tedy poněkud odlišná od ostatních respondentek. Také je znát, že ze současné pozice nechce vidět pozitiva života v Mexiku (nebo alespoň o tom nechce vyprávět), aby tím nebylo podlomeno její rozhodnutí z Mexika odejít, které už učinila. Její vyprávění je proto i daleko kratší než ostatní, od některých témat odbíhá. V analýze postupuji podle osy, kterou jsem použila u ostatních vyprávění, pouze rovina Život v Mexiku zahrnuje nejen samotný život, ale i vztah k Čechám a plány na návrat, protože do značné míry Kristýnin život v Mexiku ovlivňují a směřují.

1. Motivy a rozhodování

Když Kristýna vypráví o svých motivech odchodu do Mexika, vrací se do doby (2001), kdy jela navštívit svou kamarádku (Natálii). V Mexiku strávila měsíc cestováním a tolik se jí tam zalíbilo, že poté, co se vrátila zpátky do Čech, začala hledat způsob, jak se do Mexika vrátit a strávit tam delší čas. Na internetu narazila na inzerát orchestru v regionu Nuevo Leon, který byl sice asi deset let starý, nicméně rozhodla se tento orchestr oslovit. Dostala nabídku na pozici flétnistky a rozhodla se jí využít. V únoru roku 2002 tedy bez dlouhého rozhodování odjela do Mexika.

2. Odchod

O odchodu Kristýna vlastně vůbec nemluví. Neříká, jak to bylo pro ní těžké a jak to přijala rodina. Několikrát během vyprávění ale zmíní fakt, že původně jela

do Mexika na půl roku za pracovní příležitostí, což byl jasný plán, který ji odchod zlehčoval. Do Mexika jela nasbírat nové profesní zkušenosti, poznat zemi a jiný způsob života. Brala to spíše jako takové dobrodružství. V žádném případě, jak sama říká, neplánovala, že v Mexiku zůstane tak dlouho. Jediné, co k samotnému odchodu říká, je:

„No tak vzhledem k tomu, že že ten plán byl na půl roku, tak to nebylo žádný velký drama ten odchod...“

3. Příchod do Mexika, první kontakt

Když Kristýna přišla do Mexika, ve městě, kde získala místo v orchestru, nikoho neznala. Také neuměla španělsky, říká:

„Vůbec. Teda znala jsem pár slov z toho, jak jsem byla u Natálie. Ještě jsem si koupila Španělštinu pro samouky a teď jako došla jsem do páté lekce a to je všecko.“

Jako všichni ostatní noví muzikanti byla ubytovaná v hotelu v centru města, odkud je šofér vozil na zkoušky v orchestru a zase zpátky. V prvních měsících se tedy stýkala v podstatě pouze s lidmi v orchestru, mezi kterými si postupně našla i přátele.

V orchestru se ze začátku domlouvala anglicky, postupem času přešla na španělštinu. Jazyk se učila hlavně po nocích, z televize a z knížek. Po půl roce už rozuměla a byla schopná se domluvit. Důležité pro rychlé osvojení jazyka bylo podle Kristýny také to, že prvních deset měsíců nepřišla do kontaktu s Čechem.

„Já jsem tady opravdu s nikým nemluvila, to vlastně osum měsíců, deset měsíců jsem s nikým nemluvila česky, ale s nikým, já jsem tady nikoho neznala! A občas jako jednou za za čtrnáct dní napíšeš nějakou esemesku, třeba mejl..“

Sama říká, že Španělštinu se naučila docela rychle také proto, že se jí zdá podobná Angličtině, kterou ovládá dobře. Důležité také bylo, že po roce pobytu v Mexiku jí oslovila jedna firma, jestli pro ně nemůže tlumočit pro českou návštěvu. To jí „nakoplo“ a v té době se ve Španělštině zdokonalila nejvíce.

4. Život v Mexiku aneb argumenty proti

Práce

„Kulturně to je úplně úplná nula tady.“

Z Kristýnina vyprávění je zřejmé, že je pro ní její práce velice důležitá a že jí naplňuje. Jenomže, aby se v Mexiku užívala, hraje nejen v orchestru, ale také „na soukromých kšeftech“ v restauracích nebo domácnostech. A právě tato práce je pro ní nepříjemná.

„Ne hlavně tady, já jsem se i pokoušela, přemejšlela jsem vo tom i ňák nehrát na těch kšeftech, protože to je, pro mě to je nepříjemný, já nevím, jak to vysvětlit, u nás bych to nedělala. U nás prostě profesionální hudebník toto nedělá, že bys jako hrála někomu, když ti tam kouří pod nosem a jí já nevím co...“

Snažila se najít nějakou jinou alternativu, jak si peníze vydělat, ale říká, že v podstatě jiný způsob není. Protože na místních univerzitách už jsou „učitelé, který prostě tam nepustěj další lidi“ a „soukromě to nefunguje“. Vypráví, podobně jako Anna, jak jí soukromé vyučování nevyhovuje, protože u svých žáků nevidí to nadšení a vůli cvičit: „Ty lidi prostě nemaj nemaj vytrvalost.“ Kristýna tedy pokračuje v hraní na „soukromých kšeftech“ čistě z ekonomických důvodů, protože nevidí jiné východisko, chce-li zůstat u své profese. Jak sama říká, žádná jiná práce by jí nevyhovovala a ani o ní nepřemýšlí.

Velice důležité v Kristýnině vyprávění na toto téma je také to, co označuje za kulturní úroveň mexické společnosti a uznání, které se její pracovní pozici nedostává. „Kulturně, to je úplně úplná nula tady.“ Nezájem o vážnou hudbu Kristýna pociťuje nejen na soukromých hodinách, ale i na koncertech s orchestrem, na které chodí málo lidí. Často také naráží na překvapivou reakci od okolí, že její obor je „pouze“ hra na flétnu. Setkává se s nepochopením a v tom, co opravdu umí, se cítí nedocenená. Jak sama říká, i proto se nemůže cítit v mexické společnosti spokojená.

„Jenomže já prostě, taky bych mohla být spokojená, že tady prostě si vodehrajú ráno v orchestru, dva koncerty za týden, na který nikdo nepřijde

a o víkendu hraju na těch kšeftech lidem k jídlu, že jo. Vyděláš si pěkný peníze, ale... není to ono, ne e.“

Kristýna se přes nepříznivé pracovní podmínky snaží ve své profesi udržet určitou úroveň. Sama říká, že necítí, že by to s ní „šlo z kopce“, jak o sobě tvrdí většina jejích kolegů. Vedle hraní v orchestru a „po kšeftech“ se snaží domlouvat i „jiné hraní“ a navíc doma pravidelně trénuje, „aby nešla dolů“. Plánuje však návrat do Čech hlavně proto, aby mohla dokončit svou vysokou školu a dále se profesně rozvíjet, což podle ní v Mexiku je téměř nemožné.

Společnost

Kristýna se necítí být součástí mexické společnosti hlavně díky své profesi, která ji svým způsobem od druhých lidí oddaluje. Uvádí však další rozdíly, které pociťuje a které jí brání se v Mexiku cítit dobře. Mluví o tom, jak se na začátku cítila tak trochu „jako exot“ kvůli tomu, že je bílá. Dodává však, že „tady na severu to není tak hrozný“, že daleko hůře se jako bílá Evropanka cítila na jihu Mexika, kde byla před pěti lety a kde si jí všichni se zájmem prohlíželi.

Ke své pozici cizinky navíc říká, že jí rozčiluje, jak si jí někteří lidé automaticky zaškatulkují jako Američanku- gringa. Vypráví, že to se jí stává poměrně často s taxikáři:

„Taxikáři většinou si myslěj, že jako jakmile máš akcent, tak že to jsou jenom Američani, tak na mě začnou mluvit anglicky, já říkám jako, nebo se ho ptám, to si myslíte, že jakože jedinej národ vedle Mexika jsou jenom Američani? Proč na mě mluvíte anglicky? Já anglicky nemluví! Mluvíme že jo, ale říkám jako...mluvte na mě česky, jestli chcete mluvit v mém jazyce!“

Z Kristýnina vyprávění je zřejmé, že má pocit, že do mexické společnosti nepatří. Jakoby se ve svých přesvědčeních a hodnotách se společností, která jí obklopuje, úplně míjela. Vše, co je pro ni důležité, v Mexiku, ani v lidech samotných nenachází. Říká, že člověk jen málokdy mezi Mexičany narazí na někoho, kdo má stejné zájmy a hodnoty jako ona, vyzdvihuje zejména vztah

k hudbě a kultuře a vztah k přírodě. Mexičané podle ní nemají zájmy, o kterých by si s nimi mohla povídat:

„Takže jako pak je takový docela problém, co si s těma lidma řekneš. (smích) Protože není nikdo, s kým by sis jako popovídala vo přírodě nebo takhle vo takovejch normálních věcech, já říkám, já nevím...“

Přátele tedy v podstatě mezi Mexičany nemá, stýká se hlavně s lidmi z orchestru, přičemž většina z nich jsou evropští emigranti, se kterými sdílí alespoň zájem o hudbu. Ale, opět je tu jedno velké ale:

„A teď třeba z toho z orchestru ty kolegyně, co já mám, tak většinou už mají všichni rodiny, takže jsem tady tak jako vyloženě navíc.“

Na mexickou společnost navíc Kristýna nahlíží ze svého odstupu jako na „falešnou“. Podle ní je většina lidí věřících, ale v podstatě se podle toho neřídí. Dokazuje to na následujícím příkladu:

„Ona je právě tak strašně falešná, já říkám. Protože tady když ti přijede pá.., ten otec do kostela ti přijede v béemvěčku, tak co si o tom jako máš myslet že jo. Ty dělaj ty stejný kšefty jako my, ty svatby, to jsou stejný kšefty jak pro ně, tak pro mě. Většina.. A že jdou do kostela, tak jako co ne? Pak jdou se starou támhle někde... že jo, uvidíme se zejtra, si díos quiera, to už mají jak frázi, jak normální frázi, ne jako že by to mělo nějaký smysl pro ně nebo nic.“

Role ženy

K roli ženy v mexické společnosti se Kristýna ve svém vyprávění otevřeně nevyjadřuje. Toto téma je však implicitně přítomné v tom, jak se vztahuje ke své roli v rámci mexické společnosti. Hovoří o tom, co je od ní očekáváno a co naopak očekává ona, tyto dvě polohy jsou v jejím vyprávění v konfliktu.

Cítí, že jako rozvedená nezadaná žena není společností přijímána pozitivně. Často se setkává s nepochopením a i proto si přátele mezi Mexičany nehledá. Z vyprávění vyplývá, že se Kristýna cítí osaměle. Tato osamělost vychází z její jinakosti spojené jak s profesí, tak s hodnotami a přesvědčeními, které se

promítají do jejího osobního života. Fakt, že je nezadaná jí znepríjemňuje každodenní kontakty a interakce.

„Třeba je pěkněj den a tady, nebo když bych šla sama do kina třeba, což tam (v Čechách) třeba jako není nějak divný ne, tam prostě jdeš sama kamkoliv, tady když jdeš sama, tak na tebe koukaj jak na nějakýho joja.(.) Takže když jdeš někam sám, tak opravdu na tebe koukaj divně. A.. nevím no, tak jsem si říkala, asi tady opravdu zůstat nechci.“

Navíc moc nestojí o to seznámovat se s muži- Mexičany, jednak proto, že jsou „skoro všichni machové“, ale také proto, že jí seznamování nebaví. Nelíbí se jí, jakým způsobem se snaží Mexičané ohromit ženy, což souvisí s „falešností společnosti“, o které mluvila předtím.

„...že ty lidi si si, je baví hrát si na něco, nevím, takhle co jsem se setkala s lidma, nebo třeba s chlapama.. No já nevím, něco normálního ne? Ale vždycky se snažej tě něčím jako ohromit a pak takový jako... něco normálního! (smích) Nevím no, nějak tomu nerozumím.“

Co ještě jí chybí ke štěstí

Kristýna ve svém vyprávění předkládá výčet důvodů, proč chce z Mexika odejít a vrátit se do Čech. Kromě důvodů, které byly vykresleny v předchozích kapitolách zmíním ještě některé, které z její perspektivy hrají důležitou roli v rozhodnutí k odchodu.

Kristýna má pocit, že místo, ve kterém momentálně žije, není vhodné k jejím každodenním aktivitám, kterým se věnovala v Čechách. Jak již bylo zmíněno, má velmi vřelý vztah k přírodě, který ale v Mexiku nemůže naplňovat.

„Třeba mně strašně, já jsem byla takovej ten typ, že je takový jako maximum, že si zajdu do lesa a tam nevidíš nikoho, že jo. To tady neexistuje.“

Dále říká, že jí chybí „*takový ty blboviny*“ jako zajít si do bazénu nebo vyjet si na kole. Veřejné prostory jsou pro tyto aktivity nevhodné a na to, aby je Kristýna mohla rozvíjet tak, jak byla zvyklá z Čech, by musela být členkou nějakého klubu a

platit členské poplatky, na které ale v současné situaci nemá. Téma volného času se ukazuje v jejím vyprávění jako jedno z nejdůležitějších. Cítí, že prostředí, ve kterém žije, jí nedovoluje rozvíjet své aktivity tak, jak by si přála. Říká, že v podstatě ve svém volném čase nemá co dělat, protože aktivity, které jsou v místní společnosti oblíbené, jí nebaví.

„Ale co tady? Já třeba na nákupy nejsem, mě to nebaví. Hlavně jako kupovat něco, já nevím no, taky člověku nepřebíjvaj peníze že jo, nebo jít si jenom o víkendu, jak choděj lidi, tady ty nákupní střediska jsou narvaný! Tady to maj Orient anebo cokoliv, sobota, neděle narváno, protože to je veškerá, co tady, co jinýho dělaj ty lidi?! Jdou do nákupního střediska...anebo si udělej carne asada (grilování), to je další hobby. Ale to je všecko.“

Dalším podstatným tématem, které je součástí argumentace pro odchod z Mexika, je téma Děti. Kristýna uvažuje, jak by to vypadalo, kdyby měla děti a vychovávala je v Mexiku. Je zřejmé, že by děti v blízké budoucnosti ráda měla, ale nedovede si představit, že by je měla tam. Nelíbí se jí především to, jakým způsobem jsou děti vyučovány na školách, a to jak na státních, tak na soukromých

„Takže ty platíš za soukromou školu s tím, že si to svoje dítě stejně pak učíš doma, protože ti je úplně líto to málo, co je naučej, anebo že jim daj opsat-opiš mi tři stránky do zítřka! Tímto stylem, jako že se učeš, že to vůbec nemá jako... si říkáš a takový peníze tě to stojí... a tak špatná kvalita!“

Je přesvědčená, že kvalita výuky v Mexiku je daleko nižší než v Čechách. Nelíbí se jí, že učitelky nemají patřičnou kvalifikaci a že nevedou děti ke kreativitě a samostatnosti. Vyzdvihuje také fakt, že se na školách např. nevěnuje dostatečná pozornost tělocviku, což je pro ní důležité. Svou argumentaci podporuje zkušenostmi, o kterých jí vyprávěla Anna. Její postoj tedy není založen na její vlastní zkušenosti, ale na obrazu, který si vytvořila na základě vyprávění Anny. To jí však stačí k tomu, aby zaujala k mexickému způsobu výuky odmítavou pozici. Říká: „Zlatý školy u nás!“

Posledním důležitým důvodem k rozhodnutí vrátit se do Čech je to, že se jí stýská po rodině a cítí, že chce být svým rodičům nablízku. Říká, že po pěti letech

už by se zase ráda vrátila domů. Návrat do Čech si však nemaluje růžově. Jak sama říká, bude jí chybět sluníčko, ale také vstřícnost a otevřenost lidí. Navíc přiznává, že v Mexiku je život jednodušší a uvolněnější. V Čechách se jí nelíbí především to, jak se lidé k sobě občas chovají. Uvádí následující příklad:

„Že mně přijde že u nás přeci jenom ty ty lidi jsou tím komunismem ještě ovlivněný, že jo. Já jsem teď třeba, co jsme byli u nás, že přijdeš do té samoobsluhy a teď tam ty ukdákaný prodavačky u nás, to je strašný, že? Tady jako kdybys začala kdákat na nějakýho klienta, tak letíš!“

Dále vzhledem k tomu, že před odjezdem neměla stálé pracovní místo, bojí se toho, jestli najde v Čechách uplatnění. Na druhou stranu hodnotí pobyt v Mexiku jako „výbornou zkušenost“, která jí dodala sebevědomí a sílu se prosadit. Protože, jak říká, v Mexiku „co si nezařídíš, nemáš.“ Dovede si tedy představit, že na rozdíl od doby před Mexikem, dnes už bude schopná se prosadit:

„Takže já si právě říkám, že teď když se vrátím k nám, tak prostě vím, že to dokážu voběhat, mít nahrávku v ruce a voběhat tam ty naše orchestry, ty sekretariáty tam a říct, že prostě jsem se vrátila po pěti letech, tady máte životopis, tady máte nahrávku, telefonní číslo a jestli budou potřebovat flétnu, tak že bych jim za to byla vděčná. Což bych předtím ani by mě to nenapadlo, ale jak říkám, tady, co si neuděláš, to nemáš.“

Rozhodnutí k odchodu shrnuje do jedné věty:

„Si říkám, vybavená už jsem, naučila jsem se jazyk, tady v orchestru už to stojí za prd, myslím, že je čas odejít, jako bylo to dobrý, ale stačilo.“

O tom, že by se Kristýna cítila v Mexiku doma, nemůže být ani řeč. Je nespokojená jak v profesním, tak v osobním životě. Nelíbí se jí místo, ve kterém žije. Stýská se jí po Čechách a po rodičích. V Mexiku se cítí osaměle a je přesvědčená o tom, že se v Mexiku nemůže cítit šťastná. Plánuje návrat do Čech, „domů“, a to ze všech výše popsaných důvodů.

5. Shrnutí

Kristýna vypráví o své zkušenosti migrace z pohledu své přítomné situace, se kterou není spokojená. Tato nespokojenost se promítá do celého jejího vyprávění. Vykresluje své důvody, proč v Mexiku nechce zůstat a vypráví o všem, co se jí na životě v Mexiku nelíbí. Ospravedlňuje tak přede mnou a sama před sebou své rozhodnutí z Mexika odejít.

Je těžké jednoznačně určit **tématickou linii** Kristýnina vyprávění. Domnívám se, že to, o co se snaží a co sleduje v čase, je zdokonalování se ve své profesi a spokojený osobní život. Tyto dvě roviny v jejím vyprávění obsažené jsou vzájemně propojené. Je však zřejmé, že ani jedna z nich se v jejím současném životě nevyvíjí, jak by chtěla. Je přesvědčená, že její další profesní růst v Mexiku je v podstatě nemožný a ani v osobním životě odehrávajícím se v mexické společnosti si nedovede představit změnu k lepšímu. Proto dospěla k rozhodnutí, že z Mexika odejde a svůj život změní.

Kristýna ve svém vyprávění přímo neoznačuje žádnou **událost** za **klíčovou**, ale je zřejmé, že příchod do Mexika byl pro ní velkou změnou. Musela se vyrovnat s cizím prostředím a s tím, jakou roli příchodem do mexické společnosti nabyla. Z jejího vyprávění je navíc zřejmé, že to, jak vnímá svůj život v Mexiku na jedné straně a jak je vnímána mexickou společností na druhé, do značné míry ovlivňuje skutečnost, že v současné situaci je rozvedenou nezadanou ženou. Lze se tedy domnívat, že další klíčovou událostí v Kristýnině příběhu migrace je rozvod a s tím spojená změna její role v rámci mexické společnosti. Kristýna se v této roli necítí dobře, a to je jeden z hlavních důvodů k odchodu zpátky do Čech.

Kristýniny **hodnoty a přesvědčení** jsou z jejího pohledu v konfliktu s hodnotami a přesvědčeními mexické společnosti. Ve svém vyprávění vyzdvihuje především svůj vztah k hudbě a k přírodě, které jsou pro ní velice důležité, ale v Mexiku je nemůže uspokojivě rozvíjet, a navíc má pocit, že tyto hodnoty s ní v podstatě nikdo nesdílí. Také mexické způsoby jednání a myšlení jsou Kristýně

cizí a zaujímá k nim odstup. Jejím záměrem není tyto způsoby adaptovat, ale spíše od nich utéci.

Kristýna vypráví o svých zkušenostech migrace z **pozice** mladé ženy, která odešla do Mexika za pracovní příležitostí. Chtěla navíc poznat mexickou kulturu a naučit se jazyk. Sama říká, že do jisté míry to byla také „*touha po dobrodružství*“, která jí vedla k rozhodnutí do Mexika odejít. O mexické společnosti a rozdílech, které pociťuje, vypráví z pozice evropské emigrantky, která však netouží se do společnosti začlenit a se způsoby myšlení a jednání, se kterými se setkává, se neztotožňuje. Její odstup je také do značné míry zapříčiněn tím, že se cítí ve své profesi nedocenená.

Perspektivy a cíle, které Kristýna ve svém vyprávění vykresluje, jsou směřovány k návratu do Čech. Chce se vrátit „*domů*“ k rodině, dokončit svou vysokou školu, najít si práci a založit rodinu. Pobyt v Mexiku bere jako cennou zkušenost, která jí naučila se o sebe postarat a dodala jí sebevědomí. Nyní má pocit, že vše, co od toho očekávala, se již naplnilo a teď už jen v Mexiku „*ztrácí čas*“. Její cíl je tedy jednoznačný- návrat do Čech.

Ačkoliv je Kristýnin postoj k životu v Mexiku negativní, to samé nelze říci o jejím postoji ke zkušenosti migrace v její celistvosti. Říká, že je ráda, že tuto zkušenost má a že jí je určitě ku prospěchu. Pokud ovšem hovoří o svém životě v mexické společnosti, její narativ lze označit za regresivní. Z přítomné pozice vidí svůj dosavadní pobyt v Mexiku jako vedoucí k horšímu, proto chce svůj život změnit.

NATÁLIE

1. Motivy a rozhodování

Stejně jako u Anny bylo Natáliino rozhodování dvojí. Poprvé se rozhodla odjet do Mexika, aby lépe poznala zemi a kulturu svého mexického přítele, se

kterým žila tři roky v Praze. Důležitou roli v jejím rozhodnutí hrál fakt, že jí její tehdejší přítel nechtěl vzít s sebou na své každoroční návštěvy Mexika. Natálie se tedy rozhodla, že sama najde způsob, jak se do Mexika podívat. Podala žádost o roční stipendium, která byla napoprvé zamítnuta, ale napodruhé jí bylo stipendium uděleno. Jelikož se ale stipendium uděluje s ročním předstihem, Natálie dokončila školu a rok pracovala v Čechách. Během této doby se s přítelem rozešli. Ona přesto chtěla do Mexika odjet a to také v roce 2001 udělala.

„No tak i přes ten rozchod teda jsem do Mexika chtěla. Že jo, tak já jsem to měla jako velké trauma že jo, že mě sem nechtěl vzít, tak jsem říkala, za každou cenu prostě to chci poznat. Chci vědět, co za tím vězí. Takže jsem si v srpnu dvatisícejedna sbalila kufry a vyrazila jsem do Mexika no.“

Když Natálii po deseti měsících skončilo stipendium, odjela zpátky do Čech s tím, že věděla, že se chce do Mexika vrátit. Říká, že už po prvních čtyřech dnech v Mexiku jí bylo jasné, že tam chce zůstat, že „to je to místo“.

„To byl strašně silný pocit prostě, že najednou jako tady to má smysl, tady že to spíš jako tvému životu dodalo smysl, ani jsem neznala pořádně ty lidi, neznala jsem tu.. já to nedokážu vysvětlit jo, to je spíš něco, co cítíš.“

Druhé rozhodnutí tedy udělala již v Mexiku. Kvůli tomuto nutkavému pocitu se rozhodla, že si najde ve městě práci, aby se tam mohla vrátit. Obešla univerzity a na jedné konzervatoři jí nabídli místo vyučující hry na kytaru. Odjela tedy na prázdniny do Čech, aby se po dvou měsících vrátila zpátky do Mexika. Nevěděla, jak dlouho zůstane, ale nakonec zůstala doteď. Zůstat v Mexiku se rozhodla nejen kvůli výše popsanému pocitu, ale také z důvodu, který ji přivedl do Mexika poprvé:

„Takže já jsem jako to nešlo o to studium, tu práci jsem vymyslela jako bokem, ale hlavní náplň toho mého pobytu tady bylo pochopit tu kulturu a pochopit, proč se věci v mém vztahu vyvíjely tak, jak se vyvíjely, s tím bývalým no.“

2. Odchod(y)

První Natáliin odchod do Mexika byl motivován touhou po poznání mexické kultury a pochopení způsobu jednání jejího tehdejšího přítele. Druhý odchod, resp.

návrat má motiv stejný, posílený navíc o pocit, že v Mexiku je její místo. Jako nejproblematictější popisuje třetí návrat do Mexika, ke kterému se rozhodla po porodu svého syna (D.) v Čechách a který se setkal s největším nepochopením její rodiny a přátel. V té době měla sice v Mexiku slíbenou práci, ale žila sama- bez partnera a z pohledu její rodiny nebylo nic, proč by se do Mexika měla vracet. Sama říká, že do Čech odjela ve čtvrtém měsíci těhotenství s tím, že si v Mexiku „*nechala dveře otevřené*“ a že se vrátí, ale sama o tom „*moc přesvědčená nebyla*“. V Čechách se však necítila dobře a těžko se vyrovnávala s „*kulturním šokem*“, který popisuje takto:

„No přijela jsem do Čech a to je tak strašně těžký se vrátit do tvý, zpátky do tvój kultury, protože přijedeš, ted' věci co lidi v Čechách už nevidí, ty to vidíš, vadí ti, jim vadí, že tobě to vadí, že že se nedokážeš adaptovat, že kritizuješ prostě svojí vlastní kulturu jo, ted' to dobré, co se tady naučíš, ted' to tam chceš dál nějak aplikovat nebo využívat, ted' samozřejmě jim je to proti srsti, je to, je to fakt je to strašně těžký.“

Vrátit se do Mexika sama s miminem se rozhodla také na základě pocitu. Říká, že si prostě nedovedla představit svou budoucnost a budoucnost svého syna v Čechách. V tomto momentě nehrál roli partner, protože v té době žádného neměla. Byl to tedy čistě pocit, že její místo je v Mexiku a to, že tam vidí svou budoucnost. Navíc chtěla, aby D. „*měl směs obou kultur*“. Odešla tedy se synem i přesto, že měla velké výčitky jak vůči němu, tak vůči své rodině. Měla pocit, že svému synovi „*odepřela*“ možnost vyrůstat s prarodiči a ostatními příbuznými, což zvláště její rodiče „*strašně těžko neslí*“ a myslí si, že „*to dodnes nepochopili*“. Dnes říká, že to sama nechápe a že „*už by to podruhé neriskla*“, ale opakuje, že to byl hrozně silný pocit, na základě kterého se rozhodla do Mexika vrátit.

Ačkoliv rodiče její rozhodnutí nechápali, Natálie říká, že nikdy situaci „*nevyhrotili*“. Říká, že od svých rodičů ve svém životě vždy cítila podporu. Věděla, že si může věci vyzkoušet a pokud bude v problémech, na rodiče se může obrátit. Od malička, jak říká, byla vedena k tomu, aby si žila svůj život tak, jak uzná sama za vhodné. Proto jejich reakce nikdy nebyla vyloženě negativní či odmítavá.

„Rodiče vždycky nás podporovali v tom, co chceme jo. Říkám ti, nesouhlasí s tím, to je mi teda úplně jasný, ale jako nikdy mi, jako řekli mi, že jsem, že

si myslí, že jednou toho budu litovat, ale na druhou stranu, že by mě to někdo zatrhli nebo prostě tlačili na mě že ne, tak to ne e.“

3. Příklad do Mexika, první kontakt

Když Natálie poprvé přijela do Mexika, znala tam tři lidi, což byli kamarádi jejího bývalého přítele, které poznala na jejich návštěvě Čech. Jeden z nich jí pomohl na začátku vyřídit „*ty byrokratické záležitosti*“ a navíc u něj první tři měsíce bydlela.

Ze začátku si v Mexiku připadala jako „*strašná rarita*“. Říká, že kamkoliv přišla, připoutávala pozornost, všichni se s ní dávali do řeči, což jí bylo někdy nepříjemné. Zájem nevzbuzovala jen svým odlišným zjevem („*Kamkoliv vejdeš, tak prostě svítíš jak žárovka že jo.*“), ale hlavně tím, že je cizinka. Pro mnohé Mexičany je podle ní cizinec „*jako něco úplně z jiného světa*“, proto hlavně ze začátku se vyrovnávala s tím, že je vždy středem pozornosti.

„Tím, že seš z jiné kultury, tak tak prostě taky, jsou zvědaví že jo, jako co seš zač, jestli vůbec funguješ jako normální člověk.“

Tím, že Natálie poprvé přišla do Mexika studijně a byla tedy v denním kontaktu se studenty, neměla pocit izolovanosti a necítila se osaměle. Naopak říká, že občas měla problém s tím, když potřebovala být sama: „*ty lidi tě v podstatě nenechají samotnou.*“ Na univerzitě si rychle našla přátele, resp. oni si našli jí. Všichni se o ní zajímali a snažili se pomoci, zvali jí na party apod. Říká, že nikdy neměla problém bavit se s lidmi a „*vždycky byla družná*“, takže si v Mexiku rychle zvykla a nikdy nepocítila samotu. Jediné, co jí na začátku chybělo, byli přátelé a rodina, ale dodává, že s nimi byla v denním kontaktu přes internet.

O svém příchodu do Mexika mluví jako o „*velké změně*“. Nedokáže však určit, do jaké míry je tato změna způsobená životem v jiném prostředí.

„Totiž, tam bylo taky to, že když jsem byla v Čechách, tak jsem byla student a v momentě, kdy jsem přestala být student, jsem přijela sem. Já jsem v Čechách, kromě jednoho školního roku v hudebce, jsem prostě ani nepracovala, nic jo, takže ten život se změnil, ale nevím, nakolik je to

změna ze studenta do dospělosti nebo třeba ze svobodné mladé holky na mámu, nevím, do jaké míry tohleto a do jaké míry je to tím, že jsem v jiné zemi jo. To prostě nedokážu posoudit, ten život se samozřejmě změnil strašně moc, ale nevím, nevím...“

4. Život v Mexiku aneb argumenty pro

Natálie vypráví o svém životě v Mexiku z pozice té, která se navzdory nepochopení svého okolí rozhodla odejít se svým malým synem z bezpečného rodinného zázemí do daleké země, kde je na všechno v podstatě sama. Její vyprávění je tedy sled argumentů, proč se jí v Mexiku líbí a proč tam chce zůstat. Snaží se mi přiblížit motivy svého rozhodnutí a o rozdílech, které pociťuje v mexické společnosti, mluví převážně pozitivně. Z toho, co a jak vypráví, je zřejmé, že je se svým rozhodnutím a životem v Mexiku spokojená. V této kapitole se věnuji tématům, které sama rozvíjí a nějakým způsobem se k nim vztahuje. Na rozdíl od ostatních respondentek v podstatě nemluví o své práci, pouze se o ní zmiňuje v rámci jiných témat. Spíše vypráví o svém osobním životě, o rozdílech, které pociťuje a o tom, jak se z ní stává postupem času „*napůl mexičanka*“.

Natálie hodně vypráví o rozdílech mezi Čechy a Mexičany, srovnává zvyky a způsoby jednání a myšlení. V jejím vyprávění je patrné, že se tímto srovnáváním hodně zabývá a že se snaží mexické způsoby pochopit. Vyzdvihuje, co se jí v mexické společnosti líbí a co přijímá za své, na druhé straně se také vyhraňuje vůči tomu, co se jí nelíbí. Když vypráví o svém životě v Mexiku, věnuje svou pozornost především lidem, rolím muže a ženy a způsobům, jakými jsou vychovávány děti.

Lidé

„Tady lidí víc jako prostě žijou spolu, i když jsou to cizí lidi.“

Otevřenost a vstřícnost lidí v Mexiku, o kterých Natálie mluvila v souvislosti se svým příchodem, ještě několikrát ve svém vyprávění zmíní jako velké pozitivum. Líbí se jí také, že v Mexiku se lidé více sdružují, zmiňuje například, že je zvykem se každý víkend sejít, celá široká rodina, a strávit spolu celý den. To jí

přijde „*moc sympatické*“ a zároveň mluví o tom, jak její kamarádi- Mexičané, kteří žijí v Čechách „*strašně trpěli*“ tím, že lidé se spolu neschází, že jsou „*rezervovaní a chladní*“.

Natálie říká, že se snaží žít v souladu s mexickou společností, proto přijímá to, co považuje za dobré, a naopak to, co se jí nelíbí, od toho se distancuje. Následující úryvek dobře ilustruje její strategii:

„To je vždycky, když žiješ v cizí zemi, tak máš dvě možnosti, buď budeš dodržovat to tvoje a půjdeš proti davům, což třeba, pokud je to pro tebe důležité, tak si myslím, že si to můžeš uhájit, akorát že když, to stojí strašně moc sil jo, takže si řekneš, na co? Většinou. Anebo prostě přijmeš to nové a řekneš si, tak třeba něco tak jako to má dobrého a vezmeš to dobré a tak to tak jako upraviš na tvoje vlastní no.“

Přiznává, že ačkoliv si už hodně návyků osvojila, pořád jí vadí, „*že prostě berou věci na lehkou váhu a že něco hrozně dlouho trvá a teď jim to, jako vůbec jim to nevadí, že že ty prostě to potřebuješ rychle nebo tak.*“ Občas se jí stává, že žák přijde na hodinu o dvacet minut později, což jí dokáže pořád ještě „*hodně naštvat*“, hlavně proto, že potom má pocit, že její práce nemá ty správné výsledky. Zároveň však dodává, že ležérnost Mexičanů je jí jistým způsobem sympatická a že ona sama už se v tomto směru hodně změnila.

„Na druhou stranu ti říkám, že já jsem se vždycky za něčím hnala prostě a stejně jsem štěstí v životě nenašla, takže já to spíš beru jakože teď už to beru s klidem.“

Natálie vypráví, že teď už se v podstatě cítí jako „*jedna z nich*“. Tím, že do Mexika přijela otevřená přijmout vše, co přijde, lehce se začlenila do mexické společnosti a přizpůsobila se jejímu chodu. Hodně věcí, které jí v Čechách vadily, už jí dnes nevadí, hodně návyků z české kultury již ztratila. Jak říká, postupem času se to „*obrušuje a obrušuje*“ a dnes už se ve většině situací jako cizinka necítí, ale dodává, že vlastně už vždy jí lidé v Mexiku jako cizinku budou brát.

Zmiňuje se také o tom, že mexická společnost je z velké většiny tvořena katolíky, což je obrovský rozdíl oproti české společnosti. Na druhou stranu říká, že

ona sama má kolem sebe „*strašně moc kamarádů, kteří jsou nevěřící*“. Připisuje to tomu, že se pohybuje zejména v uměleckém prostředí. Nikdy tedy neměla problém s tím, že je nevěřící. Všeobecně jsou ale Mexičané podle ní hodně zbožní, což se projevuje v každodenním životě společnosti.

„Je to část kultury, určitě. Oni o tom nepochybují, oni o tom nepřemýšlí. Že jo v Čechách máš tu volbu, buď seš, buď jsi věřící anebo nejsi a tady to prostě neexistuje, tady automaticky seš věřící, i když třeba jsi k tomu nedospěla ty sama nebo nebo úplně tomu nevěříš, že oni to prostě přijmou automaticky, to určitě jo, ale prostě ta zbožnost tam je, i když automatická, ale je tam, že hodně to je spjaté prostě s tím běžným životem, že se třeba pokřizují před každým kostelem atak.“

Výchova dětí

„Prostě tady to dítě je svaté.“

Když Natálie vypráví o svém životě v Mexiku a vykresluje, co se jí na tom líbí a proč tam chce zůstat, hodně se zmiňuje o výchově dětí. Jelikož má dvouletého syna, toto téma se stává tématem číslo jedna. Přístup k dětem a jejich výchovu vyzdvihuje jako jednu z nejdůležitějších věcí, kvůli kterým se rozhodla, i přes těžké ekonomické podmínky, v Mexiku zůstat. Jelikož chtěla, aby syn měl z obou kultur to dobré, zdálo se jí snadnější odejít do Mexika:

„Hlavně kvůli té výchově malých dětí prostě jsem měla pocit, že tady to bude z nějakého důvodu lepší a že z nějakého důvodu já můžu aplikovat víc tu, ty pozitivní věci z české kultury, protože ty jsou ve mně, že jo, hluboce vyryté. Takže to můžu spíš jako na něho přenést, než když budeme v Čechách a já nějakým umělým způsobem budu udržovat to dobré z mexické kultury jo.“

Natálii se líbí, že v Mexiku je hodně dětí a že způsob, jakým se k dětem přistupuje, je daleko „přirozenější“. Mluví o tom, že v Čechách „*se prostě všechno upraví podle dětí*“, zatímco v Mexiku jsou děti „*hozené do života*“ už od malička - matky je berou všude s sebou a tím, že jich mají hodně, jim nevěnují „*přehnanou pozornost*“.

Líbí se jí také, že i cizí lidé se chovají k D. vstřícně a otevřeně. Zmiňuje příklad, když jdou spolu do parku, D. pobíhá okolo, baví se s lidmi, pohraje si s dětmi, občas přisedne k někomu na piknik a nikdy se jí nestalo, že by si někdo stěžoval. Také vypráví, jak si D. lehl v obchodě na zem a prohlížel si knížku a nikdo nereagoval negativně. Takové situace by podle ní v Čechách vzbudily nepříjemné reakce okolí, kdežto v Mexiku se to bere s pochopením.

Výchova dětí je také spojena s jiným rytmem společnosti. Natálie říká, že v Mexiku „*se žije víc do večera*“. Děti chodí spát později než v Čechách a ještě v jedenáct „*pobíhají povenku*“. Tomuto stylu se také přizpůsobila, ale říká, že na začátku s tím měla problém. Měla totiž pocit, že není dobrá matka, protože D. ještě „*o půl desáté pobíhal po baráku*“, což by bylo v Čechách nemyslitelné. Dnes ale vzhledem k tomu, že D. chodí do školky a Natálie do práce, plně přizpůsobila život rytmu mexické společnosti a vyhovuje jí to tak.

Ženské a mužské role

„Tady žena není to stejné jako matka.“

Tomuto tématu se Natálie ve svém vyprávění podrobně věnuje. Je zřejmé, že se jí osobně dotýká a svým vyprávěním nastiňuje postoj, který k problematice postavení muže a především ženy v mexické společnosti zaujímá.

Říká, že zejména na jihu Mexika, je zažitý tradiční model partnerských vztahů, i když několikrát opakuje, že už i tady se prosazují „*moderní trendy*“. Dívky jsou vychovávány tak, že rodiče neinvestují peníze do jejich vzdělávání. Dívky navíc zůstávají u svých rodičů až do té doby, než se vdají a „*jsou předány manželovi*“. Poté ženy většinou zůstávají v domácnosti, „*nepracují, jsou doma na plný úvazek a starají se o děti a o domácnost*“. Na druhé straně muži jsou ti, kteří pracují, „*nosí domů peníze*“, tedy finančně zajišťují rodinu a „*doma nehnou ani prstem*“. Muži často, podle Natálie, mají jednu, dvě milenky a svým okolím jsou považováni za „*dobrého macha*“. Ale to, co muž „*dělá bokem*“, nemá ženu co zajímat. Natálie říká, že „*prostě ženská nemá, nemá žádné slovo doma, nemá žádné práva prakticky*“. Postavení ženy ve společnosti a také vztah partnera k ní se ale výrazně změní, když se stane matkou jeho dětí.

„Prostě žena jako žena v podstatě nemá žádnou váhu v téhle kultuře dokud není matka. A když je matka, tak jenom jako matka. To je těžké, je to těžké pochopit.“

Natálie říká, že právě díky tomuto tradičnímu pojetí mužských a ženských rolí, které mají Mexičané hluboko zaryté, je velice těžké najít kompromis v soužití Češka- Mexičan. Tvrdí, že nezná jediný pár, který by byl spokojený a většina manželství, která poznala, se po nějakém čase rozpadla. Myslí si, že je to hlavně z toho důvodu, že české ženy jsou „*emancipované*“ a nejsou zvyklé mužům sloužit. Naopak pro Mexičany je nepřípustné, aby např. ženě pomáhali v domácnosti, což je, podle Natálie, v Čechách běžné. Naopak ideální manželství je podle ní Mexičanka - Čech:

„To je opravdu, to je ideál no. Tak Mexičanka se o něho postará, Čech je překvapenej, v Čechách ho nikdo takhle jako neobletoval.“

I když se Natálie vůči tradičnímu pojetí mužských a ženských rolí v Mexiku vyhraňuje, říká, že chce mít mexického manžela. Dokonce tvrdí, že pokud se někdy vrátí do Čech, tak jedine s mexickým manželem. Tento rozpor vysvětluje následovně:

„Oni jsou prostě galantní, pozorní, citliví, elegantní a ono je to všechno jako něco za něco jo a ty si myslíš, že můžeš vzít jenom tuhle stránku a zabránit tomu, aby aby to mělo mmm tu druhou jo a ono to nejde že jo.“

„Ale teďka už je to z jiných důvodů, teď je to spíš, abych neztratila ten kontakt jako eeh s tím dobrým z toho, té kultury jo. Ale to, je to těžké no. (smích) Najít oboje nějakým způsobem.“

Své předchozí dva vztahy s mexickými partnery označuje za „*krize*“, v současné době má však „*bezvadného partnera*“, který respektuje její evropské založení. Čtyři roky byli nejlepšími přáteli a nyní spolu již osm měsíců žijí jako partneři. Pro Natálii je velice důležité, že její partner na ní vždy obdivoval to, co má z evropské kultury: „*že jsem nezávislá, vlastní myšlení, že neočekáváš od toho partnera, že tě bude vydržovat svým způsobem. Takové ty základní věci, co pro mě jsou jakože normální.*“ Její partner jí pomáhá v domácnosti, chodí na nákupy,

vaří, občas umyje nádobí apod. Přes vzájemné pochopení však naráží na nepříjemné reakce okolí.

Natálie vypráví, že když otec jejího partnera svého syna vidí pomáhat v kuchyni, řekne: „*hele, nezapomněl sis obléct sukni?*“ S odmítavou reakcí se setkala také u studentů na semináři, kam byla pozvána, aby pohovořila o své kultuře. Dostala se k tématu partnerství a povídala o tom, jak je ráda, že její partner jí v domácnosti pomůže, že je to pro ní „*poklad*“, což bylo následováno výbuchem smíchu. Navíc partner se na ní kvůli tomu zlobil, že teď si o něm studenti budou myslet, že je „*mandilon*“, po našem „*podpantoflák*“, že „*ho prostě ženská kontroluje*“. Natálie říká, že nemohla pochopit, jak na ní může být rozhořčený, když jediné, co tím chtěla říct bylo, že je to bezvadný partner.

„A teď jde jenom o to, jakým způsobem se na to podíváš jo. Takže ten rozdíl je fakt, fakt veliký no. Nicméně neustále to zkouším a říkám si, třeba to půjde.“

5. Kde se cítí doma, plány do budoucna

Na otázku, kde se cítí doma, Natálie odpovídá, že domov je pro ní v Čechách, u rodičů, v domě, kde vyrůstala. Zároveň dodává, že v Mexiku se cítí doma, protože zde žije každodenní život, vychovává svého syna a má stálého partnera. Ale za domov Mexiko nepovažuje. Říká, že tomu je tak nejspíš proto, že tam ještě nemá vybudovanou svou novou rodinu.

„Cítím se tady jako doma, ale že bych, že bych to považovala za svůj domov, tak jak to zpíváme v hymně jo, že prostě tohle je to tvoje, to si myslím, že ne.“

Se svým životem v Mexiku je spokojená a do Čech by se v současné situaci nevracela. Říká ale, že své české kořeny nikdy neztratí, že jsou hluboko v ní a vždy budou. To, kde se cítí a bude cítit doma, spojuje s cítěním svého syna.

„Já si myslím, že pro mě je to zatím nové jo, mít dítě a teprv prožívám ty změny, že z dítěte se z tebe stane rodič jo, že v té hierarchii postoupíš, ale já si myslím, že je to hodně, hodně je to spolčeno s těma dětma. Že jakmile

založíš rodinu, ty ty tvoje děti považují za domov tady, tak prostě tobě se to taky stane doma.“

V prvních letech svého života v Mexiku se do Čech vracela každý rok, jak říká, „*nedobrovolně*“. Vždy jí k tomu dohnali okolnosti (poprvé ukončení stipendia, podruhé nutnost podstoupit operativní zákrok, potřetí porod) a pokaždé měla strach, že se do Mexika nevrátí. Teď už je situace jiná:

„Ale teďka se to taky změnilo, protože teďka ta prostě vazba pracovní tady je daleko silnější, teď přitele už mám tady, eeh spokojený vztah, teď D. vyrůstá tady jo, protože že jo tady je to pro něho hlavní, takže teďka spíš jako, teďka už necítím takové jako stres jakože přijdu vo tohleto. Teďka už je to spíš ten klídek.“

Když hodnotí, o co svým odchodem do Mexika přišla, říká, že ztratila své kamarády, protože si s nimi nemá co psát. Dodává ale, že „*dobří přátelé zůstávají*“, všechny její nejlepší kamarádky jí byly v Mexiku navštívit a nadále jsou spolu v kontaktu. Odloučenost od rodičů přirovnává k situaci, kdyby žila v Čechách v jiném městě než oni.

„Vidíš je jednou za čas že jo, protože ne, ne každý víkend prostě můžeš odjet... Je to fakt jako podobné prostě, žiješ v jiném městě, ne vždycky se dostaneš, ne vždycky ti rodiče můžou pomoci.“

V blízké budoucnosti se rozhodně do Čech vrátit nechce. S D. a partnerem mají naplánovanou návštěvu rodičů, kde chtějí strávit pár týdnů prázdnin. Říká, že by se do Čech vrátila jen v tom případě, že by její partner chtěl získat zkušenost v evropské kultuře. Sama však necítí stesk ani nutkání se do Čech vracet.

6. Shrnutí

Natáliino vyprávění je v kontrastu s vyprávěním Kristýny sledem argumentů a vysvětlení, proč se jí v Mexiku líbí a proč se rozhodla tam zůstat. O svých zkušenostech vypráví velice ochotně a otevřeně a ze všech respondentek se nejpodrobněji zabývá problematikou ženských a mužských rolí v mexické společnosti. Je tomu tak nejspíš proto, že poznání mexické kultury a vztahů mezi

muži a ženami bylo primárním záměrem její cesty do Mexika. Navíc v současnosti žije se svým mexickým partnerem, vypráví tedy o zkušenostech, které zažívá ve svém každodenním životě.

Tématickou linií vyprávění Natálie je snaha o pochopení mexického způsobu jednání a myšlení, snaha o poznání mexické kultury a o porozumění vztahům mezi muži a ženami v Mexiku. Tato linie pozvolna přechází v přání uchovat si z obou kultur „*to dobré*“ a dopřát synovi možnost vyrůstat v zemi, kde má z části své kořeny. Natálie je přesvědčená, že ona sama české kořeny má a vždy bude hluboko v sobě mít a svému synovi je zprostředkovává, proto chce žít se synem v Mexiku, aby měl vlastní zkušenost s mexickou kulturou.

Klíčovou událostí v Natáliině příběhu migrace je moment, kdy si uvědomuje, že v Mexiku je „*její místo*“ a kdy tato skutečnost „*dává jejímu životu smysl*“. Od této doby má ve věci jasno a je přesvědčená, že chce svůj život žít v Mexiku. Její přesvědčení se utvrzuje odchodem po porodu syna, ke kterému se i přes nepochopení svých blízkých rozhodne. Tento moment, nutkavý pocit v Mexiku zůstat, do značné míry ovlivňuje její postoj k vyprávění svých zkušeností.

Jelikož je Natálie pevně rozhodnutá v Mexiku zůstat, její **hodnoty a přesvědčení** nejsou v jejím vyprávění vykresleny jako v konfliktu k těm převládajícím v mexické společnosti. Natálie se snaží pochopit jiné způsoby jednání a myšlení a brát si z nich to dobré. Neztotožňuje se s očekáváními, které jsou kladeny na role ženy a její postavení ve společnosti, na druhé straně se snaží jim porozumět a nějakým způsobem se s nimi vyrovnat. Konflikt hodnot a přesvědčení není v jejím vyprávění vyobrazen jako nepřekonatelný, naopak je zřejmé, že Natálie je ochotná se mnoha věcmi přizpůsobit. Tato její snaha o adaptaci mexické kultury je zapříčiněna přesvědčením, že v Mexiku chce i do budoucna žít a vychovávat svého syna.

Natálie ve svém vyprávění zaujímá několik **pozic**: jednak pozici evropské emigrantky, která se od mexické společnosti v mnoha ohledech liší, ale zároveň se snaží stát se její součástí. Druhou pozicí je matka syna, který má mexického otce, jemuž se snaží dopřát život v zemi, ve které má kořeny. A v neposlední řadě

vypráví z pozice ženy, která reflektuje konflikt evropských a mexických očekávání ohledně mužských a ženských rolí. Všechny tyto pozice se vzájemně doplňují a tvarují její vyprávění. Natálie několikrát říká, že je otevřená novým způsobům jednání a myšlení, proto se k vykreslovaným rozdílům nijak negativně nevyhraňuje.

Své **perspektivy a cíle** Natálie vykresluje jednoznačně- chce i nadále žít v Mexiku, pokračovat v tom, co dělá, a vychovávat svého syna v rámci mexické společnosti. Nepřemýšlí o návratu do Čech, vrátila by se jedině s mexickým manželem, aby byla i nadále v kontaktu s „*tím dobrým*“ z mexické kultury.

Její narativ je progresivní. Ačkoliv až donedávna žila v těžkých ekonomických podmínkách, je se svým životem spokojená a je přesvědčená, že „*to stálo za to*“. Je šťastná, že může žít v Mexiku, že její syn vyrůstá „*pomexicku*“ a že se dobře vyvíjí také její partnerský život. Navíc věří, že se její život bude pozitivně rozvíjet i nadále.

ZÁVĚRY

Ve své práci jsem se zaměřila na zkušenosti migrace a následné adaptace v hostující společnosti, jak jsou vyprávěny a uchopovány mými respondentkami-českými emigrantkami v Mexiku. Z analýzy jednotlivých vyprávění vyplynuly určité skutečnosti, které se v této závěrečné části pokusím postavit vedle sebe a vytvořit tak ucelenější obraz zkušeností, které mi byly vyprávěny.

Motivy k rozhodnutí odjet do Mexika se u jednotlivých vypravěček liší. Anna svůj odchod zdůvodňuje snahou o naplnění partnerského života a umožnění své dceři život s otcem. V obou případech odjela do Mexika, aby tak následovala svého partnera. Podobně Marie se rozhodla odejít do Mexika za svým partnerem. Kristýna na druhé straně jela do Mexika za dobrodružstvím, k tomu jí pomohlo získání pracovní pozice. Natálie se rozhodla odjet do Mexika, aby poznala jeho kulturu a společnost, v jejím rozhodování nehrál roli partner. Motivy, důvody k odchodu a samotné rozhodnutí se ukázaly být klíčové pro následnou adaptaci v mexické společnosti. Zatímco Anna a Kristýna se rozhodly do Mexika odejít jen na čas, Marie a Natálie tvrdí, že svou budoucnost vidí tam a vrátit se do Čech neplánují. Tento faktor dočasnosti/trvalosti velice podstatně ovlivňuje formu i obsah vyprávění jednotlivých respondentek.

Nejvýrazněji se rozhodnutí k dočasnému pobytu v Mexiku promítá do vyprávění Kristýny. Její motiv byl jasný - získat profesní a osobní zkušenost v jiné zemi, rozhodně se tedy nejednalo o odchod natrvalo. Jelikož Kristýna má pocit, že tuto zkušenost již získala a nyní jen plýtvá časem, v současnosti plánuje návrat do Čech. Ve svém vyprávění vykresluje hlavní rozdíly a těžkosti, se kterými se v Mexiku potýká, jako nepřekonatelné překážky, které jí brání se tam cítit dobře. Vyhraňuje se k mexické společnosti nejen ze své pozice evropské emigrantky, ale také z pozice své profese- profesionální flétnistky. Kristýna není spokojená s tím, jak je společností (ne)přijímána, na druhé straně ale v jejím vyprávění není patrná snaha tuto situaci změnit. Z rozhovoru mám pocit, jako by Kristýna rezignovala na snahu přizpůsobit se mexické společnosti a pochopit místní způsoby jednání a myšlení. Dalo by se říci, že se Kristýna ocitá v izolaci, která vyplývá z její profese, hodnot a přesvědčení, zároveň ale je umocňována přístupem jí samotné. Kristýna

je tak vystavena exkluzi, která je do jisté míry zapříčiněna její nevolí se do mexické společnosti integrovat.

Rozhodnutí k dočasnému pobytu se promítá v menší míře také do Annina vyprávění. Odchod do Mexika vykresluje jako jednu z možností, kterou se rozhodla využít. Život v Mexiku označuje za dočasný a několikrát během vyprávění zmiňuje plán vrátit se na stará kolena zpátky do Čech. Proto i míra adaptace a ochota pochopit a přijmout za své mexické způsoby jednání a myšlení je u Anny menší. Ve svém vyprávění vykresluje rozdíly, které pociťuje mezi českou a mexickou společností. Nelze však říci, že by je považovala za nepřekonatelné, naopak se s nimi snaží nějakým způsobem vyrovnat. Snaží se na životě v Mexiku najít to dobré a zajistit spokojený život své dceři. Velice důležitý pro Annu je fakt, že její dcera se narodila v Čechách a tam má také své kořeny. Proto má Anna pocit rozpolcenosti, v Mexiku se cítí stále jako na návštěvě a ne jako doma. Nepřenositelnost domova vidí právě v tom, že její rodina, její kořeny a kořeny její dcery jsou jinde, v Čechách. Zároveň dodává, že v Čechách se již jako doma také necítí. Tuto vykořeněnost ale na druhé straně definuje pozitivně, spíše než, že by se doma necítila nikde, cítí se doma na obou místech. Stále je však přesvědčená, že její místo je v Čechách a současnou situaci ospravedlňuje ekonomickými důvody, které jim zatím nedovolují se tam vrátit. Z Annina vyprávění je zřejmé, že se neocitá v izolaci, na druhé straně však nelze hovořit o její integraci do mexické společnosti. Anna si zachovává svou pozici imigrantky, jejím záměrem není plná adaptace či akulturace.

Na druhé straně Marie vypráví o tom, že se rozhodla do Mexika odstěhovat natrvalo. Následovala svého partnera - budoucího manžela, se kterým v Mexiku založila rodinu. Narození dcery, tedy založení rodiny, je důležitým bodem, který ovlivňuje její ochotu v Mexiku zůstat a přizpůsobit se mexické společnosti. Je zřejmé, že Marie se cítí být součástí mexické společnosti a také Mexiko považuje za svůj domov. A to hlavně proto, že tam má svou novou rodinu a život, který si za léta pobytu vybudovala. Přesto je v jejím vyprávění patrný odstup, který si vůči mexické společnosti udržuje. Tento odstup však již není dán pouze skutečností, že je evropská emigrantka, ale spíše tím, že je vysokoškolská pedagožka s určitým kulturním a společenským rozhledem, kterým se od svého okolí liší. Marie říká, že

se za roky prožité v Mexiku hodně změnila, zároveň je zřejmé, že mnohé způsoby jednání a myšlení za své nepřijala a ani tak udělat nehodlá. Zachovává si své hodnoty a přesvědčení a snaží se je uplatnit skrze svou pozici přednášející na univerzitě. U Marie lze hovořit o částečné integraci do mexické společnosti, protože se sama cítí být její součástí, přijala některé její hodnoty, normy a pravidla, ale zároveň si zachovává to, co si přinesla ze své původní kultury.

Natálie své rozhodnutí k odchodu do Mexika ze současné pozice také označuje za trvalé. Vypráví, že jí k tomu vede touha po poznání mexické kultury a společnosti a také přání umožnit svému synovi život v zemi, kde má své kořeny. Pro Natálii je velice důležité, že její syn má mexického otce, je napůl Mexičan, proto ho chce vychovávat v Mexiku, aby mu tak byla schopná přímo zprostředkovat to, co si nese z mexické kultury. Její vyprávění je do značné míry ovlivněno přáním stát se součástí mexické společnosti. Rozdíly, které ze svých pozic vykresluje, neoznačuje za nepřekonatelné, naopak je zřejmé, že se jim snaží porozumět a přizpůsobit se. Přestože se Natálie do Čech zatím vrátit nechce, přiznává, že její domov je tam a vždycky bude. Domnívá se však, že až v Mexiku založí novou rodinu (vdá se) a její syn bude Mexiko považovat za svůj domov, stane se to i pro ní novým domovem. Natálie je v Mexiku relativně krátkou dobu, ale na základě vyprávění a postoje, který zaujímá k životu v Mexiku, se dá předpokládat její budoucí integrace do mexické společnosti.

Všechny mé respondentky mají **pocit domova spojený s rodinou**. Ve vyprávěních se potvrzuje, co tvrdí např. Demuth (in Agozino, 2000), tedy že domov není spojen jen s místem, kde se člověk nachází, ale je to spíše pocit. Tento pocit se odvíjí od osobní zkušenosti před emigrací, ale také od samého aktu migrace a následného pobytu v hostující zemi (Ali, Koser, 2003). To, kde se mé respondentky cítí doma, do značné míry ovlivňují vztahy, které mají se svou rodinou v Čechách. Silné pouto k původní rodině se ukázalo pro ně být překážkou, která jim do určité míry brání přijmout Mexiko za svůj nový domov. Nejvíce patrné je to ve vyprávění Anny, která přiznává svou rozpolcenost a tvrdí, že jelikož má své rodiče v Čechách a zároveň novou rodinu v Mexiku, cítí se doma na obou místech. Naproti tomu stojí vyprávění Marie, která se již v Čechách jako doma necítí a Mexiko přijala za svůj nový domov. V jejím případě je tomu tak proto, že

založila rodinu novou a navíc od své původní rodiny je dlouhodobě odloučená. Spojení domova s rodinou je přítomné také ve vyprávění Kristýny, která cítí, že se chce vrátit domů – ke svým rodičům. I Natálie říká, že pro ní bude vždy domov tam, kde vyrůstala a kde je její původní rodina, zároveň si ale dovede představit, že se Mexiko stane jejím novým domovem, až založí rodinu.

Příchod do Mexika a první kontakt s mexickou společností byl pro všechny mé respondentky velkou změnou. Na začátku pobytu se musely vyrovnávat zejména s neznalostí jazyka, která je jistým způsobem od okolí izolovala, a také s tím, že v místě nikoho neznaly. **Sociální sítě**, které by jim pomohly na počátku adaptačního procesu, si musely vybudovat postupem času. Anna a Marie v Mexiku znaly jen své partnery, Natálii pomohl v prvních měsících kamarád, kterého poznala v Čechách, Kristýna měla situaci nejtěžší, protože ve městě, kam přišla za prací, neznala vůbec nikoho. Seznamování se a získávání nových přátel a známých se ukázalo být pro mé respondentky důležitou součástí jejich adaptace v mexické společnosti zejména v prvních měsících pobytu. Během této doby si vytvořily sociální sítě, které se v podstatě v současnosti dále nerozšiřují. Pro Annu a Marii byl na začátku důležitým zlomem moment, kdy začaly pracovat, získaly tak pocit užitečnosti a navázaly pracovní známosti, díky kterým se v Mexiku přestaly cítit izolovaně. Navíc si rychle osvojily jazyk, což jim umožnilo navazovat kontakty a interakce se svým okolím. Kristýna hovoří o osvojení jazyka jako o nezbytném kroku, který musela učinit, aby v Mexiku mohla žít. Ačkoliv svou práci explicitně neoznačuje za důležitou v prvních měsících adaptace, z jejího vyprávění je zřejmé, že skrze ní navázala přátelství, která jí v prvním krizovém období situaci zlehčovala. U Natálie je situace jiná, o osvojení jazyka nemluví zřejmě proto, že španělsky uměla již před příchodem do Mexika. Navíc přišla jako studentka, proto práce nesehrála žádnou roli v první fázi adaptace. Období po příchodu zvládala dobře hlavně proto, že se pohybovala v okruhu univerzitních studentů, do jejichž komunity se velmi rychle a lehce začlenila.

Proces migrace, ve kterém se z žen stávají emigrantky a imigrantky, nese také **proměny genderových rolí**, o kterých se mé respondentky ve vyprávěních zmiňují. Tím, že se ocitají v jiném sociálně-kulturním kontextu, jsou vystaveny odlišnému chápání genderových rolí, než na jaké jsou zvyklé z české společnosti

(srov. např. Oakleyová, 2000). Hovoří o stereotypech spojených s postavením a rolí mužů a žen, které jsou přítomné v mexické společnosti. Všechny popisují určité situace, ve kterých byly s těmito stereotypy konfrontovány. Vyjednávání genderových rolí probíhá v neustálém dialogu mezi celospolečensky ustálenými přesvědčeními a koncepty (viz. Machismus a Marianismus, kap. 2.3.1) a společností jako takovou. Mé respondentky popisují, k jakým proměnám dochází v jejich rolích příchodem do Mexika, kdy se stávají do jisté míry součástí hostující společnosti a musí se nějak vyrovnat s odlišným chápáním postavení muže a ženy.

Anna hovoří o změně své role aktivní ženy v pracovním procesu na ženu v domácnosti. Sama říká, že si připadá jako „*ty přiblblý señoras, které se starají o domácnost a hledí na telenovely*“, tuto změnu však pociťuje jako nutnost, aby mohla být k dispozici své dceři. Marie hovoří o podobné změně, příchodem do Mexika se na čas stala ženou v domácnosti, a to do té doby, než se jí podařilo najít práci. Poté se začala profesně rozvíjet a se svou současnou rolí je spokojená. Natálie pociťuje změnu své role jako proměnu z mladé dívky na matku. Změnu tedy nepovažuje za důsledek příchodu do Mexika, ale spíše za změnu v osobním životě nehledě na prostředí, ve kterém se nachází. Oproti tomu Kristýna příchodem do Mexika nezměnila svou roli, změnilo se to, jak je svým okolím vnímána. Hovoří o tom, jak se cítí být ve své profesi v rámci mexické společnosti nedoceněná, což je jí nepříjemné. Je konfrontována s očekáváními okolí, které se do značné míry liší od očekávání, na něž byla zvyklá z českého prostředí. Ve své současné roli rozvedené nezadané ženy se v Mexiku necítí dobře, protože je vystavována nepříjemným reakcím např. v situacích, kdy jde sama do společnosti.

Zmíněný dialog vyjednávání genderových rolí ve společnosti se v příbězích mých respondentek stává spíše dvěma monology. Na jedné straně stojí ony – emigrantky se svými předsvědčeními a chápáním genderových rolí, které si nesou z českého prostředí; na druhé straně stojí mexická společnost a obecně přijímané/reprodukované přesvědčení o genderových rolích a stereotypy z těchto přesvědčení vycházející. Proměny rolí mých respondentek jsou spojené s procesem migrace a jsou v podstatě dočasné, nelze ani u jedné z nich tvrdit, že

změnily své role, aby tak naplnily očekávání společnosti, ve které se ocitají. Z analýzy vyprávění vyplývá, že mé respondentky chápou genderové role i nadále ve světle svých zkušeností před emigrací, tak, jak tomu byly naučeny v evropské kultuře. V Mexiku pak konfrontace s odlišným chápáním rolí mužů a žen není příčinou proměny jejich rolí, naopak v mnoha případech přispívá k utužení jejich přesvědčení.

Identity mých respondentek jsou vyjednávány a formovány v každodenním životě v mexické společnosti. Procesy formování identity jsou jimi reflektovány skrze vyprávění příběhů, kterými mně - posluchače zprostředkovávají své zkušenosti. Ve své práci jsem se zaměřila především na to, jak je vyjednávána jejich identita ženy v kontextu mexické společnosti, jejich očekávání, hodnot a přesvědčení. Všechny mé respondentky hovoří o postavení ženy v mexické společnosti, o rolích mužů a žen, které jsou společností očekávány a skrze jednotlivce dále reprodukovány. Dotýkají se některých témat, které byly vykresleny v teoretické části (viz. Kap. 2.3). Hovoří o tradičním modelu partnerských vztahů, kde muž je živitelem rodiny a žena se stará o rodinný krb, mluví o machismu a celospolečenském chápání genderových rolí. Dá se říci, že všechny mé respondentky zaujímají k problematice postavení ženy v mexické společnosti určitý odstup. Žádná z nich se neztotožňuje s očekáváními a přesvědčeními, které v Mexiku ohledně postavení a rolí ženy podle nich panují.

Konstruování genderových identit považuji za systém procesů, jak bylo naznačeno v teoretické části (Ridgeway, Correll, 2000). Gender systém chápu jako víceúrovňový, kde kulturní přesvědčení a distribuce zdrojů tvoří makroúroveň; mezoúroveň neboli úroveň interakce, skrze níž jsou reprodukovány kulturní očekávání ohledně genderových rolí ve společnosti, je tvořena vzorci chování a situačními strukturami. Poslední úroveň gender systému je individuální úroveň, tedy „selves“ a identity. Z vyprávění mých respondentek vyplývá důležitá skutečnost. Makroúroveň neboli kulturní přesvědčení a distribuce zdrojů se ukázala být pro mé respondentky v proměně jejich ženských identit a rolí s nimi spojených v podstatě nedůležitá. Konfrontace s celospolečenským chápáním genderových rolí spíše utvrzuje jejich postoj k rolím ženy, kterému byly naučeny v evropském prostředí. Na úrovni interakce jsou jejich chápání a očekávání dále

reprodukována, nikoliv měněna v souladu s očekáváními členů mexické společnosti. Nejdůležitější je pro formování jejich identit osobní prostor, partnerské vztahy, domácnost.

Pro Annu je důležité, že její manžel má *evropské kořeny* a nezastává názor, že žena by se měla pouze starat o chod domácnosti a nijak se profesně nerozvíjet. Proto, ačkoliv je spíše ženou v domácnosti, nepovažuje to za nežádoucí důsledek života v mexické společnosti, ale za volbu, kterou sama učinila, aniž by k tomu byla manželem nebo svým okolím nucena. Podobně pro Marii je důležité, že její manžel má *zkušenost s evropskou kulturou*, přijal to, že je svobodnou, aktivní ženou a nikdy jí žádným způsobem neomezoval. Marie hovoří o machismu, se kterým se sama občas setkává (např. reakce švagrů) s odstupem a v podstatě necítí, že by se jí nějak osobně dotýkal. Jak sama říká, v Mexiku si vybudovala *mikrosvět*, v jehož rámci se cítí spokojená a očekáváními ohledně její role ženy v rámci široké společnosti se nezabývá. Natálie popisuje tradiční model partnerských vztahů a rozdělení rolí v rámci rodiny, které podle ní ve společnosti, jež jí obklopuje, převažují. Jelikož zatím nezaložila rodinu a dlouhodobě nežije v jedné domácnosti se svým partnerem (i když partnera v současnosti má), zabývá se tím, jak jsou role ženy a muže v mexické společnosti chápány a vyjednávány. Je si jistá, že chce žít s mexickým partnerem a zároveň si chce zachovat *to dobré* z české kultury, a věří, že je možné najít *zlatou střední cestu*. V problematické situaci se ocitá Kristýna, která nemá vybudované zázemí, trvalý vztah, v jehož rámci by byla její identita ženy dále formována. Je tedy konfrontována s očekáváními společnosti ohledně své role více než ostatní respondentky. Z jejího vyprávění je patrné, že se s těmito očekáváními neztotožňuje a navíc jsou jí v mnoha situacích nepříjemná. Kristýna není ochotná přistoupit k určitému kompromisu, naopak chce si zachovat identitu ženy, kterou si vybudovala v české společnosti. Zejména proto, že tato její identita není podporována blízkými partnerskými vztahy a naopak je v neustálém střetu s celospolečensky uznávanou rolí ženy, je Kristýna ve své situaci nešťastná a chce Mexiko opustit.

Gender, sociálně konstruované ženství, nepovažují za stálou kategorii, ale za proces. Gender je spojen se slovesem *dělat*, spíše než *být*. (srov. např. West,

Zimmerman, 1987; Martin, 2003; Lucal, 1999) „...žena je proměnlivý, vyvíjející se koncept, stávání se, konstruování, bez začátku a bez konce. Je to neustávající diskurzivní praxe otevřená intervencím a proměnám významu” (Butler, 1990:33 in Moore, 2001:3). Mé respondentky, české e/imigrantky se nejen ocitají v jiném sociálním a kulturním kontextu, v jehož rámci jsou konfrontovány s odlišným chápáním genderových rolí a postavení ženy a muže ve společnosti a kde jsou jejich identity neustále vyjednávány a formovány, ale také jsou aktérkami, které dělají ženství v samotném procesu migrace. Rozhodují se odejít do Mexika i navzdory nepochopení svého okolí a přichází do jiné země, aby zde *vybudovaly nový život*. V tomto novém prostředí se ocitají ve střetu s hodnotami a přesvědčeními společnosti, která je obklopuje. V procesu stávání se e/imigrantkami rekonstruují ženství a dávají mu nové významy. Pro všechny mé respondentky je nejdůležitější, že se samy rozhodly k odchodu do Mexika, získaly novou zkušenost, skrze kterou nabyly sebevědomí a utvrdily si, že *zvládnou život* v cizím prostředí. Evropské pojetí ženství, které mají v sobě hluboko zakořeněné, je tak naplňováno a umocňováno jejich rozhodnutím k překročení hranic a vybudování nového života, ve kterém jsou ony samy jeho strůjkyněmi. To, že jsou v mexické společnosti vnímány jako *příliš emancipované*, pak jejich pojetí ženství nepodkopává, ale naopak znovu utvrzuje.

Zkušenosti migrace jsou velice různorodé, stejně tak rozmanité jsou i způsoby jejich uchopení pomocí vyprávěných příběhů. Proto závěry, ke kterým jsem ve své analýze došla, rozhodně nelze zobecňovat. Ukázalo se, že celý proces migrace, od motivů a rozhodování po příchod do Mexika, je důležitý pro adaptaci mých respondentek v mexické společnosti. To, jakým způsobem vypráví o svých zkušenostech, naznačuje, jaký smysl vypravěčky dávají svému příběhu, minulým i přítomným událostem v jejich životě. Z vyprávění je také zřejmé, jak se v současné situaci cítí a jak si představují svou budoucnost. Vyprávění příběhů samotné je prostředkem formování identity mých respondentek; skrze zkušenosti, které se mnou sdílí, vytvářejí obrazy sebe a těch druhých měnící se v čase. Nepřináším tedy jednoznačné závěry ohledně změny jejich identity, spíše dávám sobě a čtenáři nahlédnout do samotných procesů jejich formování.

V této práci jsem se pokusila odkrýt jen několik málo témat spojených se zkušenostmi migrace několika českých žen žijících v Mexiku. Možnosti dalšího zkoumání jsou mnohé. Bylo by jistě zajímavé zaměřit se např. na hlubší rozbor pozic, které tyto ženy v rámci společnosti zauímají, a výzkum rozšířit o rozhovory s lidmi z jejich okolí. Tímto postupem by byla lépe vystižena jejich současná situace. Větší pozornost by si také zasloužilo téma partnerských či rodinných vztahů, které ženy v Mexiku udržují. Zřetelněji by tak vykrystalizovalo jejich chápání sebe samých, svých identit a rolí. A vzhledem k tomu, že do Mexika se chci vrátit, můžu dnes říci, snad někdy příště.

RESUMÉ

In my diploma thesis I have focused on the experience of migration and following adaptation in host society of the czech women living in Mexico. I was interested in how these women went through the departure from the homeland, how their woman identity is being negotiated a constructed in the migration process and particularly in the context of mexican culture and what kind of transformation of their roles is coming up. I have focused on particular migration phases: motives and decision making, departure from the Czech Republic, arrival to Mexico and life in mexican society. My analysis is based on narratives of four czech émigrés, who shared with me their stories and experience. In the analysis I have focused both on the migration process and adaptation process in mexican society. I was interested in where my respondents feel at home, which main distinctions and difficulties they experience in every day life in Mexico, how their roles are changing by the change of social cultural context. I have paid the biggest attention to the topic of women's and men's position within the mexican society and how my respondents deal with it. My aim was to discover if and how their identity is being formed and negotiated in the dialogue with all-society understood roles of men and women.

I found out that my respondents have different motives and went through varied decision making processes. The character of decision itself and especially the factor of transitoriness/permanence is very important for the adaptation process of my émigrés. In the first stage of adaptation process building of the social network (new friends and colleagues) and learning the language were the most important steps for my respondents to start feeling comfortable in the new society. The gender roles of my respondents have changed with the arrival to mexican society, but according to their narratives it is not a consequence of the society impact but rather the natural temporary consequence of the migration. The most important for the forming process of their identities is the personal space, partnerships, household. My respondents keep the understanding of their identities and gender roles which they learned in european context. These understandings are being confronted with the values, persuasions and expectations of the mexican society, which does not lead to compromise but to hardening of their opinions.

LITERATURA

- AGOZINO, B.(ed): *Theoretical and Methodological Issues in Migration Research. Interdisciplinary, intergenerational and international perspectives*. Ashgate, 2000
- AL-ALI, N., KOSER, K.: *New Approaches to Migration?: Transnational Communities and the Transformation of Home*. 2003
- ANDRLE, V.: *Narrativism in sociological work with life stories: critique and advocacy*. (<http://www.andrle.org.uk/narrativisms.html>)
- BARŠA, P.: *Panství člověka a touha ženy. Feminismus mezi psychoanalýzou a proststrukturalismem*. SLON. Praha, 2002
- BAXTER, J., KANE, E.W.: *Dependence and Independence: A Cross-National Analysis of Gender Inequality and Gender Attitudes*. *Gender and Society*, Vol. 9, No. 2. (Apr., 1995), pp. 193-215
- BERGER, R.J., QUINNEY, R.: *The Narrative Turn in Social Inquiry: Toward a Storytelling Sociology*. Conference Papers- American Sociological Association. 2004 Annual Meeting. San Francisco. pp. 1-19
- BRETTELL, C.B., HOLLIFIELD, J.F.(ed): *Migration Theory: talking across disciplines*. Routledge, 2000.
- BURCK, CH.: *Comparing qualitative research methodologies for systemic research: the use of grounded theory, discourse analysis and narrative analysis*. The Association of Family Therapy and Systemic Practice, 2005
- CHANT, S., CRASKE, N.: *Gender in Latin America*. Rutgers University Press, New Brunswick, New Jersey. 2003
- CORNELIUS, W.A., TSUDA, T., MARTIN, P.L., HOLLIFIELD, J.F.(ed): *Controlling Immigration. A Global Perspective*. Second Edition. Stanford University Press, Stanford, California. 1992
- CORRIN, CH.(ed): *Gender and Identity in Central and Eastern Europe*. Frank Cass Publishers, London. 1999
- DAVIES, B., HARRÉ, R.: *Positioning: The Discursive Production of Selves*. In: Wetherell, Taylor, Yates: *Discourse, Theory and Practice. A reader*. London-Sage, 2002. pp. 261-271
- DENZIN, N.K., LINCOLN, Y.S.: *The Sage Handbook of Qualitative Research*. SAGE Publications. London. 2005

- EKSTRAND, L.H.(ed): *Ethnic Minorities and Immigrants in a Cross-Cultural Perspective*. Selected Papers from a Regional Conference of the International Association for Cross-Cultural Psychology. 1986
- Emigración Centroeuropea a América Latina*. Universidad Carolina de Praga. Editorial Karolinum. Ibero-Americana Pragensia Supplementum 8/2000
- FAIST, T., OZVEREN, E.: *Transnational Social Spaces. Agents, Network and Institutions*. Ashgate, 2004.a
- FAY, B.: *Současná filosofie sociálních věd. Multikulturní přístup*. SLON. Praha. 2002
- FERREE, M.M., HALL, E.J.: *Gender Stratification and Paradigm Change*. American Sociological Review, Vol. 65, No. 3. (Jun., 2000), pp. 475-481
- FISHER-ROSENTHAL, W.: *Potíže s identitou. Biografie jako řešení některých (post)moderních dilemat*. Biograf, 1997, č. 12, str. 1-18
- GEERTZ, C.: *Interpretace kultur*. SLON, Praha 2000
- GERGEN, K.J.: *Self-Narration in Social Life*. In: Wetherell, Taylor, Yates: *Discourse, Theory and Practice. A reader*. London-Sage, 2002. str????
- CHRZ, V.: *Možnosti narativního přístupu k autobiografickému rozhovoru*. (Staženo [2004-12-03] z <http://www.psu.cz>)
- JAQUETTE, J.S.(ed): *The women's Movement in Latin America. Participation and Democracy*. Westview Press. 1994
- KELSON, G.A.: *Gender and Immigration*. 1999
- KOFMAN, E., PHIZACKLEA, A., RAGHURAM, P., SALES, R.: *Gender and International Migration in Europe. Employment, Welfare and Politics*. Routledge, 2001
- LAL, J.: *Neither „Woman“ or „Worker“? Narrative, Identity, and Subjectivity in the Life Story of an Indian Factory Worker*. Draft paper for presentation at ASA 2005
- LI, P.S.: *Ethnic Inequality in a Class Society*. Thompson Educational Publishing, Inc. 1988
- LUCAL, B.: *What It Means to Be Gendered Me: Life on the Boundaries of a Dichotomous Gender System*. Gender and Society, Vol. 13, No. 6. (Dec., 1999), pp. 781-797
- MANNING, P.: *Migration in World History*. Routledge. 2005

- MARTIN, P.Y.: „Said and Done“ versus „Saying and Doing“: *Gendering Practices, Practicing Gender at Work*. *Gender and Society*, Vol. 17, No. 3. (Jun., 2003), pp. 342-366
- MASON, J.: *Qualitative Researching*. SAGE Publications. London. 2002
- McADAMS, D.P.: *The Stories, We Live By. Personal Myths and the Making of the Self*. New York: William Morrow and Company. 1993
- MILLER, R.L.: *Researching Life Stories and Family Histories*. SAGE Publications. London. 2000
- MONK, R.C. (ed): *Taking Sides. Clashing Views on Controversial Issues in Race and Ethnicity*. Dushkin Publishing Group/ Brown and Benchmark Publishers. A Times Mirror Higher Education Group Company. 1996
- MOORE, H.L.: *Co se stalo se ženami a muži?* *Cargo*, 3,4/2001: 174-196
- MURPHY, R.F.: *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. SLON. Praha. 2004
- RIDGEWAY, C.L., CORRELL, S.J.: *Limiting Inequality through Interaction: The End(s) of Gender*. *Contemporary Sociology*, Vol. 29, No. 1, Utopian Visions: Engaged Sociologies for the 21st Century. (Jan., 2000), pp. 110-120
- RIDGEWAY, C.L., SMITH-LOVIN, L.: *The Gender System and Interaction*. *Annual Review of Sociology*, Vol. 25. (1999), pp. 191-216
- OCHS, E., CAPPS, L.: *Narrating the Self*. *Annual Review of Anthropology*, Vol. 25. (1996), pp. 19-43
- SOCOLOW, S.M.: *The Women of Colonial Latin America*. New York: Cambridge University Press. 2000
- STRAUSS, A.L.: *Qualitative Analysis For Social Scientists*. Cambridge University Press. 1987
- STRAUSS, A.L., CORBIN, J.: *Základy kvalitativního výzkumu*. Edice SCAN. Nakl. ALBERT. 1999
- ŠIŠKOVÁ, T.(ed): *Menšiny a migranti v ČR. My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Portál, Praha 2001.
- TAILOR, Ch.: *Multikulturalismus. Zkoumání politiky uznání*. *Filosofia*, 1994.
- World Migration 2003. Managing Migration. Challenges and Responses for People on the Move*. Volume 2- IOM World Migration Report Series.
- www.migraceonline.cz
- www.iom.int/jahia/jsp/index.jsp
- www.cia.gov

PŘÍLOHA- PROJEKT DIPLOMOVÉ PRÁCE

Fakulta sociálních studií UK

Tereza Štursová

Návrh projektu diplomové práce

Vedoucí diplomové práce: Jakub Grygar, Ph.D.

Předběžný název: Rekonstrukce identity českých emigrantů v Mexiku

Ve své diplomové práci se chci zaměřit na podrobnou analýzu adaptačního procesu a procesu rekonstrukce identity českých emigrantů v Mexiku.

Pro svou studii českých emigrantů jsem záměrně vybrala prostředí, které je kulturně velice odlišné. Vycházím z Hofstedeho teoretického modelu národních kultur, který porovnává jednotlivé kultury na základě čtyř dimenzí- mocenský odstup, vyhýbání nejistotě, individualismus vs. kolektivismus, maskulinita vs. feminita, a dodatečně také dlouhodobá vs. krátkodobá orientace a horizontální vs. vertikální orientace. V jednotlivých dimenzích se česká a mexická kultura více či méně liší. Ačkoliv je tento koncept metodologicky zpochybnitelný, výzkumy prokázaly, že platí i dnes. Vycházejí tedy z předpokladu odlišnosti obou kultur v mnoha směrech tvrdím, že čeští emigranti ocitající se v Mexiku musí projít složitým adaptačním procesem, aby se uspokojivě zařadili do nové společnosti.

Cílem práce je zaměřit se na adaptační proces českých emigrantů v Mexiku, ne pouze na jeho výsledky, spíše a primárně na samotný proces, ve kterém aktéři redefinují situace a skrze nové zkušenosti rekonstruují své hodnotové systémy, vzorce chování a obecně identitu samotnou.

Teoretická východiska

Vycházím z Schutzova konceptu Cizince, nově příchozího do hostitelské kultury, který se musí vypořádat s novým prostředím, pro něj cizím, neznámým, a je nucen nějakým způsobem adaptovat nový kulturní vzorec, aby se stal uznávaným členem této společnosti. Kulturní vzorec jeho původní kultury se totiž stává pro interpretaci nových zkušeností v cizím prostředí neplatným. Cizinec se tedy v první řadě ocitá ve složité situaci, kdy je okolnostmi nucen přehodnotit svůj dosavadní vzorec interpretace a

vytváření významů, obecně je skrze novou pozici nucen změnit svůj pohled na svět. Adaptační proces nevede vždy k úspěšné adaptaci, může vést k extrémům jako je asimilace na jedné straně a izolace/marginalizace na straně druhé.

Mým předpokladem je, že formování nové identity v kontextu hostitelské kultury je velice složitý proces, v rámci něhož aktér interpretuje nové zkušenosti skrze svou předchozí zkušenost v domácí kultuře a v tomto propojeném interpretačním procesu vytváří či spíše rekonstruuje významy objektů ve svém sociálním světě, systémy hodnocení a způsoby jednání. Proto jeho identita je jakýsi „hybrid“ založený na zkušenostech a jejich interpretaci v domácí kultuře, rekonstruován skrze nové zkušenosti a jejich redefinici v prostředí kultury hostitelské. Tato nově utvářená specifická identita emigrantů, resp. proces, ve kterém je utvářena, je objektem mého výzkumného zájmu.

Metodologie

Cílovou skupinou mého terénního výzkumu by měli být ti emigranti, kteří už nějaký čas v Mexiku žijí a byli konfrontováni s nutností přizpůsobit se novému prostředí. Výchozím bodem pro můj výzkum je skupina Čechů žijících v Monterrey, kteří se sdružují v rámci Spolku přátel České republiky a kteří mi již přislíbili spolupráci. Předpokládám, že uplatním metodu snowball a přes tyto respondenty získám kontakty na další pro výzkum vhodné.

Mělo by se jednat o hloubkové rozhovory vedené spontánně, týkající se jejich životních příběhů, přizpůsobování se nové kultuře, přejímání systému hodnot, vztahu k původní kultuře apod. Rozhovory bych chtěla analyzovat na základě členské kategorizační analýzy, narativní analýzy, pozicování, s využitím Schutzova konceptu typifikace a stereotypizace.

Dále se pokusím získat přístup k osobním dokumentům, jako jsou fotografie, dopisy, videa, které by pomohly k lepšímu dokreslení situace respondentů a rozšířily by soubor dat k přesnějšímu uchopení problematiky. Tyto dokumenty budou rovněž podrobeny analýze.

Předpokládaná použitá literatura:

- Barša, P. / Strmiska, M. (1999): Národní stát a etnický konflikt: politologická perspektiva. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury
- Barša, P. (2003): Politická teorie multikulturalismu. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury

- Boyle, P. / Halfacree, K. / Robinson, V. (1998): *Exploring Contemporary Migration*. Harlow: Longman
- Brátková, J. (1997): „Já jsem odešel z Prahy do emigrace“ [diplomová práce] FSV UK
- Brettell, C. B. / Hollifield, J. F. (2000): *Migration theory: talking across disciplines*. New York; London: Routledge
- Cohen A. (1985): *The Symbolic Construction of Community*. Routledge. London
- Cornell, S., Hartmann, D (1998): *Ethnicity and Race: Making Identities in a Changing World*. Pine Forge Press.
- Čanek, D. (1996): *Národ, národnost menšiny a rasismus*. Praha: ISE
- Elovitz, P.H. / Kahn, Ch. (1997): *Immigrant experiences: Personal narrative and psychological analysis*. Fairleigh Dickinson University Press
- Fortier, A.-M. (2000): *Migrant belongings: Memory, space, identity*. Oxford, New York: Berg
- Gunaratnam, Y. (2003): *Researching race and ethnicity: Methods, knowledge and power*. London: Sage Publications
- Hroch, M. (ed.) (2003): *Pohledy na národ a nacionalismus: čítanka textů*. Praha: SLON
- Malesevic, S. (2004): *The sociology of ethnicity*. London: Sage Publications
- O'Sullivan, P. (1994): *The Creative migrant*. Leicester: Leicester University Press; New York: St. Martin's Press
- Papastergiadis, N. (2000): *The turbulence of migration*. Cambridge: Polity
- Pozzetta, G.E. (1991): *Immigrant institutions: The organization of imigrant life*. Garland Publishing
- Průcha, Jan (2004): *Interkulturní psychologie*. Praha: Portál
- Průcha, Jan (2001): *Multikulturní výchova : teorie - praxe – výzkum*. Praha: ISV
- Příbáň, Jiří (2004): *Jací můžeme být?* Praha: SLON
- Salgado, S. (2000): *Migrations: humanity in transition*. New York: Aperture
- Schutz, A. (1945): *Collected papers I-IV*
- Seale, C., ed. (2004): *Researching society and culture*. London: Sage Publications
- Sowell, T. (1996): *Migrations and cultures: a world view*. New York: Basic Books
- Šišková, T. ed. (2001): *Menšiny a migranti v České republice*. Praha: Portál
- Taylor, Ch. (2001): *Multikulturalismus: zkoumání politiky uznání*. Praha: Filosofie
- Vymístění (2004), *Sociální studia*, FSS MU